

**T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

107227

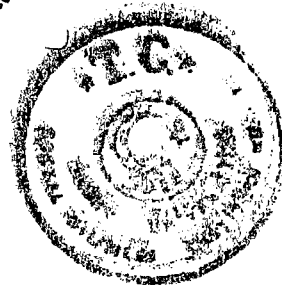
**HAZIRLAYAN
Yakup TUNCEL
ST 9776**

107227

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARAGÖZ**

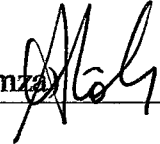
MALATYA - 2001

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

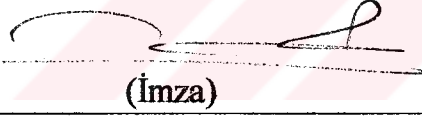
İş bu çalışma, jürimiz tarafındanAna Bilim Dalında
Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: (İmza)

Adı Soyadı: Salim CÖHCE Ünvanı: Prof. Dr.

Üye: (İmza)

Adı Soyadı: Mehmet AYDIN Ünvanı: Doç. Dr.

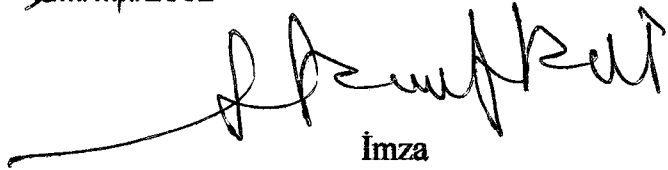
Üye: (İmza)

Adı Soyadı: Ünvanı: Y. Doç. Dr.

Memet Karagöz

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

30.10.2002

İmza
Adı Soyadı Ünvanı
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ

A) AMASYA ADININ MENŞEİ.....	1
B) AMASYA'NIN COĞRAFİ YAPISI.....	2
C) XVII. YÜZYILA KADAR AMASYA'DA TÜRK HAKİMİYETİ.....	4
D) XVII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNİN GENEL DURUMU.....	9

I. BÖLÜM

KADILIK KURUMU VE ŞER'İYYE SİCİLLERİ

A) OSMANLI DEVLETİNDE KADI VE KADILIK KURUMU.....	12
a) Kadı.....	12
b) Kadıların Tayini.....	13
B) DİĞER MAHKEME GÖREVLİLERİ.....	14
C) ŞER'İYYE SİCİLLERİ.....	16
a) Amasya Şer'iyye Sicilleri.....	18
b) 8 ve 9 Numaralı Şer'iyye Sicillerinin Genel Durumu.....	18

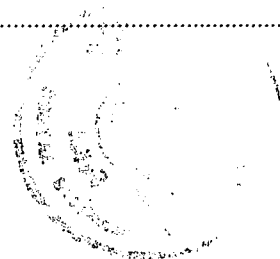
II. BÖLÜM

8 VE 9 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLLERİNDEKİ BELGE

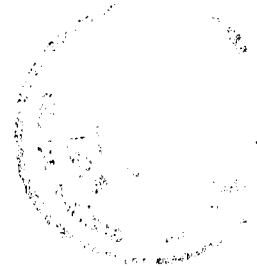
ÖZETLERİ

A) 8 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİ DEFTERİNDEKİ BELGE ÖZETLERİ.....	22
B) 9 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİ DEFTERİNDEKİ BELGE ÖZETLERİ.....	50

bb) Ehl-i Şer ve Ulema Mensupları.....	136
bba) Kadı.....	136
bbb) İmam.....	139
bbc) Cüzhan.....	140
B) AMASYA SANCAĞININ İKTİSADİ YAPISI.....	140
a) Mukataa Gelirleri.....	141
aa) İltizâm Usulü.....	142
b) Vergi Gelirleri.....	142
ba) Tekalif-i Şer'îyye.....	143
baa) Öşür.....	143
bab) Cizye.....	144
bac) Haraç.....	144
bad) Aded-i Ağnam.....	145
bae) Resm-i Çift.....	145
baf) Resm-i Bennâk.....	146
bag) Resm-i Dönüm.....	146
bb) Tekalif-i Örfiye.....	147
bba) Tekalif- Divaniye.....	147
bbaa) Avârız.....	147
bbab) Bedel-i Nüzûl.....	148
bbb) Rûsum-ı Örfiye.....	149
bbba) Resm-i Bâd-ı Hevâ.....	149
bbbb) Resm-i Arûs.....	149
bbbc) Resm-i Cürm-ü Cinayet.....	150
bbbd) Resm-i Otlak.....	150
bbbe) Resm-i Kuvâre.....	150
bbbf) Resm-i Mûjdegâne.....	151
bbbg) Resm-i Kismet.....	151

C) AMASYA SANCAĞININ ASKERİ YAPISI.....	151
a) Yasakçı.....	152
b) Mehter Takımı.....	152
c) Çakırcı.....	153
d) Levend.....	153
e) Bostancı.....	154
D) AMASYA SANCAĞININ İÇTİMAİ YAPISI.....	154
a) Amasya Sancağında Nüfus.....	155
b) Aile.....	157
c) Amasya ve Çevresindeki Eşkîyalık Hareketleri.....	159
d) İctimai Dayanışma Müesseseleri.....	160
e) Esnaf.....	161
f) Ayan ve Eşraf.....	162
g) Amasya'daki Dini Yapılar.....	163
SONUÇ.....	168
BİBLİYOGRAFYA.....	170
İNDEKS.....	177
EKLER.....	181

ÖNSÖZ

İnsanların geçmişi, hatıralardır. Milletlerin hatıraları ise tarihidir. Hatırasız insan gibi, millet de olamaz. Geçmişte yaşananlar geleceğe ışık tutacaktır. Tarihçinin temel görevi tarihi hadiseleri araştırmak ve öğrendiği doğruları bir usul çerçevesinde ortaya koyarak geleceği aydınlatmaktır.

Türk tarihi içerisinde şehir tarihi araştırmaları halihazırda yeterli seviyede değildir. Yakın zamanlarda, şehir tarihi araştırmalarına ilgi artmıştır. Bu sevindirici çalışmaların devam edeceği umudunu taşıyoruz. Anadolu gibi şehirleşme sürecinin çok eski dönemlere kadar gittiği ve önemli kültürel değerlerin yaşandığı bir coğrafyada, geçmişin izini sürerek bu günkü kültürel zenginliği doğru anlamak, geleceğe dönük gerçekçi tespitler yapmak elbette elzemdir.

Asya ve Afrika'daki yeni devletler hararetle kendi kimlikleri için belge aramakta ve kendi tarihleri ile bütünleşebilmek için küçücük delilleri büyütmeekten çekinmemektedirler. Tarihe mal olmuş kadim bir millet olan Türklerin, elbette böyle bir derdi yoktur. Osmanlılardan günümüze kalan milyonlarca vesikadan az bir kısmını Şer'iyye sicilleri meydana getirmektedir. Türk Tarihinin Osmanlı dönemine ait kaynaklar arasında Şer'iyye sicilleri önemli yer tutmaktadır. Bunlar bilhassa mahalli tarihler için en mühim ve birinci elden kaynaklardır.

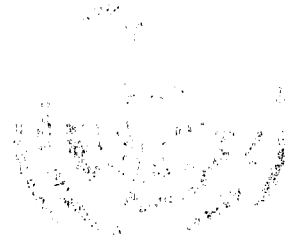
Tarih yazılıp da bir kültür ve şuur kaynağı olmadıkça toprak altında kalan kıymetli madenler gibi hiçbir mana ifade etmez. Arşiv vesikaları mümkün olabilen kısa süre içerisinde Türk insanına ve ilim dünyasına kazandırılmalıdır.

Amasya Şer'iyye Sicilleri hakkında yapılmış çalışmalar gün geçtikçe artmakta ve ilgililerin hizmetine sunulmaktadır. Bu çalışmalara bir nebze katkımız olmuşsa kendimizi mutlu sayacağız. Zira Şer'iyye sicilleri mahalli tarihler için olduğu kadar, Osmanlı devletinin içtimai, idari ve mali yapısı hakkında geniş ölçüde fikir veren önemli belgeler arasındadır.

Böyle önemli bir araştırmada bana fırsat vererek bu tezin yazımından bitimine kadar yol gösteren çok kıymetli hocam Yrd. Doç Dr. Mehmet KARAGÖZ'e, her türlü yardımı büyük bir alicenaplıkla esirgemeyen sayın Doç Dr. Mesut AYDIN'a, engin bilgisiyle bizi her fırsatta aydınlatan sayın Prof. Dr. Salim CÖHCE'ye şükranlarımı sunarım.

Malatya 2001

Yakup TUNCEL

KISALTMALAR

a.g.e.,	:Adı Geçen Eser
a.g.m.,	:Adı Geçen Makale
AÜDTCFD	:Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
B/	:Belge (Sicil İçin)
Bkz.	:Bakınız
çev.	:Çeviren
DGBİT	:Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
DİA	:Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
FÜSBD	:Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
haz.	:Hazırlayan
İ.A	:İslam Ansiklopedisi
nşr.	:Neşreden
N.Ş.S	:Numaralı Şer'iyeye Sicili
ODTÜ	:Orta Doğu Teknik Üniversitesi
s.	:Sayfa
S/	:Sayfa (Sicil İçin)
sad.	:Sadeleştiren
TDEK	:Türk Dünyası El Kitabı

GİRİŞ

A) AMASYA ADININ MENŞEİ

Amasya şehrini “Âmâs” namındaki bir zatın kurduğu, daha sonra bu şehrin Amis ismiyle anıldığı kaydedilmektedir.¹ Amasya’nın eski adı “Amesia”dır”. Bu ismin nereden geldiği hususunda çeşitli görüşler mevcuttur. Bazı görüşlere göre şehir, Mısır Hükümdarlarından “Amasis” tarafından kurulduğu için bu ismi almıştır. Fakat Amasis’in Pon Kıtası’nı istila ettiğine dair bir kayıt bulunmadığı gibi, bunun hüküm sürdüğü devirden birkaç yüzyıl önce Amasya’nın mevcut olduğu bir gerçektir. Bir kısım iddialarda ise Amasya ismini, Ermeni Krallarından “Amasyus’a” nisbet edildiği görülmektedirler. Bu görüş de, isim benzerliğinden ileri gelen bir yakıştırmadan ibarettir. Çünkü, bu zatın hükümdar olduğu tarihlerde, Amasya’da Hititler hakim bulunuyorlardı. Bazı tarihçilerde, Melik Danişmend Ahmed Gazi’nin karısı “Emasiye” Amasya’da oturduğu için, şehre önce “Emasiye” ve sonraları da “Emasye” denildiğini iddia etmektedirler. Zira, Melik Danişmend Ahmed Gazi Amasya’yı 1075 yılında zaptetmiştir. Amasya ismi ve şehri ise, dört bin senelik bir tarihe sahiptir. Amasya ve dolaylarının ilk hakimleri Hititler idi. Bu hususta tam bir ittifak mevcuttur. Bu itibarla Amasya şehrinin banisinin Hitit Hükümdarı Amas Han olması muhtemeldir. Başka bir düşüncede ise, dağlarında çıkan elmas nedeniyle “Elmasiye” isminin zamanla Amasya şekline dönüştüğü savunulmaktadır.² “Amasaa, Amasis, Amazus, Amizus, Amasa, Amise” kelimelerinin sonlarındaki ekleri kaldırdığımızda, Amas ve Amis isim kökleri kalmaktadır. Böylece Amasya’yı yaptırının Amas diğer ismiyle Amis olduğu görüşü de kuvvetle muhtemeldir.³

Selçuklular zamanında Amasya, Anadolu’nun en büyük şehirlerinden ve kültür merkezlerinden birisiydi.⁴ Bazı seyyahlar Amasya’ya Anadolu’nun Oxford’u demiştir.

¹ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi I*, (sad. A. Yılmaz- M. Akkuş), Ankara 1986, s.11

² İ. Şahin- F. Emecen, “*Amasya*”, *DİA III*, İstanbul 1991, s.1

³ A. H. Hüsameddin, a.g.e., s.12

⁴ İ. H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, s. 211

Amasya için “Şehzadeler Şehri” denmiştir. Bunda, I. Bayezid, Çelebi Mehmed, II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, gibi padişahların şehzadelik dönemlerini Amasya’da valilik yaparak geçirmelerinin etkisi büyüktür. Amasya’nın tarih kitaplarında, şer’iyye sicillerinde, ilmi ve tasavvufi icazetnâmelerde “Medînetü’l-Hükemâ, Bağdâdü’r-Rûm, Rûmiyye-i Suğra, Ermeniyye-i Kübrâ, Hısnü’l Mir’ât, Kubbetü’l-Ulemâ, Türbetü’l-Evliyâ, Dârü’n-Nasr, Dârü’l-İzz⁵ ve Kasrû’s-Selâtîn gibi vasıflarla anılması, şöhretinin ulaştığı noktaya delâlet eder.

B) AMASYA’NIN COĞRAFİ YAPISI

Amasya, Karadeniz Bölgesinin iç kesiminde tarihi değeri olan bir ildir. İlin sınırları doğuda ve güneyde Tokat, batıda Çorum, Kuzeyde Samsun illeri ile çevrilidir. Çok eski dönemlerden beri önemli ve güvenli ticaret yollarının üzerinde bulunması, buranın önemli bir merkez olmasını sağlamıştır.⁶

Yeşilırmak vadisinin kente sağladığı doğal koruma kentin düşmanlarca işgalini zorlaştırdığından kentin tarihi ve kültürel yapısı gibi doğal dokusu da günümüze kadar bozulmadan gelebilmiştir. Kentte Karadeniz iklimi yanında Orta Anadolu’nun Karasal İkliminin de etkinliği görülür.⁷ Özellikle şehrin kuzey kesimi meşe, kayın, sarıçam, kızıl çam gibi önemli ağaç türlerinin oluşturduğu zengin orman örtüsüyle kaplıdır. Güney kesimi ise insan etkinliği ile oluşan antropojen step veya bozkır bitki örtüsü taşır.

Şehrin doğal dokusunu şekillendiren en önemli akarsu Yeşilırmaktır.⁸ Ferhat boğazını geçen ırmak Amasya’nın şehir yerleşim alanını ikiye ayırarak kuzeye doğru, yani Karadeniz yönünde akıp gider. Bazen kentte su baskınlarına yol açtığı için nehrin yatağı kontrol altına alınmıştır. Eski adı İris olan ve gökkuşağı renginde bir suya sahip olan nehir erozyon, doğal bitki tahribatı nedeniyle toprak renginde bir suya sahiptir. Yeşilırmak 4 km.

⁵ H. Doğru, XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü, Eskişehir 1995, s.42

⁶ W. M Ramsay, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, İstanbul 1960, s.46

⁷ B. Darkot, Coğrafya Dersleri, İstanbul 1940, s.62

⁸ M.H. Yinanç, “Amasya”, İA I, İstanbul 1940, s.392

kadar devam eden bir vadide akar. Sol kıyısında kale kalıntıları, kral mezarları ile Yeşilırmak arasında yerleşim alanı çok dar olduğundan yerleşme bu kıyıda ince bir şerit oluşturur.⁹ Şehrin asıl yerleşim ve gelişim alanı Yeşilırmak Nehrinin sağ kıyısındadır.¹⁰

Amasya’da, özellikle fizik tedavi ve deri hastalıklarının tedavi edildiği suyu kükürtlü şifalı kaplıcaların varlığı da görülmektedir. Bunlardan Terziköy kaplıcası en çok bilineni ve tarihi özelliğe sahip olanıdır. Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde bu kaplıcanın kullanıldığına dair kayıtlar vardır. Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası adlı eserinde memleketi olan Amasya hakkında şunları anlatmaktadır: **“İçinden İris nehrinin (Yeşil Irmak) aktığı geniş ve derin bir vadide kurulmuştur . İnsan emeği ve doğa, buraya hem kent hem de kale karakterini olağan üstü bir şekilde sağlamıştır. Çünkü burası yüksek ve çok sarp bir kaya olup dimdik nehre doğru iner ve nehir etrafında kentin kurulmuş olduğu yerde kıyıda bir duvar ve her iki tarafta sivri tepelere doğru uzanan duvarlar vardır. Bu tepeler iki tane olup, doğal bir şekilde birbirlerine bağlıdır ve görkemli bir kule halinde yükselmektedirler. Bu alan içinde kralların hem sarayları hem de anıt mezarları bulunur. İki sivri tepe birbirine tamamen dar bir geçitle bağlıdır. Burası her iki tarafta kıyılardan ve varoşlardan yüksektedir. Kayaların içinde sarnıçlarda bulunur. Fakat kentin bu kaynaklardan faydalanmasına olanak yoktur. Buradan bir tanesi nehre bir tanesi de boğaza doğru olmak üzere kayalara boru şeklinde iki tane kanal oyulmuştur. Nehrin üzerine bir tanesi kentten varoşlara diğeri de varoşlardan dışarıya olmak üzere iki köprü kurulmuştur.”**¹¹ Strabon Amasya’da 30 yıl kalmıştır.¹²

Amasya, tarihi anıtlar bakımından Anadolu’nun en zengin kentlerinden birisidir. Yeşilırmak kıyılarındaki yalıları, köprüleri, eski mahallelerin arasındaki kayalıklarda yer

⁹ D. Alp, *Amasya Yöresinin Jeolojisi*, İstanbul 1972, s.10

¹⁰ İ. Şahin- F. Emecen, a.g.m, s.4

¹¹ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası –Geographika-* İstanbul 1983, s. 39

¹² E. Memiş, *Tarihi Coğrafyaya Giriş*, Konya 1990, s. 37

alan Pontus krallarına ait¹³ Helenistik Çağı mezarları, daha yukarıdaki kalesi, XII. Asırdan bu yana inşa edilmiş olan Türk-İslam eserleri bu anıtlara örnek olarak gösterilebilir.

C) XVII. YÜZYILA KADAR AMASYA'DA TÜRK HAKİMİYETİ

Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in Malazgirt'te Selçuklu Hükümdarı Alparslan tarafından mağlup edilmesinden sonra, Anadolu'da Bizans hakimiyeti zayıflamaya başlamış¹⁴ ve 1075 yılında Amasya, Alparslan'ın Emirlerinden Melik Danişmend Ahmed Gazi tarafından ele geçirilmiştir.¹⁵ Böylece Amasya'daki 700 senelik Bizans hakimiyeti sona ermiştir. 14 Şubat 1075 sabahı muzaffer bir şekilde Amasya Kalesi'ne ayak basan Amasya Fatih Melik Danişmend Ahmed Gazi, Amasya'yı Danişmendlilerin merkezi yaptı.

Türkiye Selçukluları Hükümdarı Sultan Mesud, 1143 yılında Danişmend ülkesini ele geçirip Amasya'yı kendisine hükümet merkezi yapmıştır.¹⁶ Sultan Mesud, bu gün Yüzevler Mahallesi olan yerde, Simre Kasabasını kurmuş, İç Kale'yi onartmış, cami, medrese, hamam ve saray inşa ettirmek suretiyle şehrin imarına hizmet etmiştir. 1160 yılında ölümü üzerine, vasiyeti gereği, büyük oğlu Kılıç Aslan Konya, küçük oğlu Şahinşah da Amasya Hükümdarı olmuştur.

1243 yılında Moğol Ordusunun Erzurum'u işgal ederek Sivas üzerine yürüyüşünü durdurmak isteyen Selçuklu ordusu yenilgiye uğramış ve Amasya'ya sığınan Sultan Alaaddin Keyhüsrev, Moğollarla şartları çok ağır bir sulh imzalamak zorunda kalmıştır. Sulh gereğince, Anadolu'daki bütün Selçuklu ülkesi Moğol İmparatoru'nun nüfuzu altına girdi. İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır'ın 1335 yılında erkek evlat bırakmadan ölmesi üzerine bu durumdan yararlanan Niksar Emiri Taceddin Doğanşah, 1340 yılında Amasya'yı işgal etti ise de, 1341 yılında Eretna Beyin adamlarından Ziyeddin Tuli Bey Doğanşah'ı

¹³ H. V. Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, (çev.H. Örs), İstanbul 1969, s.145

¹⁴ S. Koca, *Dandanakan'dan Malazgirt'e*, Giresun 1997, s.151 Daha geniş bilgi için bkz. M. A. Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, İstanbul 1972 ; M. A. Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I*, Ankara 1989 ; F. Sümer – A. Sevim, *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*, İstanbul 1971

¹⁵ İ. Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, İstanbul 1992, s40

¹⁶ O. Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1993, s.294 ; Ayrıca bkz. M. H. Yinanç, *Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri*, İstanbul 1944

kaçırarak Amasya'yı zaptetti ve bu tarihten itibaren Amasya, Eretna Devletinin hakimiyeti altına girmiş oldu.¹⁷

Amasya'nın Osmanlı hakimiyetine girmesi ise Yıldırım Bayezid'in 1389 yılı Ramazan Bayramının ilk günü Amasya'ya gelmesiyle başlamıştır. Böylece Amasya Osmanlı Devleti'nin bir Eyalet merkezi, Şehzade Yıldırım Bayezid de ilk valisi olmuştur.¹⁸ Yıldırım Bayezid'in Sırp Harbine katılmak için Amasya'nın idaresini Beylerbeyi unvanı ile eski sahibi Fahreddin Ahmed Beye bırakarak Amasya'dan ayrılması, Kadı Burhaneddin'e bir fırsat vermiş ve bir ara Kadı Burhaneddin Amasya'ya kadar ilerleyerek Fahreddin Ahmed Beyi kalede sıkıştırmıştır. Bu durum Kosova Harbinde Sultan Murad'ın şehadeti üzerine Padişah olan Sultan Bayezid'i Amasya'ya kadar gelmek zorunda bırakmıştır. Sultan Bayezid karşısında çekilen Kadı Burhaneddin, Eflak Harbine (1393) Amasya'dan da asker gitmesini fırsat bilerek, Amasya'yı almak için yeni bir denemede bulundu ise de, Niğbolu Zaferinden sonra bir ordu ile gönderilen Timurtaş Paşa karşısında tutunamayarak, Malatya'ya doğru çekilmiştir. Anadolu'da Timur tehlikesinin belirmesi üzerine, devletin doğu sınırlarını emniyet altına almak gerektiğinden, buradaki vilayetlerin idaresinin birer şehzadeye verilmesinin düşünüldüğü görülmektedir. Bunun sonucu olarak Şehzade Çelebi Mehmed'e 1398 yılında Amasya Valiliği verilmiştir.¹⁹ Erzurum'a gelen Timur'un (1400), aynı yılın sonunda ansızın Sivas'ı basması üzerine buradan kaçanlar Amasya'ya sığındılar. Timur ordusunu iki kola ayırarak Ankara'ya doğru ilerleyince, Çelebi Mehmed ikinci lalası Yakut Paşayı vali kaymakamı olarak Amasya'da bırakarak Ankara istikametinde hareket etti (1401). Ankara Muharebesini kazanan Timur, Teceddin Devletşah'ı Amasya Valiliğine tayin etti. Ordusu ile Hakala köyüne kadar gelen Kara Devletşah, Amasya'ya sokulmadığı için, Suluova'da konakladı. Amasya ileri gelenleri Vali Kaymakamı Yakut Paşa tarafından toplandılar. Ladik, Mecitözü, Köprü Emirleri ile birleşerek Kara Devletşah'a karşı koydular. Timur'un özel suretle gönderdiği fermanı da dinlemediler. Olaylara son derece hiddetlenen Timur, oğlu Kara Mehmed Sultan ile Hocası Nureddin Abdelcebbar El

¹⁷ İ.H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, s.157

¹⁸ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ* I, (haz. F. N. Unat- M. A. Köymen), Ankara 1949, s. 321

¹⁹ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.167

Mutezil'i Amasya'ya göndererek, Amasya ileri gelenleri ve alimlerini imtihana davet etti. Kendisini tehlikede gören Yakut Paşa izini kaybederek Bolu'ya, Çelebi Sultan Mehmed'in yanına gitti. Yapılan imtihanda, Gümüşlüzade Pir Şuaceddin İlyas Çelebi, sorulan 10 soruya gayet güzel ve eksiksiz cevaplar vererek Amasya'yı tahrip ve yağma felaketinden kurtardı ve Kara Devletşah'ın Amasya Valiliğinde sarfinazar edildi. Umumi isteğe uyan Timur'un oğlu Kara Mehmed Sultanın emri ile Şemseddin Şadgeldi Bey 1402 yılında Amasya Valisi oldu. Timur'un gönderdiği heyet Amasya'dan ayrıldı, fakat Kara Devletşah Hakala'yı terk etmedi, halka zulmüne devam etti. Onu Hakala'den uzaklaştırmak da kolay değildi. Vali Şadgeldi Beyin Başkanlığında toplanan Amasya ileri gelenleri, Bolu'da bulunan Şehzade Çelebi Mehmed'i Amasya'ya davete karar verdiler. Bolu'dan yola çıkan Şehzade Çelebi Mehmed, Kara Devletşah'ı öldürüp kuvvetlerini dağıtarak 1402 yılında müstakilen Amasya Emiri oldu. Amasya Emirliği; merkezi Amasya olmak üzere, Sivas, Tokat, Çorum, Canik, Şarki Karahisar, Ankara vilayetlerinden müteşekkildi.

Çelebi Mehmed'in giriştiği Osmanlı İmparatorluğu'nu yeniden kurma, milli birliği temin etme hareketi başarıya ulaştı. Timur'un Türk Milli Birliğine indirdiği ağır darbe, Çelebi Mehmed'in önderliğinde ve 11 sene gibi kısa zaman içinde telafi edildi ve Çelebi Mehmed 1413 yılında Osmanlı tahtına oturdu. Şehzade Murad, Çelebi Sultan Mehmed'in 1421 yılında ölümü ile Padişah oluncaya kadar, Amasya valiliğinde bulundu. Şehzade Mehmed 1437 yılında, henüz 8 yaşında iken, Amasya valisi oldu. İlk öğrenimini Amasya'da yapan Şehzade Mehmed 1438 yılında Manisa valiliğine nakledildi. Şehzade Alaeddin de Amasya valisi oldu.²⁰ Amasya Beylerbeyi Hızır Paşa İstanbul'un fethine iştirak etmek üzere 1453 yılında Amasya'dan ayrılması üzerine Eretna oğlu Ali Bey Amasya Beylerbeyi oldu. İstanbul'un alınmasından sonra Fatih Sultan Mehmed küçük Şehzade II. Bayezid'i Amasya valiliğine gönderdi.²¹ 1454 yılında ve henüz 7 yaşında iken Amasya valisi olan Şehzade Bayezid, babası ile Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan

²⁰ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't -Tevarih*, (sad. İ. Parmaksızoğlu), Ankara 1979, s.206

²¹ Y. Yücel-A. Sevim, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı*, Ankara 1991, s.68

arasında yapılan Otlukbeli Muharebesinde (1473) bulundu.²² Muharebe dönüşü Fatih Sultan Mehmed, Amasya'ya uğradı ve bir ay kadar misafir kaldı.²³ Şehzade Bayezid'in Amasya valiliği, Fatih'in 1481 yılında ölümüne kadar devam etti. Sultan Bayezid Amasya'da cami, medrese, imaret inşaa ettirmiştir. Keklik Mustafa Ağa, Şehzade Bayezid'e tahta çıkacağını bildirmek görevi ile Amasya'ya geldiğinde Sultan Bayezid, büyük Şehzadesi Ahmed'i Amasya valisi olarak kendi yerine tayin etmiştir.

1530 yılında Arapkir, Amasya, Çorum ve Yozgat dolaylarında Şii ayaklanmaları patlak vermişti. Şah Kulu eşkıyası ismi verilen asiler, memlekette huzur bırakmamış, ekonomik ve sosyal dengeyi alt üst etmeye başlamışlardı. Amasya Valisi Şehzade Ahmet, bu hareketleri yönetenlerin Amasya'da ve kendi sarayında bulunduklarını bir türlü kabul edemedi. Trabzon Valisi Şehzade Selim ise bu hareketleri yakından izliyor ve memleket için teşkil ettiği tehlikeyi müdrük bulunuyordu. Sultan Bayezid, büyük Şehzadesi Ahmed'i tahta çıkarmak istiyordu. Yeniçeriler bunun için Amasya dolaylarındaki Şii hareketinin bastırılmasını şart koştular. Sadrazam Ali Paşanın Anadolu Serdarı olarak Amasya'ya gönderilmesine karar verildi. Şah Kulu, Amasya Valisi Şehzade Ahmed'i ve Anadolu Beylerbeyi Mehmed Paşayı yenmiş, Amasya dolaylarına hükmeder olmuştu.²⁴ Şah Kulu Bozok yakınında Gökçay Savaşında Ali Paşayı da yenilgiye uğrattı, Hadım Ali Paşa ordusunun yenilmesi, Şah Kulu'nun cüretini büsbütün arttırdı. Bu sırada Amasya'yı tahkim etmesi ve savunması gereken Vali Şehzade Ahmed, Eyaleti büyük oğlu Murad'a bırakarak, tahta geçmek üzere büyük bir kuvvet ile alelacele Amasya'dan 1512 yılında ayrıldı. Varaylı Zünnun Halife, Şah Kulu'nun emri ile Amasya'yı işgal ederek Sünnileri kılıçtan geçirip şehre hakim olmuşsa da Amasya'dan çıkan askerin başına geçen Yahşi Beyzade Ahmed Paşa, Zünnun eşkıyasını Amasya'dan kaçırarak şehri kurtarmıştır. Bu sırada Yavuz Sultan Selim padişah olmuş, Mustafa Paşayı Amasya Beylerbeyliğine tayin ederek Amasya'ya göndermişti. Amasya Kalesi Mustafa Paşaya teslim edildi. Şehzade Murad'ta babası

²² İ. Miroğlu, "Fetret Devrinden II. Bayezid'e Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi", **DGBİT X**, İstanbul 1993, s.245 ; Y. Yücel, "Fatih'in Trabzon'u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri", **Belleten XLIX/194**, (Ağustos/1985), Ankara 1985, s. 309

²³ S. Tansel, **Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, Ankara 1953, s. 306

²⁴ İ.H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II**, Ankara 1988, s.229

Şehzade Ahmed'in yanına kaçmıştır. Padişahlık sevdasına düşerek Amasya'dan ayrılan Şehzade Ahmed, Konya'ya gitmiş, bir süre sonra Amasya'yı ele geçirmiştir. Sultan Ahmed, gelip Osmanlı Tahtına geçmesi hususunda, İstanbul'dan mektuplar alıyordu. Sadrazam Koca Mustafa Paşanın sadakat mektubu ve özel talimatına da güvenen Sultan Ahmed, 1513 yılında Amasya'dan İstanbul'a hareket etmiştir. Yenişehir'de Sultan Selim ile karşılaşmış ve yapılan savaşta yenilerek öldürülmüştür. Şehzadesi Murad ise İran'a kaçmıştır.

Şehzade Ahmed'in oğlu Murad'm başında olduğu tahmin edilen ve Murad tarafları diyebileceğimiz Celaliler, Sivas, Darende, Arapkir ve dolaylarında toplanmaya başladıklarından, Rum Eyaletinin merkezi 1518 yılında Amasya'dan Sivas'a nakledilmiş ve Amasya ona bağlı bir sancak haline getirilerek Rüstem Beye verilmiştir. Şadi Paşa da Sivas Beylerbeyi olmuştur.²⁵ Saruhan valisi Şehzade Mustafa'nın 1538 yılında Amasya valiliğine nakli üzerine Amasya'nın Sivas ile irtibatının kesildiğini görülmektedir. Çorum, Canik, Karahisar Sancakları Amasya'ya bağlandı. Şehzade Mustafa, Şehzade Bayezid'i Padişah yapmak isteyen Hürrem Sultan ile Sadrazam Rüstem Paşanın tertibi sonunda, İran Seferine iştirak etmek üzere, Konya Ereğli'sinde Kanuni'nin çadırına girdiği sırada Zal Mahmud'a boğdurulmuştur(1553).²⁶ Amasya Sancağı ise Mehmed Çelebi adlı birine verilerek tekrar Sivas Vilayetine bağlandı. Şehzade Mustafa, Amasya'da uzun müddet kalmış kendisini çok sevdirmişti bu nedenle bir tertip sonucu feci şekilde öldürülmesi Amasyalı bilginler ve halk arasında büyük bir teessür uyandırmıştı.

Bu tarihlerde Şehzade Bayezid Kütahya'da, kardeşi Selim de Manisa'da vali idi. İki kardeş arasındaki rekabet ve birbirlerine çok yakın oluşları dikkate alınarak yerleri değiştirilmiş Bayezid'e Amasya ve Selim'e de Konya Vilayeti verilmişti (1557). Bayezid Veliaht olduğu için İstanbul'dan uzaklaşmak istemiyordu. Bu yüzden Amasya'da ilk iş olarak ordusunu kuvvetlendirerek kardeşine karşı harp hazırlığına koyuldu. Bayezid, önce Sivas'ı zaptetmek istedi ise de Sivas Valisi Ali Paşanın şiddetle karşı koyması üzerine bunu başaramadı. 1558 yılında bütün kuvvetini toplayıp, Şehzade Selim'e harp ilan ederek,

²⁵ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.274

²⁶ Y. Yücel-A. Sevim, a.g.e, s.204

Konya üzerine yürüdü. Şehzade Selim'in üstün kuvvetleri karşısında yenilerek Amasya'ya döndü. Kanuni, Silistre Beylerbeyi Sinan Paşayı Amasya'nın zaptına, Sivas Beylerbeyi Ali Paşada Bayezid'in yakalanmasına memur etti. Af dileği de kabul edilmeyen Bayezid, Amasya'da kalamayacağını anlayarak, aile efradı ve adamları ile birlikte İran Şahı Tahmasp'a iltica etti. Sinan Paşa Amasya Sancağı Beyi oldu. Kanuni'nin ölümü üzerine Padişah olan II. Selim Şehzadesi Murad'ı 1566 yılında Amasya'ya gönderdi. Amasya'ya geldiğinde henüz 21 yaşında olan Murad, bölgede hüküm süren eşkıyadan bizar olarak, 1568 yılında Manisa'ya nakledildi.

D) XVII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNİN GENEL DURUMU

Belirtildiği üzere sicillerimiz M. 1649-1652 yıllarındaki olaylar hakkında bilgi vermektedir. Siciller hakkında daha iyi yorum yapabilmek için Osmanlı Devletinin XVII. yüzyıldaki genel durumunu bilmemiz gerekmektedir. Bu sırada Duraklama Dönemi içerisinde olan Osmanlı Devleti, mezkur yüzyılın sonunda Gerileme Dönemine girecektir. Duraklama dönemi ve Osmanlı Devletinin genel durumunu daha iyi anlayabilmek bu dönemin padişahlarını tek tek incelemekle mümkün olacaktır.

XVII. Asrın ilk hükümdarı Sultan I. Ahmed (1603-1617) tahta çıktığında, Osmanlı Devleti içte Celâlî İsyanları, doğuda İran, batıda Avusturya ve müttefikleri ile savaş halindeydi. Avusturya bu savaştan sonra sulh isteyince Zitvatoruk Antlaşması imzalanmıştır. 1603'de Uyvar 1605'de Estergon fethedilmiş,²⁷ 1611 Senesinde Celâlî İsyanları tamamen bastırılmış, Malta ve Avusturya seferi yapılmıştır.

Sultan I. Mustafa (1617-1623), 1622 senesinde bir entrika ile tahttan indirilen ve Yedikule'de şehid edilen Genç Osman'm yerine ikinci defa tahta oturmuştur. Sultan Ahmed vakası adı ile meşhur sipahi ayaklanmasında "Genç Osman'ı neden öldürdünüz" deyip hesap sorulmuş ve bu olaylara sebep olanlardan Davud Paşa yakalanarak öldürülmüştü.

²⁷ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III, Kısım 1**, Ankara 1983, s.92

IV. Murad'ın (1623-1640) tahta geçtiğinde çok küçük yaşta olduğu, bu nedenle bir müddet devlet işlerine bakamadığı gözlenmektedir.²⁸ Ancak otoritesini sağladıktan sonra 1635 yılında Revan'a, 1638 yılında Bağdad'a sefer düzenledi. Genç Osman zamanındakinin bir benzeri olan ayaklanmayı çok büyük bir ustalıkla bastırdı. Çok tesirli bir nutukla asilere bile kendi lehinde tezahürat yaptırdı. Sonradan da bu entrikaları çevirenleri birer ikişer yakalatıp idam ettirdi.

Sultan İbrahim (1640-1648), ilk yıllarında yeniçeri zorbalarıyla uğraştı. 1645 senesinde Venediklilerle Girid Savaşı başladı aynı sene Hanya ve Resmo fethedildi. 1646'da Kandiye kalesi muhasara edildi. 1648'de Kandiye teslim oldu.²⁹ Bu sene İstanbul'da yeni bir ihtilal daha patlak verdi ve Sultan İbrahim tahtından indirilerek şehit edildi.

IV. Mehmed (1648-1687), tahta çıktığı zaman 7 yaşında idi.³⁰ Saltanat değişikliğinde gayretleri görülen yeniçeri kethüdası Kara Murad Ağa ve diğer ağalar, padişahın çocukluğundan istifade ile devlet idaresini rahatlıkla ele geçirmişlerdi. Diğer taraftan padişahın annesini bir tarafa iten ve saltanat naibeliğini ele geçiren Kösem Mahpeyker Sultan da saraya hakim olmuştu. Bu suretle Sadrazam Sofu Mehmed Paşanın hiçbir fonksiyonu kalmamıştı.³¹ IV. Murad'tan beri devam eden kadınlar saltanatı IV. Mehmed'in Köprülülere iş başına getirmesine kadar devam etmiştir.³² 1663 yılında Avusturya savaşı başlayarak Uyvar fethedildi³³. 1664'de Zerinvar zaferi kazanıldı. 1645 Yılından beri süren Girid seferine son noktayı Köprülü Fazıl Ahmed Paşa koyarak Girid'in tamamını almıştır.³⁴ 1669'da Lehistan'a sefer açıldı. 1672'de Kamaniçe, Polonya ve Galiçya fethedildi. Lehistan ile Bucaş Antlaşması yapıldı. 1673'de IV. Mehmed iki defa da Lehistan seferine

²⁸ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e, s.149

²⁹ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.221

³⁰ M. İlğüral, "IV. Mehmed", **DGBİT XI**, İstanbul 1993, s.19 ; Ayrıca bkz. R. E. Koşu, **Osmanlı Padişahları**, İstanbul 1980, s.243

³¹ Naimâ Mustafa Efendi, **Naimâ Tarihi IV**, (çev. Z. Danışman), İstanbul 1968, s.1931

³² A. Akgündüz-S. Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul 1999, s. 201; Köprülü Sülalesinin adındaki "Köprü", Mehmed Paşa'nın Amasya'da Köprü mevkiinde bir süre ikamet etmesinden dolayı verilmiş bir lakabdır.

³³ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.406

³⁴ F.Ç. Derin, "Osmanlı Devletinin Siyasi Tarihi", **T.D.E.K I**, Ankara 1992, s. 482; M. Cezar, **Mufasssal Osmanlı Tarihi**, İstanbul 1960, s.2106; A. Sevim-Y. Yücel, **Türkiye Tarihi III**, Ankara 1991, s. 166

çıktı. Fazıl Ahmed Paşa 1676 yılında ölünce yerine Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadrazam oldu. 1677’de Osmanlı – Rus savaşı başladı. 1678’de Rusya seferine çıkıldı ve Çehrin fethedildi. 1683’de Viyana ikinci defa kuşatıldı fakat alınmadı. Osmanlı ordusu Kırım Hanın ihaneti ile bozuldu. Bu bozgun Osmanlı Tarihi için bir dönüm noktasıdır. Zira bu olayla Avrupa’da Türklerden öç alma umudu artmıştır.³⁵ Kurulan ittifaklar akabinde 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması ile Osmanlı devleti ilk defa toprak kaybetmiş ve Gerileme Dönemine girilmiştir. Sicillerimizin bilgi verdiği dönem olan IV. Mehmed döneminde birçok sosyal olay meydana gelmiştir. Bunların hepsi de çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlar: Sultan Ahmed Vakası, Kösem Sultan ve akıbeti, Gürcü Abdunnebi İsyanı, Vak’a-i Vakvakiye, Kadızâdeliler, Abaza Hasan Paşa İsyanı, Körbey İsyanı, İstanbul Yangını, Köprülüler dönemi gibi. Yukarıda ağırlıklı olarak askeri olayların anlatılmasındaki temel sebep, sicillerimizdeki Girid Seferi ile ilgili belgelerin çoğunlukta olmasıdır.

³⁵ R. Mantran, *Osmanlı Tarihi I*, (çev. S. Tanilli), İstanbul 1995, s.301

I. BÖLÜM

KADILIK KURUMU VE ŞER'İYYE SİCİLLERİ

A) OSMANLI DEVLETİNDE KADI VE KADILIK KURUMU

Osmanlı Devletinin temel kurumlarından birisi olan kadılık kurumu İlmîye sınıfına dahildir. İlmîye sınıfına ayak basmak için yüksek medrese diploması şarttır. Bu diplomayı taşımayan kişi kim olursa olsun ilmîye sınıfına dahil olmazdı. Ayrıca ister genç bir yüksek medrese mezunu, isterse şeyhülislam olsun, her basamaktaki ilmîye mensubu idam edilemez, hapsedilemezdi. Ancak sürülebilir ve azledilebilirdi. İlmîye sınıfına bu büyük imtiyaz, adaleti hür şekilde uygulayabilmeleri ve hür şekilde müderrislik yapmaları için verilmiştir. Yüksek medrese diploması alanlar için iki yol vardır. Bunlar ya yargı yada tedris sınıfına geçerlerdi.¹ Bu tercihte serbest olmalarıyla beraber kadılığa geçerlerse naib, tedrise geçerlerse bugünkü orta dereceli okula eşit medresede müderris olarak göreve başarlardı. Yükselme ise liyakate bağlı idi.

a) Kadı

Arapça'da "kaadi" (kaazî) sözcüğü, Türkçe telefuzda "kadı" şekline dönüşmüştür. Kaza kelimesiyle aynı köktendir. Her kadının kaza dairesi sonradan mülki bir ünite olarak kabul edilince, mülki bir idare yeri anlamında kaza tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Bugün bile "Kaza" tabiri ilçe dediğimiz birimle aynı manada kullanılmaktadır.² Önemli kadılıklara genellikle müderrisler tayin edilirdi.³ Bütün mahkemeler dîvânda doğrudan doğruya iki kazaskere bağlı idi. Kadılıklarda değişiklikler, kadıların tayin ve azilleri, hüküm sahalarının sınırı ve kaldırılması kazaskerlerin salahiyetleri dahilindedir. Osmanlı Devletinin ilk kadısı Osman Bey zamanında atanan Dursun Fakih'tir.⁴

¹ M. Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul 1986, s.166

² İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilatı*, Ankara 1965, s.83

³ G. Üçel, Aybet, "16. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Hukuk Müessesesinin Önemi", *X. Türk Tarih Kongresi V*, (Eylül/1986), Ankara 1994, s.2150

⁴ Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (neş. A. N. Atsız), Ankara 1985, s. 27

b) Kadıların Tayini

Kadılar, medrese tahsili görüp icazet alarak mülazemet edenlerden tayin edilirdi. Medreseden çıkıp kazasker dîvânına mülazemet edenler, müderris olmak istemeyip kadılık etmek isterlerse, doğrudan doğruya kaza kadılıklarına tayin edildikleri gibi bir müddet müderrislik edip sonra kadı olmak isteyenler de müderrisliklerinin derecesine göre kaza veya eyaletlerden birinin kaza kadısı olurlardı.⁵ Kaza kadısı tayinleri arz günü denilen Dîvân-ı Hümâyûn içtimalarında kazaskerlerin padişaha arzıyla olurdu. İki kazasker vardı ve eğer tayin edilecek kadı Anadolu kadılarından ise Anadolu Kazaskeri, Rumeli kadılarından ise Rumeli Kazaskeri defteri mucibince arz ile iradesine alınır. Büyük ve mühim eyaletlerin, vilayetlerin hatta sancakların kadılıkları mevleviyet suretiyle tevcih edilirdi. Mevleviyyet müderrislikten sonraki bir ilmiye payesi olup, 300 ve 500 akçelik olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan 300 akçelik mevleviyyetler sancaklarla bazı eyaletlerin kadılıkları idi. XVII. Yüzyılda Sivas eyaleti 300 akçelik mevleviyet iken Tokat sancağı 500 akçelik mevleviyet idi.⁶

Hanefî Mezhebine göre hüküm veren kadının hükmü, hükümlünün akrabaları tarafından haksız bulunursa kazasker veya şeyhülislama şikayet edilirdi.⁷ Bu suretle dava dîvânda tekrar incelenirdi. En son karar Dîvânın verdiği karardır. Eğer Dîvân-ı Hümâyûn kararı bozarsa bu hal kadı ve valinin aleyhine olur ve iktidarsız ve menfaat mukabilinde karar alındığı ihtimali ortaya çıkardı.⁸ İslam toplumunda ceza birey ve toplum hayatını bütün yönleriyle düzenleyen ve yöneticilerden soyutlayan hukuk sistemine göre uygulanırdı.⁹ Bir kadıda aşağıdaki vasıfları taşımış olması aranır:

- Hür olması
- Müslüman olması

⁵ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.87

⁶ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.95

⁷ N. Çağatay, "İslam Hukukunun Ana Hatları ve Osmanlıların Bunun Bazı Kurallarını Değişik Uygulamaları", *Belleken* LI/200, (Ağustos/1987), Ankara 1987, s. 629

⁸ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.110

⁹ R. Özkan, "Tarihten Bu güne Ceza", *Türk Kültürü* XXXIX/455, (Mart/2001), Ankara 2001, s.178

- Baliğ olması
- Adil olması
- Fehim (zeki) olması
- Müstakim (temiz,namumlu, doğru) olması
- Emin(güvenilir) olması
- Mekin (temkinli, vakar) olması
- Metin (dayanaklı, sağlam) olması
- K r, sağır veya dilsiz olmaması¹⁰

B) DİĞER MAHKEME GÖREVLİLERİ

Kadı ve naibler görevlerini “mahkeme” denilen binada veya uygun görülen başka bir mekanda y r t rlerd . Mahkemenin çok özel bazı durumlarda sancakbeyinin konağında kurulduğu da görülmektedir. Mahkeme i lerini yürütecek olan görevliler başta kad  ve naib olmak üzere ba k tib, kâtibler, mukayyit, kethüda, fetih-h n, mahkeme imam , muhz r ba ı, muhz r ve yeteri kadar müstahdem idi. Mahkeme personeli devletten maaş almay p, bakılan davalarda tahsil edilen mahkeme harcından ücret alırlardı. Ayrıca mahkemelerde genellikle halktan oluşan “ uhud ’l- h l” denilen şahitler de davada hazır bulunurdu.

Bu devir Avrupa’sında olduğu gibi Osmanlı mahkemesinde avukat ve dava vekili yoktu. Kad  vatandaşlarla ilgili adli i lere dini esaslara göre bakardı. Herkes davasını sözle müdafaa eder, şahitler dinlenirdi. Davaların sözlü olu u az zaman alırd . Çoğunlukla bir saat içinde dava sona ererdi.¹¹

¹⁰ S.  . Ansoy, **Hukuk Tarihinde İslam Hukuku**, Ankara 1958, s.294 ; A. H. Berki, **Açıklamalı Mecelle**, İstanbul 1978, s. 407

¹¹ G.   el, Aybet, a.g.m, s.2152

Kazalara kadar yayılmış bulunan kadıların daha küçük yerleşim bölgelerindeki işleri takip etmek üzere naib tayin etme yetkileri vardı. Bulundukları bölgelerin en ücra köşelerine kadar cereyan eden bütün hadiselerden naibleri vasıtasıyla haberdar olur, hususi ve âmme hukukuyla alakalı meseleleri sicillerine kaydederdiler.¹² Naib tayin etme yetkisi olan kadılar kendi kadılıklarındaki her bir nahiyeye bir naib tayin ederlerdi.¹³ Naib dîvânî ve örfî meselelere, ceza ve cürüm ile ilgili işlere bakardı. Ayrıca büyük merkezlerde kadı, işlerin çokluğu karşısında muayyen işlere bakmak üzere naib tayin edebilirdi. Kadılar iş sahiplerinden kendileri için muayyen resimler almağa salâhiyetli olduklarından naiblikleri bu döneme tekabül eden bir meblağ karşılığında vermeye başlayanlar olduğu da görülmektedir.

Mahkemede kadıların yardımcısı olarak muhızırbaşı ve muhızırları görmekteyiz. Muhızırlar, duruşmaya ilgili kişi yada kişileri götürürler ve ihzariye ücreti alırlardı. Muhızırlar Osmanlı yargı örgütünde bir bakıma yargı polisi konumundaydılar. Mahkeme celbi gereken kimseleri icabında zorla getirmeye salâhiyetleri vardır. Berât-ı şerif ile muhızırbaşı olunup özellikle altı bölük halkından seçilirdi. Gerektiğinde mühürlü temessük ile yerlerine vekil tayin ederlerdi.¹⁴ Muhızırbaşılık süresi bir yıl olup ücretleri yüzde iki akçeydi. Muhızırbaşılar, vekillik görevini iltizam yoluyla ve parasını vekillerden almak suretiyle verdiklerinden yolsuzluklara neden olabilmekteydi.

Sicillerin yazılması, vesikaların tanzimi kâtib tarafından yapıldı. Mahkeme kâtiblerinin tayininde kadıların arzı şart idi. Eğer bir şahıs geçici olarak berât-ı şerif verilmeden görev yapıyorsa daha sonra kendisine kâtiblik berâtı verilirdi. Yerli halktan kâtib olmaması hususuna özen gösterilmekteydi. Bu yolsuzlukları engellemek için bir tedbirdi.¹⁵

¹² M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul 1993, s.644

¹³ Ş. Altundağ, “*Osmanlılarda Kadının Salâhiyeti ve Vazifeleri Hakkında*”, VI. Türk Tarih Kongresi, (Ekim/1961), Ankara 1967, s. 351

¹⁴ Y. Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Ankara 1985, s. 225

¹⁵ Y. Özkaya, a.g.e, s. 226

Hisbe, kadının yetkisinde olduğundan muhtesib de kadı tarafından tayin olunur idi.¹⁶ Asıl işi Pazar yerinde hilekarlığı önlemek, şehir halkının açıklanan fiyat listesine uymasını sağlamak, pazardaki ölçü ve tartı aletlerinin doğru olup olmadığını kontrol etmektir.¹⁷

Metrukatin tespit ve tanzimi işi ile mükellef olan kadı kassâmları doğrudan doğruya kadıya bağlı idi. Ayrıca mühim merkezlerde kadının birçok mali kontrol ve nezaret işleri için tayin ettiği kadı eminleri bulunmaktaydı. Mahkemede görevli bir başka kişi ise hademelerdir. Bunlar mahkeme işinde ilgili evrakların getirilmesi ve diğer ayak işleri ile meşgul olurlardı. Mahkeme görevlileri sadece davalardan değil tevzi defteri düzenlemesi ile ilgili konularda ücret alırlardı.

C) ŞER'İYYE SİCİLLERİ

Geniş vazifeleri dolayısıyla kendilerine gelen emir, ferman, berât gibi yazıları; bunlara verilen cevapları ve gördükleri davalara dair vermiş oldukları hükümleri kayıt için kadıların sicil denilen birer defter tutmaları kanundu. Her kaza, sancak ve vilayet merkezinde tutulmuş olan mahkeme-i şer'îyye defterlerinin adedi, yanan zayi olanlarından başka bugün on binleri geçmekte ve bunlar müze ve kütüphanelerimizde muhafaza olunmaktadır. Bu surette bu sicillerin tetkiki o vilayetin idari, askeri, iktisadi yönden ve belediyeccilik faaliyetleri bakımından çok mühimdir. Sicillerdeki muhakemeler hangi kadı zamanında yapılmış ise sicilin sahifesinin üstüne onun tayin tarihinden başlayarak infisali zamanına kadar devam eder.¹⁸

Osmanlı kadıları günlük vukuatı özel defterlere kaydederlerdi. İslam kanunlarının tatbikatı mahiyetinde bulunan ve on binlerce çeşitli sosyal vakayı ve merkezden gelen bütün emirleri ihtiva eden 10-15 bin kadar kadı sicili mevcuttur. Muhtelif ebatta bulunan bu siciller ekseriyetle Türkçe tutulmuş olup vakıf, azat gibi dini hususları yakından alakadar eden vesikalar Arapça olarak kaleme alınmıştır. Siciller

¹⁶ H. Doğru, XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü, Eskişehir 1995, s.171

¹⁷ Y. Öztürk, Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600, Ankara 2000, s. 186

¹⁸ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.109

ait oldukları mahalde büyük itina ile muhafaza edilirlerdi. Sicillerin korunması hususunda çok şiddetli emirler mevcuttur. Sicillerin ciddi ve sistemli bir şekilde tetkik edilmesi Osmanlı Devletinin içtimai bünyesinin, iktisadi, mali, ahlaki hatta siyasi durum ve tarihi için elzemdir.¹⁹

Kadı Defterleri, Şer‘i Mahkeme Sicili, Şer‘iyye Sicili veya sadece defter de denilen sicillerde bulunan belgeleri 3 ana guruba ayırabiliriz.

- I. Devlet merkezinden gelen bütün ferman, emir ve tebliğler,
- II. Kadı tarafından verilen hükümler,
- III. Resmiyete geçirilmesi istenen vakıf, hibe, şehâdet, vekalet, verase gibi konulara ait belgeler.

Ferman, emir ve buyruclarda, ordu için asker ve zahire toplanması, iç güvenliğin sağlanması, vergilerin toplanması, paranın ayar ve vezninin korunması, menzilhanelerin en güzel bir şekilde işleminin sağlanması gibi daha pek çok siyasi, iktisadi, askeri, sosyal, kültürel ve etnografik, konulara ait hususlar yer almaktadır.²⁰ Kazalarda genellikle iki defa verilen narhlarda bütün ihtiyaç maddelerinin cins, birim ve fiyatlarını bulmak mümkündür. Hüccet, ilam ve berâtlarda ücret ve nafakalar, terekelerde ise taşınmaz malın ve diğer eşyanın cins ve fiyatları, tevzi, taksim ve sâlyane defterlerinde devlet adına yapılan harcamalar, örneğin yol devlet yapısı bir konağın inşaatında kullanılan malzemenin cins ve fiyatı, hayvan kiralari, usta-işçi gündelikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Arzuhallerde ise halkın her türlü konulara ait dilek ve şikayetlerini, bütün bu yazışma ve işlemlerden de devlet bürokrasisinin nasıl işlediğini görmek mümkündür.

Şer‘iye sicillerinin tetkiki bize Osmanlı Devleti’nin şahsın hukuku, aile hukuku, borçlar, eşya ve ticaret hukuku ile devletler hususi hukukuyla alakalı özel hukukun bütün dallarında; kamu hukukundan usul hukukunun tamamı, ceza hukukunun % 80’i, mali hukukun çoğunluğu, devletler umumi, idare ve anayasa hukukunun ise

¹⁹ Ş. Altundağ, a.g.m, s.346

²⁰ A. Halaçoğlu, “Şer‘iyye Sicillerinin Önemi ve 381 Numaralı Harput Şer‘iyye Sicilinin Tanıtımı”, FÜSBD I/1, Elazığ 1987, s.33

genel esaslarında şer' i hükümlerin esas alındığını göstermektedir. Bu saydığımız kısım hukuk nizamının yaklaşık %85'ini teşkil eder. Ayrıca Fıkıh kitapları, şer'iyye sicil kayıtlarını, şer'iyye sicil kayıtları da fıkıh kitaplarını teyid eder mahiyettedir.²¹

a) Amasya Şer'iyye Sicilleri

Halen Ankara'da Milli Kütüphanedeki şer'iyye sicillerinin muhafaza edildiği kısımda bulunan Amasya Şer'iyye sicilleri, buraya Tokat'tan 1991 yılında nakledilmiştir. Amasya'ya ait olan sicil sayısı 95 olup tümünün mikro-filmleri çekilerek araştırmacıların istifadesine yönelik sunulmuştur. İlk sicil H. 1034-1036 (M. 1624-1626), son sicil ise H. 1290 (M. 1873-1874) tarihli defterdir. Bundan önceki tarihli defterler hakkında bilgi olmamakla beraber, üzerinden uzun yıllar geçmesine bağlı olarak bir kısmının kaybolduğu, bir kısmının yandığı veya çeşitli sebeplerle ortadan kalktığı söylenebilir. Mevcut siciller içinde kronolojik olarak pek boşluk yoktur.

b) 8 ve 9 Numaralı Şer 'iyye Sicillerinin Genel Durumu

Envanter No:	8
Tarihi:	H. 1059/ M.1649-1650
Poz No:	30
Sayfa Sayısı:	58
Belge Sayısı:	179

²¹ A. Akgündüz, "Kamınameler ve Osmanlı Hukuk Nizamı" Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları II, İstanbul, s. 126

Envanter No: 9

Tarihi: H. 1062/ M.1651-1652

Poz No: 50

Sayfa Sayısı: 98

Belge Sayısı: 278

Bu iki sicil defterindeki belgelerin niteliklerine göre tasnifi aşağıdaki gibidir:

61	İdari	Nitelikli
48	İktisadi	“
219	Sosyal	“
48	Askeri	“
36	Vakıf	
13	Tereke	

8 Numaralı şer‘iyye sicilinde 56 sayfada, 179 adet belge; 9 numaralı şer‘iyye sicilinde 99 sayfada 278 adet belge olup, toplam 155 sayfada 457 belge okunmuştur. Halbuki şer‘iyye sicilleri ile ilgili kataloglardaki sayfa sayıları 8 numaralı Amasya şer‘iyye sicilinde 58; 9 numaralı Amasya şer‘iyye sicilinde 98 olarak görülmektedir. Bu farklı rakamların ortaya çıkmasındaki neden ise bazı boş sayfaların sicildeki toplam sayfa sayısına dahil edilmesinin sonucudur.

8 ve 9 numaralı şer‘iyye sicilindeki kayıtların birçoğu okunabilmekle beraber az da olsa okunamayan belgeler de bulunmaktadır. 8 Numaralı sicilde mürekkebi dağılmış hatta tamamen tahriş olmuş sayfalar (2, 3, 5, 6, 9, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 31, 55) bulunmaktadır. 9 numaralı sicil, 8 numaralı sicile göre daha net okunabilmekle beraber, bu sicilde de yanlış sayfa numaralandırmaya (Sayfa 44-45) tesadüf edilmektedir. Yine 9 numaralı sicilde konuları kopuk belgelere

rastlanmaktadır. Ayrıca 8 numaralı şer'iyye sicili H.1059 tarihli olarak kataloglarda geçmesine rağmen içinde sayfa 23-31 arasında H. 1058; sayfa 34-43 arasında H.1121-1126; sayfa 43-56 arasında H. 1051-1052 tarihli belgeler bulunmaktadır.

AMASYA ŞER'İYYE SİCİLLERİ KATALOĞU							
	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Sayfa Sayısı		Hicri Tarih	Miladi Tarih	Sayfa Sayısı
1	1034-1036	1624-1627	184	49	1171-1174	1757-1761	136
2	1042-1043	1632-1634	156	50	1175-1176	1761-1763	55
3	1044	1634-1635	128	51	1175-1177	1761-1764	162
4	1052-1054	1642-1646	152	52	1178-1181	1764-1768	21
5	1053-1054	1643-1645	125	53	1182-1184	1764-1771	188
6	1054-1056	1644-1647	89	54	1187-1189	1773-1776	244
7	1058-1059	1648-1649	115	55	1190	1776-1777	112
8	1059	1649-1650	58	56	1191-1192	1777-1778	159
9	1062	1651-1652	98	57	1192-1193	1778-1779	111
10	1062-1063	1651-1653	227	58	1194	1780	119
11	1064-1065	1653-1655	165	59	1195-1196	1780-1782	124
12	1067	1656-1657	120	60	1196-1198	1781-1784	152
13	1070-1072	1659-1662	181	61	1198-1199	1783-1785	100
14	1073-1074	1662-1664	97	62	1200-1201	1785-1787	46
15	1074-1075	1663-1665	139	63	1200-1202	1785-1787	53
16	1076-1078	1665-1667	197	64	1202-1203	1787-1789	95
17	1083-1084	1672-1674	145	65	1214-1215	1799-1801	24
18	1092-1093	1681-1682	143	66	1221-1222	1806-1808	92
19	1100-1101	1688-1690	155	67	1222-1224	1807-1810	180

20	1104-1105	1692-1694	32	68	1225-1226	1810-1811	214
21	1106-1107	1694-1696	168	69	1227-1229	1812-1814	176
22	1109-1110	1697-1699	94	70	1231-1233	1815-1818	218
23	1112-1113	1700-1701	102	71	1234-1236	1818-1821	118
24	1113-1115	1701-1704	65	72	1240-1243	1824-1828	153
25	1117-1118	1705-1707	130	73	1243-1245	1827-1830	120
26	1121-1123	1709-1712	93	74	1247-1249	1831-1834	183
27	1123-1124	1711-1712	100	75	1250-1253	1834-1838	55
28	1125	1713	93	76	1251-1254	1835-1839	195
29	1131-1132	1718-1720	103	77	1254-1255	1838-1840	196
30	1133	1720-1721	131	78	1255-1261	1839-1845	238
31	1133-1135	1720-1723	201	79	1256-1261	1840-1845	159
32	1136-1137	1723-1725	186	80	1261-1266	1845-1850	162
33	1137-1139	1724-1727	237	81	1264	1847-1848	55
34	1139-1140	1726-1728	131	82	1266	1849-1850	85
35	1142-1144	1729-1732	242	83	1266-1269	1849-1853	187
36	1144-1146	1731-1734	180	84	1269-1271	1852-1855	96
37	1146-1147	1733-1735	218	85	1272-1274	1855-1858	193
38	1147-1148	1734-1736	159	86	1272-1274	1855-1858	230
39	1149-1151	1736-1739	144	87	1274-1279	1857-1863	230
40	1151-1153	1738-1741	131	88	1274-1279	1857-1863	236
41	1153-1154	1740-1742	168	89	1279-1284	1861-1868	180
42	1155-1156	1742-1744	128	90	1278-1282	1861-1866	75
43	1157-1158	1744-1745	160	91	1279-1281	1862-1865	112
44	1160-1161	1747-1748	140	92	1279-1282	1862-1866	156
45	1163-1164	1749-1751	134	93	1280-1290	1863-1873	210
46	1163-1168	1749-1755	66	94	1282-1284	1865-1868	175
47	1167-1171	1753-1758	134	95	1283-1290	1866-1874	382
48	1168-1170	1754-1757	206				

I. BÖLÜM**8 VE 9 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİ DEFTERLERİNDEKİ
BELGE ÖZETLERİ****A) 8 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİ DEFTERİNDEKİ BELGE
ÖZETLERİ (H.1059- M. 1649/1650)**

S/1 B/1

Okunamıyor.

S/1 B/2

Muhzırbaşı Ahmed'in Osman Ağaya Girid cizyesinden 20 Esedî kuruş, bir top kumaş, bir çul, bir gömlek ve 3 Esedî kuruş verdiğine dair hüccet.

S/1 B/3

Kobulan veled-i İskender adlı zımmînin Yusuf Beşe ibni Abdullah'tan 4 kuruş alacaklı olduğuna dair hüccet.

S/1 B/4

Ali Beg isimli kişinin Vardar Ali Paşa tarafından iftira atılarak hapse koyulduktan sonra bir fırsatını bulup kaçtığı ve bunda haklı olduğuna dair hüccet.

S/1 B/5

Amasya mutasarrıfı İbrahim'in vefat etmesinden dolayı Amasya mutasarrıflığının Amasya kadısı İslam Efendiye 300 akçe ile verildiğine dair buyruldu.

S/1 B/6

Amasya kadısı İslam Efendiye Amasya'ya ait askeri işlerin yönetiminin verildiğine dair buyruldu.

S/2 B/1

S/3 B/1

Kâfirki nahiyesine bağı köylerde 17000 akçelik tımara sahip olan İbrahim adlı şahıs ölünce boş olan tımarının Halil Efendiye zam yapılarak 93793 akçeye seferlere katılmak şartıyla verildiğine dair berât.

S/3 B/2

Ahmed adlı kimsenin babasını öldüren Kadı adlı kişiden, sulh bedeli olarak 200 kile buğday ve bir çift camuz taleb ettiğine dair buyruldu.

S/3 B/3

Amasya'da Müshibe Câmî''i Şerîfinde günde 3 akçe ile müteveli olan Mehmed'in ölmesi üzerine yerine Hasan isimli şahsın tayin edildiğine dair berât.

S/4 B/1

Amasya'da görev yapan yasakçı yoldaşların görevlerine son verilip, yerine yeniçeri yoldaşlarından birinin tayin edildiğine dair buyruldu.

S/4 B/2

1048 senesine ait vergilerin toplanması işine İbrahim Ağanın tayin edildiğine dair buyruldu.

S/4 B/3

Şehir subaşılığının Ali Ağaya tevcih edildiğine dair buyruldu.

S/4 B/4

Amasya'da bulunan yasakçı yoldaşların görevlerine son verilip yeniçeri yoldaşlarından birine bu görevin verildiğine dair buyruldu.

S/4 B/5

Amasya'da görevli yasakçı yoldaşların görevlerine son verilip yerine dergâh-ı âli yeniçerilerinden birinin tayin edildiğine dair buyruldu.

S/5 B/1

Amasya'ya ait avarız hanelerinden 1059 senesine ait 300 akçelik verginin toplanıp tahsil edilmesine dair ferman.

S/5 B/2

Sivas'a ait 1059 senesi bedel-i nüzûl vergilerinin toplanıp tahsil edilmesi işinin Ali Ağaya verildiğine dair buyruldu.

S/5 B/3

Acem Ali mahallesinde otururken daha önce vefat eden Bekir oğlu Hüseyn'in metrukatına ölen kişinin kız kardeşi Ayişe Hatunun el koyması üzerine, Emine Hatun ve Câmile Hatunun hisse talebinde bulunduğu dair hüccet

S/6 B/1

Daha öne vefat etmiş olan Veli Begin varisi olmamasından dolayı muhallefatının zabt ettirilmeyip Dîvân-ı Rûm'a havale olunarak bu işin Tatar Ahmed Ağa tarafından görülerek veraset iddiasındaki ilgili şahısların Dîvân-ı Rûm'a getirilmesi işinin verildiğine dair buyruldu.

S/6 B/2

1059 senesinde vuku bulan sefer-i hümâyun mühimmatı için lağımıcı lazım olduğundan her an sefer için bir üstâd tayin edilmesi gerekeceğine dair ferman.

S/6 B/3

Kurşunlu Câmî''i Şerîfinde hatîb olan Hafız Mustafa'nın yaptığı hizmetlerin çok olduğundan dolayı üç mud buğdaylık vakıf mahsulü gelirine iki mud buğday zam yapıldığına dair berât.

S/6 B/4

Zana köyünden bir kişinin ölü bulunduğu halde ceviz ağacından düşüp öldü diye iddia olunan durumunun araştırılmasına dair ferman.

S/7 B/1

Akdağ nahiyesinde Akviran adlı köy ve menziline 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Mehmed'in Girid Seferine iştirak etmemesinden dolayı tımarının alınıp başkasına verildiğine dair buyruldu.

S/7 B/2

Kürtler adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Mehmed'in Girid Seferine katılmaması ve firar etmesi sebebi ile tımarının başkasına verilmesine dair buyruldu.

S/7 B/3

Bülbül Hatun Mescidinde günde 4 akçe ile müezzin olan kimseye dışarıdan yapılan müdahalenin önlenip yine eskiden olduğu gibi görevine devam edeceğine dair berât.

S/8 B/1

Hüseyin Ağa ve Firûz Ağa evkaflarına nazır olan Abdurrahman Ağanın görevine devam edeceğine dair berât.

S/8 B/2

Girid Seferi için lazım olan mühimmat için gereken 19 nefer lağımıcının görev yerine varmayıp firar edip, reayadan haksızca mal ve erzak aldıklarından, alınan bu malların tekrar hazineye dahil ve tahsil edilmesine dair ferman.

S/8 B/3

Amasya bâc-ı bâzârlığı ve subaşılığının 1059 senesinin Rebiü'l Evvelinden Cemaziye'l Ahireye kadar Zülfikâr Ağaya verildiğine dair murâsele

S/9 B/1

Küçük Ağa isimli vakfin müderrisi olan Abdurrahman Efendi ve müteferrikalarının vakfa ait vakfiyeyi mahkemeye getirip incelettirerek vakfin üyelerine ait hisselerin ne kadar olduğunun anlaşıldığına dair i 'lâm.

S/9 B/2

Küçük Ağa vakfinin müderrisi Abdurrahman Ağaya yapılan haksızlığın önlenmesine dair ferman.

S/9 B/3

Mehmed bin Bekir isimli kişinin bir atı, bir tüfeği ve bir kontuşunun çalınıp, çalan kişinin firar ettiği ve çalan kişinin yakalanmasına dair buyruldu.

S/10 B/1

Yörgüç Paşanın bina ettiği Mescid-i Şerifte günde 1 akçe ile cüzhan olan kişinin bu görevinden alınıp yerine Hafız Hüseyin'in getirildiğine dair ferman.

S/10 B/2

Amasya'da yasakçılık görevinde bulunan Bekdaş'ın görevine son verilip yerine dergâh-ı âli yeniçerilerinden 50. Ağa bölüğü yoldaşı Mustafa adlı yoldaşın getirildiğine dair buyruldu.

S/10 B/3

Sivas, Amasya, Çorum ve Bozok sancaklarında bulunan mehter tâifesinin yoklanmasına dair buyruldu.

S/10 B/4

Eşkîya üzerine yürümekle görevli sipahi, yeniçeri, at ve dona kadir olan tüm asker tâifesinin emrolunan ordu mahalline gelmediği ve bu asker tâifesinin emredilen yere gelmesi gerektiğine dair buyruldu.

S/11 B/1

Gökeyük adlı köyden Hüseyin bin Hasan ve Hasan bin Seferin tarlalarının sulanması için merhum Mehmed ile anlaştıkları, fakat oğulları Hasan ve Ali Çelebilerin su hakkını vermedikleri ve bundan dolayı hak talebinde bulunduklarına dair hüccet.

S/11 B/2

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden vefat eden Kadı Efendi-zâde Mehmed Ağanın oğlu Emrullah, kızı Safiye için anneleri olan Ayişe binti Kurd Mehmed Ağanın vasî tayin edilmesine dair hüccet.

S/11 B/3

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Kürd Mehmed Ağanın hatunu Âyişe; mehr-i müeccelini, büyük oğlu Mustafa Ağadan aldığı bir miktar para, Ali Ağa ve Koca Mustafa'dan alınan akçe ve esbâb ile karşıladığına dair hüccet

S/11 B/4

Okunamıyor.

S/12 B/1

Okunamıyor.

S/12 B/2

Amasya sancağına ait kazalarda bulunan tekyelerin teftişi için İbrahim Ağanın tayin edilip gönderildiğine dair buyruldu.

S/13 B/1

Sâlyâne olarak bir mahalleye düşen vergi miktarı olan 2662 akçenin bezzâz dükkanında Osman Ağaya teslim edildiğine dair hüccet

S/13 B/2

Kamerüddin mahallesinden Osman Ağaya verilen 2662 akçeyi Osman Ağanın inkar etmesi üzerine hazır bulunan şahitlerin de ifadeleriyle sâlyâne olarak Osman Ağaya söz konusu meblağın verildiğine dair hüccet.

S/13 B/3

Akça Veli isimli şahsın Kalu adlı köyde ahur ve samanlıktan oluşan menzilini Hüseyin Ağaya 35 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/13 B/4

Gümüşlü-oğlu mahallesi sakinlerinden vefat eden Deli Hasan bin Hızır Balı'nın yetimi Mustafa'nın babasının eski hanımı Ayişe adlı hatunun hayattayken elindeki menzilini 40 Esedî kuruşa, Deli Hasan'ın elindeki menzili ise -ki bu menzil 30 kuruş olup bunun 20 kuruşu alınmış 10 kuruşu alınmamıştır- takas edilmiş fakat menzilin Ayişe Hatunun varisi Hüseyin Ağa tarafından zabtedildiği ve bu zabtın şahitlerinde ifadeleriyle haksız olduğuna dair hüccet

S/14 B/1

Hacı Hamza mahallesinde bulunan Abide Hatunun menzilinin sâlyane dahilinde olduğuna dair hüccet.

S/14 B/2

Amasya'da Üçler mahallesinde muhallefatı beyt'ül mala ait olan müteveffa Mustafa'dan kalan ve onun mahalle mescidinin tavanında sakladığı 300 kuruş ve bazı kitapların Yahya Efendi ibni Hasan Dudu'nun elinde olduğuna dair Osman Begin açtığı davada haklı olduğuna dair hüccet.

S/14 B/3

Bağluca isimli köy sakinlerinden Abdunnebi bin Mustafa'nın Derviş Çelebiden sâlyane talep ettiğinde Derviş Çelebinin kılıç ile Abdunnebi'ye saldırdığına dair şahitlerin ifadelerine başvurulmuş hüccet.

S/14 B/4

Bâyezid Paşa mahallesi sakinelerinden bir hatunun kendisine ait evini, bütün eşyaları ve erzakları ile Receb Beşe'ye hibe ettiğine dair hüccet.

S/14 B/5

Ali bin Mustafa'nın, oğlu Mustafa Beşeyi Fatıma isimli kadınla evlendirdiği ve buna karşılık bazı eşyaların Fatıma'ya verildiğine dair hüccet

S/15 B/1

Ölmüş olan Ayişe adlı hatunun oğlu Mustafa Beşenin, annesinin mirascısı olan Osman Beşe'den Ayişe adlı hatuna ait bazı muhallefata ait eşyayı talep ettiğinde aralarında anlaşarak 10 Esedî kuruş karşılığı sulh olunduğuna dair hüccet.

S/15 B/2

Gümüşlü-oğlu mahallesi sakinlerinden Ayişe binti Mustafa adlı hatunun elindeki menzili 18 Esedî kuruş Mehmed bin Veli'ye sattığına dair hüccet.

S/15 B/3

Ahircuk adlı köyden akan sudan tarlaları için istifade eden Hasan bin Sefer ve Hüseyin bin Hasan'ın elindeki su hakkına Mehmed Çelebi bin Hasan Beg haksızca müdahalede bulunup Hasan bin Seferi ve Hüseyin bin Hasan'ı su tasarrufunda engellediğine dair verdiği ifadelerle doğrulanan hüccet.

S/16 B/1

Abdulfettah Beşe'nin kızları Emine, Hadice ve anneleri olan Fâtıma binti Yusuf için her birine günde ikişer akçe nafaka tayin edildiğine dair hüccet.

S/16 B/2

Zeyre adlı köy ahalisinin, Adatepe adlı köy ahalisi üzerine düşen vergi yükümlülüklerinin aynısını kendileri için talep ettiklerine dair hüccet.

S/16 B/3

Alaca Mescid mahallesi sakinlerinden Akçalı-zade Mustafa Çelebi Efendi bin Hüseyin adlı kimsenin İstanbul'da İbrahim Efendi bin Hayreddin Efendi hazretlerine borç olarak 200 Riyali kuruş verdiğini karşılığında 150 kuruşa çebiç, keçi, 30 kuruş kıymetinde at, ve nakit olarak 30 kuruşu aldığına dair hüccet.

S/16 B/4

Amasya'da şehir kethüdâsı olan Osman Ağa ibni Mahmud'un Sâbıkuddin mahallesi sakinlerinden Süleyman bin Mustafa, Hasan bin Mustafa, Mehmed Ebu'l Kasım, Ali bin Ebu Süleyman, Ali bin Mehmed vesairlerine tayin olunan 2600 akçe sâliyenin verilmediğini beyan ettiğine dair hüccet.

S/17 B/1

Okunamıyor.

S/17 B/2

Dere mahallesi sakinlerinden Murad bin Abdullah ve Mehmed bin Zülfikar adlı kişilerin Mehmed isimli bir şahıs tarafından balta ve kök ile dövüldüğüne dair hüccet.

S/17 B/3

Bâyezid Paşa mahallesinde oturan Ayiçe binti Nasuh'un fisk ve fesat üzere olup eşkıya ile işret alemlerini yaptığının ortaya çıkması üzerine Ayiçe binti Nasuh'un mahalleden ihraç edilmesine dair hüccet.

S/17 B/4

Mustafa bin Ni'metî adlı kişinin öldüğünden dolayı Hüseyin ve Mustafa adlı oğulları için Mehmed Halife bin Hüseyin adlı kimsenin vasî olarak tayin edildiğine dair hüccet.

S/17 B/5

Bâyezid Paşa mahallesi sakinlerinden vefat eden Mahmud Çelebi bin Mustafa'nın oğlu Mustafa'ya vasî olan Mehmed Çelebinin üzerine nâzır-ı nasb olarak Hadice binti Es-Seyyid Mehmed'in tayin edildiğine dair hüccet.

S/18 B/1

Daha önce evli olan Hasan ile Sultane'nin ayrıldıktan sonra Sultane'nin hisse-i şer'iyyesi ve mehr karşılığı olarak 8 kuruşa sulh olunduğuna dair hüccet.

S/18 B/2

Zeyre adlı köy sakinlerinden Desmina binti Hanî adlı zımmîyenin, Mehmed bin Abdullah'ın aralarındaki yemini bozarak bir daha içki içmesi üzerine boşandıklarına dair şahitlerinde doğrulamalarıyla ilgili hüccet.

S/18 B/3

Yenice adlı köy sakinlerinden AyiŖe binti Mehmed adlı hatunun İbrahim bin Hasan adlı kimse tarafından nâmahrem iken yakasına yapışıp köy meydanına sürüp getirdiğine dair hüccet.

S/18 B/4

Hüseyin bin Mustafa'nın evindeki hırsızlıktan İlksan adlı zimmîyi sorumlu tutmuş ancak Hüseyin'in haksız olduğuna dair verilen hüccet.

S/19 B/1

Okunamıyor.

S/19 B/2

Gümüşülü-oğlu mahallesi sakinlerinden vefat eden Ahmed'in oğlu Mustafa için annesi olan Emine binti Oruç adlı hatunun vasî olduğuna dair hüccet.

S/19 B/3

Hayrettin-zâde İbrahim Efendi Hazretlerinin El-Hac Himmet adlı kimseden aldığı 820 Riyalî kuruş borcu şahitlerinde ifadelleriyle tamamen ödediğine dair hüccet.

S/20 B/1

Okunamıyor.

S/20 B/2

Kocacık mahallesi sakinlerinden iken Mısır yolunda vefat eden İbrahim bin Ebu Bekir adlı kimsenin muhallefatına dair olan eşyayı alıp, hisselerini paylaşmada kızları AyiŖe ve Emine ile zevcesi Rukiye'nin Mehmed adlı kimseyi vekil kıldıklarına dair hüccet.

S/20 B/3

Gümüşlü-oğlu mahallesi sakinlerinden Ahmed bin Mehmed'in kendisine ait olduğunu iddia ettiği evini Mustafa bin Abdullah'tan isteyince aralarında anlaşarak 11 Esedî kuruş karşılığı sulh olunduğuna dair hüccet.

S/20 B/4

Temennâ mahallesi sakinlerinden Ömer Beşe bin Hacı Bayram'ın, daha önce ölen zevcesi Kâmile'nin kızı Ayişe'ye bir evi hibe ve temlik ettiğine dair hüccet.

S/21 B/1

Salurcu adlı köy sakinlerinden Nefise binti Ahmed adlı hatun Mehmed bin İbrahim'de olan 3 Esedî kuruşunu aldığına dair hüccet.

S/21 B/2

Ulvî adlı köyden Himmet bin Sadeddin'in evinin, Veli Receb bin Mehmed tarafından yakılan ateş sonucu yandığına dair hüccet.

S/21 B/3

Boyaluca adlı köyden Mustafa bin Yakub adlı kimsenin kendi karısını başkalarıyla gayr-ı meşru ilişkiye sevk ettiği ve onun bu hali olan fisk ve fesadlığın şahitlerinde ifadeleriyle doğrulandığına dair hüccet.

S/21 B/4

Hacı Hamza mahallesi sakinlerinden Raziye binti Mehmed'in hamamda iken evine hırsızlar girmiş daha sonra ise bazı değerli eşyaları çalınmıştır. Raziye adlı hatun ise hırsızların Mehmed, Mustafa ve Mehmed bin Hasan olduklarını iddia etmiş, ancak onun bu iddiası toplanan meclis-i şer'i tarafından doğru bulunmayarak iddia edilen adamların iyi halli olduklarının doğrulandığı hüccet.

S/22 B/1

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden Ali bin Abdullah'ın saman getirmek için Merâmîl adlı köye vardığında, İlyas bin Abdunnebi'nin kendisine kasten balta ile vurup sol elini yaraladığını iddia etmiş, ancak İlyas buna itiraz edince Ali'nin iddiasını doğrulayacak delilden yoksun kaldığına dair hüccet.

S/22 B/2

Niyaz bin Yahya'nın elindeki ev, bir baş camuz ve bir öküzlük tarlayı toplam 70 Esedî kuruşa Osman Beg bin Hasib adlı kişiye sattığına dair hüccet.

S/22 B/3

Daha önce mürd olan Kirkovs'un, Azriye adlı zımmîyeye verdiği 6 Esedî kuruşu Kirkovs'un varisi El-Hac Hasan bin Abdullah talep ettiğinde Azriye'nin bunu inkar etmesi ile toplanan şahitlerin Azriye'nin inkarını doğru bulmadıklarını ve El-Hac Hasan bin Abdullah'a hak verdiklerine dair hüccet.

S/23 B/1

Hallac Mahmud bin Hızır'ın Zülfikâr adlı kimseye bir miktar akçe verip bir tay sattıktan sonra Zülfikâr zikrolunan akçeyi almadığını ve tayı da teslim almadığını iddia ettiğinde onun bu iddiasının gerçek dışı olduğuna dair hüccet.

S/23 B/2

İbrahim bin Kadrî'nin, Hüseyin Ağa isimli şahsa zorbalık yaptığı belirtilen Receb bin Mehmed'ten 300 Esedî kuruş karşılığı sulh olunduğuna dair hüccet.

S/23 B/3

Helkis mahallesi sakinlerinden İsyiyi veled-i Sinan adlı zımmînin Azriye adlı zımmîyeye sattığı bağın değeri olan 36,5 kuruşu almadığını ve bağın Azriye tarafından zapt edildiğini iddia edince mahkemenin İsyiyi veled-i Sinan'ın iddiasını geçersiz ve hakikat dışı bulduğuna dair hüccet.

S/23 B/4

Üçler mahallesi sakinlerinden Meryem binti Abdullah'ın damadı Mustafa bin Mehmed'e evini hibe ve temlik ettiğine dair hüccet.

S/24 B/1

Hacı İlyas mahallesi sakinlerinden Abdullah bin Mehmed'in Mustafa bin El-Hac Mehmed'e hibe ettiği –daha önce ölen Emine Hatunun ruhu için- bağını 30 Esedî kuruşa daha sonradan satıp zikrolunan meblağı aldığına dair hüccet.

S/24 B/2

Balalan adlı köyde Yusuf bin Şeyh Ali'nin bulduğu iki kısrağın sahipleri bulununcaya kadar beytül mal emini tarafından kabz ve zabt edildiğine dair hüccet.

S/24 B/3

Çeribaşı mahallesi sakinlerinden İlyas bin Yusuf'un evine daima nâmahrem avrat getirip karısı Emine ile birlikte işret âlemleri düzenlediğine dair hüccet.

S/25 B/1

Vardar'ın kardeşine hibe yoluyla intikal eden evi, mirascı Vardar'ın inkar etmesi sonucu şahitlerin ifadesiyle Vardar'ın muârazadan vazgeçmesine dair hüccet.

S/25 B/2

Sofi-zâde mahallesi sakinlerinden Vardar binti Sofi adlı zımmîyenin Sinan veled-i Haydar adlı zımmînin babasının kendisinden 30 Riyalî kuruş borç aldığını bildirmesi üzerine Sinan'ın bunu bilmediğine ve Vardar'ın muârazadan men edilmesine dair hüccet.

S/25 B/3

Ahmed bin El-Hac Ali'nin kendisine ait olan bağ, üç öküz, altı at, bir çift tosun, dört düge, üç aded tarlalarını Mustafa bin Mehmed'e 210 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/25 B/4

Zeyre adlı köy sakinlerinden Hamamcı Hasan bin Ahmed'in, bostancı tâifesinden Hasan Beşe bin Abdullah tarafından ağaç ile başına vurulup yaralandığına dair şahitlerinde beyanıyla ilgili hüccet.

S/26 B/1

Şâmice mahallesi sakinlerinden Fatıma binti Abdullah adlı hatunun kendisine ait olan evini 13 Esedî kuruşa Yakub bin Hasan'a sattığına dair hüccet.

S/26 B/2

Süleyman bin Mehmed'in karısının Veli bin Mehmed'in karısına darb eyledikten sonra Veli bin Mehmed'in bu fiilden dolayı aldığı 22 kuruşu inkar ettiğinde şahitlerinde ifadeleriyle Veli bin Mehmed'in zikrolunan meblağı aldığına dair hüccet.

S/26 B/3

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden Ali Beg bin Cuma'nın Sultan oğlu Avanos'a evini 230 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/26 B/4

El-Hac Sofi'nin vekil kıldığı Zülfikar adlı kimseden Hallac Mehmed'in bir top pembe pamuğun bedeli olan akçeyi teslim ettiği şahitlerin de doğrulamasıyla ilgili hüccet.

S/26 B/5

Amasya'da Müslüman cemââta daima fitnelik ve fesatlıkla müdahale eden, eşkıyalık yapan, ahalinin malına ve erzakına haksızca el koyup tasarruf eden, Müslümanları korkutan ve işret âlemleri düzenleyen kişiyi ahalinin şikayet ettiğine dair hüccet.

S/27 B/1

Temennâ mahallesinde El-Hac Mustafa'nın gece evine sarhoş olarak girdikleri iddiasıyla Mustafa, Fatıma ve Abdurrahman'ı şikayet etmiş, ancak yeterli delil olmadığından davasından vazgeçmesi gerektiğine dair hüccet.

S/27 B/2

Bâyezid Paşa Câmi''i Şerîfinde görevli imam, müezzin ve diğer görevlilerin, bu câmi''i evkafının mütevellisi Ömer Ağa ve İsa'dan Vari, Sergis, Eyük, Tadi ve İlyas adlı köylerin mahsulatlarını ve hububatlarını aldıklarına ve kabul ettiklerine dair hüccet.

S/27 B/3

Karatay mahallesi sakinlerinden iken ölen Hasan'ın evini oğullarına vasiyet etmiş ancak müteveffanın Câmi-i Enderûn mahallesi imamı Abdurrahman Efendiye olan borcundan dolayı ev, mezâd olunarak satılmış ve borcun bu şekilde ödendiğine dair hüccet.

S/28 B/1

Dere mahallesi sakinlerinden Emine binti Ebu'l Kasım ve Ayişe binti Mehmed'in fahişelik yaptıklarına dair hüccet.

S/28 B/2

Devehâne mahallesi sakinlerinden vefat eden Acez adlı zımmînin zevcesi Elnova veled-i Yorgi adlı zımmînîyenin, eşinin daha önceden kendisine ait altın ve gümüş mücevheratı alıp kendi masrafına harcadığını karşılığında ise menzîlini yine

kendisine sattığını iddia ederek menzile ait tasarruf izninin kendisinde olduğunu iddia etmesi üzerine Dofi veled-i Eserbali adlı zımmînin muârazada bulunduğu ama bu davasında Dofi'nin haksız olduğu ile ilgili hüccet.

S/28 B/3

Sofu-zâde mahallesi sakinlerinden Vardar binti Safir adlı zımmîyenin daha önce ölen ceddesi Döndü'nün hibe ile altın eşyalar vermiş ancak Döndü adlı zımmîyenin diğer mirasçısı Sinan veled-i Eber bunu kabul etmediğini bildirmiş sonuçta Sinan'ın haksız olduğuna dair hüccet.

S/28 B/4

Şehir subaşı Ali Begin, Müslime binti Tursun'u fahişelik yaptığı iddiasıyla şikayet etmiş ancak şahitlerinde ifadeleriyle Müslime'nin iyi halli olduğuna dair hüccet.

S/28 B/5

Okunamıyor.

S/29 B/1

Zeyre adlı köy sakinlerinden vefat eden Mehmed adlı kişinin kızı Meryem'in, babasından kalan muhallefatın kendisine ait olan hissesini talep ettiğinde bir tahta bağ, bir tencere ve iki sahan karşılığı sulh olunduğuna dair hüccet.

S/29 B/2

Bâzârbaşı Abdî'nin, Ali Beşe bin Abdulfettah adlı kişiyi evine girip hizmetkarı ve ailesini elindeki zincirle eziyet ettirdiğine dair şikayetin asılsız olduğuna dair hüccet.

S/29 B/3

Emine binti Mehmed'in daha önce ölen babası Mehmed'in muhallefatı vesayir eşyasından kendisine ait hisseyi talep ettiğinde ortaya çıkan davada, ölen Mehmed'in

oğlu ve Emine'nin kardeşi oğlu Ebu Bekir, Emine'ye 50 kile buğday, 25 kile arpa ve 9 Esedî kuruş verip davanın sona erdiğine dair hüccet.

S/29 B/4

Üçler mahallesinden Hüseyin bin Ali'nin zevcesi Meryem'i boşadığına dair hüccet.

S/529 B/5

Şamice mahallesi sakinlerinden Ahmed bin Mehmed Ayişe binti Abdullah'ın kendisine karşı borcu olduğunu ve borca zarar verici hareketlerde bulunduğunu şikayet ettiğinde Ayişe'nin iyi haline şehâdet edildiğine dair hüccet.

S/29 B/6

Amasya'da Mustafa Beg Bekçi adlı kişinin, Ayişe binti Hamza'yı evinde alıkoyduğuna dair hüccet.

S/30 B/1

Fatıma binti Muharrem'in kayın babası, Osman ile hacca giderken ölmesi üzerine elindeki nukudu almış, bunun üzerine zevci Ömer dahi Fatıma'nın elindeki nukudu aldıktan sonra o da ölünce muhallefata ait akçe ve eşyayı El-Hac Mahmud bin Mehmed, Osman'ın eşyasını Ömer'e teslim etmiş ve böylelikle Osman'ın vesayir şahısların El-Hac Mahmud zimmetinde alacaklarının olmadığına dair hüccet.

S/30 B/2

Sandıkçılar adlı köy sakinlerinden Mehmed bin İbrahim'in elindeki evini ve ambarı 40 Riyali kuruşa Şaban Beşe'ye sattığına dair hüccet.

S/30 B/3

Karatay mahallesi sakinlerinden Sabiha binti Mehmed Dede'nin elindeki bağı 70 Esedî kuruşa oğlu Mustafa Çelebi'ye sattığına ve hibe ettiğine dair hüccet.

S/30 B/4

Hüseyin adlı kimsenin Mehmed bin Şaban ile aralarındaki husumetin ortadan kalkması gerektiğine dair hüccet.

S/30 B/5

Sôfiler adlı köyden Ahmed bin Mustafa'nın hanımını üç talâk ile boşadıktan sonra zevcesi ile yine zevciyetlik hali üzerine olduğunun şahitlerinde ifadeleriyle doğrulandığına dair kayıt.

S/31 B/1

S/32 B/1

Bazı yiyecek, giyecek, gayr-i menkûl gibi emval ve erzaka ait kıymet ve miktarlarını bildiren malzeme listesi.

S/32 B/2

Amasya mukataasının mahsulünü alıp mukataa işlerini yürütmek üzere Hasan Ağanın tayin edilip gönderilmesine dair temessük.

S/33 B/1

Anadolu'nun sol tarafında bulunan kalelere çok fazla cephane mühimmatı gönderilip bu mühimmatın gereği gibi korunmadığı için kayıp olup telef olduğunu, bunun önlenmesi için de yeterli miktarda mühimmat kalelere getirilip muhasebe defterine ve diğer defterlere kaydedilerek bu hususta kalelerdeki serdar, zabitan gibi muhafaza görevlilerinin gerekli ihtimamı ve dikkati göstererek bu husus için herhangi bir bahane ve kusura yer olmadığına dair ferman.

S/35 B/1

Amasya sancağının korunması ve sancağa ait vergilerin kanun üzere alınıp tahsil edilmesi işi için mütesellim olarak Abdurrahman Ağanın tayin edilip gönderildiğine dair buyruldu.

S/35 B/2

Enderûn Câmî''i Şerifinin imamlığının Hafız Ömer Efendiden alınıp Mehmed Efendiye tevcîh edildiğine dair berât.

S/35 B/3

Amasya ve Çorum taraflarında yol kesip ahalinin malını ve erzakını ve canını tehdit eden eşkıyanın ele geçirilip hak ile gerekli cezaların verilmesine dair buyruldu.

S/36 B/1

Sivas ve Amasya taraflarındaki bazı kazalarda bulunan bazı ahalinin birbirleri üzerine sekban akçesi ve vücu-u mezalim namıyla akçe toplayarak bir kısım ahaliye zulüm ve teâdi olduğu ve bunun önlenmesi gerektiğine dair ferman.

S/36 B/2

Amasya'da bulunan kaza ahalisi birbiriyle ittifak edip şehri eşkıya taarruzundan korumak bahanesiyle ahali üzerine sekban akçesi tayin ettiklerinden dolayı ahalinin zor duruma sokulması sebebiyle onların bu hareketlerinin yasaklandığına dair ferman.

S/37 B/1

Amasya kazasına günde 8 akçe karşılığı Ömer Osman'ın kadı zabıt ve kethüdâ yeri olarak tayin edildiğine dair temessük.

S/38 B/1

Sivas ve Amasya'da kapıkullarından levendat tâifesinin köy köy dolaşıp reayadan haksızca paralarını alarak fazlasıyla zulüm ve cefa ettirdikleri, ayrıca reayanın yem ve yemeklerini gasp ettikleri, ahaliden istedikleri parayı ödemeyenleri ise zor ve baskı altına aldıklarından dolayı onların bu çeşit zulümlerinin önüne geçilmesine dair ferman.

S/38 B/2

Sivas kadısı Mehmed Paşanın 1500 levend tâifesiyle kaza kaza dolaşıp haksızca para topladıklarından dolayı haklarını bildirmek üzere kapucubaşlarından Mehmed Ağanın gönderildiğine dair buyruldu.

S/39 B/1

Amasya mutasarrıflığının Boz Receb isimli kişiye tevcih edildiğine dair ferman.

S/39 B/2

Selamet Hatun evkafının mütevelliliğine Osman adlı kişinin getirildiğine dair ferman.

S/40 B/1

Valide Sultan Câmi''i Şerîfinde vaiz olan Şeyh Efendiye günde 30 akçe Amasya hazinesinden maaş verileceğine dair berât.

S/40 B/2

Ayişe Hatun vakfına kâtib olan Seyyid Ali bin Abdî ölünce yerine İsmail bin Hafız isimli şahsın getirildiğine dair berât.

S/40 B/3

Sivas eyaletine bağlı kazalarda bulunan tekyelerin teftiş edilmesine dair buyruldu.

S/40 B/4

Sivas eyaletine bağı bazı yerlerin bazı yerlerin tımar olma statüsünden men edildiğine dair buyruldu.

S/41 B/1

Amasya sancağına bağı bazı kaza ve karyelerin dolaşıp reayadan haksızca para toplayıp, reayanın yem ve yemeklerini gasp eden ve reayaya zulümde bulunan yol kesen eşkıyanın hareketlerinin önlenmesine dair ferman.

S/42 B/1

Amasya kalesinin ve 500 akçelik gedik tımarının Hasan Ağaya tevcih edildiğine dair ferman.

S/42 B/2

Amasya mukataası Mustafa Ağa uhdesinde olup 1122 yılına ait 216 kuruşun Mustafa Ağaya eda edilmesi gerektiğine dair buyruldu.

S/42 B/3

Ömer adlı kişinin nikahlı eşi Ayişe Hatunun, Mahmudlar adlı köyden Mustafa ve babası Mehmed tarafından gece evinden çıkarılıp kendisine baskı uygulandığına dair buyruldu.

S/43 B/1

Amasya'da bulunan reayaya ait harâçların tahsil edilmesi için Halil adlı kişinin gönderildiğine dair temessük.

S/43 B/2

Kayseri ve Karahisarî Şarkî sancağına bağı Hâce hasları reayasına ait vergilerin tahsil ettirilmesine dair ferman.

S/43 B/3

Van, Erzurum ve Ordu yolu üzerindeki kazalarda yaşarken ölen kimselerin semer dükkanlarına ait eşyanın çarşıda satılıp, yeniçeri çavuşu Mustafa'nın elindeki deftere kayıt edilmesine dair ferman.

S/44 B/1

Mustafa adlı sipahinin tımarı içine Mehmed adlı sipahinin koyunlarının girmesinden dolayı, Mustafa'nın resm-i otlak isteyip baskı ve zora başvurduğu görüldüğünden onun bu davranıştan vazgeçmesine dair ferman.

S/44 B/2

Amasya sancağında bulunan kazaların bedel-i nüzûl vergilerinin mühürlü ve nişanlı mevkufât defteri sureti icabınca toplanıp tahsil edilmesine dair ferman.

S/44 B/3

Amasya sancağında bulunan kazaların 515,5 ve 1,5 rub' ve iki sülüs avâız hanesi vergilerinin 1122 senesi hesabına ait olmak üzere mühürlü ve nişanlı mevkufat defteri icabınca toplanıp tahsiline dair ferman.

S/45 B/1

Yörgüç Paşa Mescidinde günde 1 akçeye cüzhanlık yapan Ebu Bekir'in kendi rızasıyla işi bırakmasından dolayı yerine Osman'ın cüzhanlığa getirildiğine dair berât.

S/45 B/2

İstanbul tarafına üç tane silahlı ve atlı adam gönderilmesine dair buyruldu.

S/45 B/3

Sivas'a bağı kazaların, kasabaların ve köylerin ahalisinin üzerlerine düşen çift resmi, bennâk resmi ile şer'i ve örfî vergilerin toplanıp tahsil edilmesi için Hamza Ağanın görevlendirildiğine dair buyruldu.

S/46 B/1

Danışmend adlı köyün mahsulatının Ali Çelebi türbesi evkafına sarf edilmesine dair tezkere.

S/46 B/2

Amasya'da Mustafa adlı kişinin zapt ve tasarrufu elinde bulundurduğu evkaf ve bahçesini ölümünden sonra, zikrolunan evkaf ve emlâkın zapt ve tasarrufunun Hafız Mehmed Efendiye verildiğine dair buyruldu.

S/46 B/3

Karataş ve Deli Hasan adlı köylerin mahsullerinin toplanıp Hacı Hamza tekyesinin imamına ve diğer görevlilerine tasarruf ettirilmesinde reayadan kusursuz şekilde alınıp mahsullerin kaybedilmemesi ve telef olmamasına dair tezkere.

S/46 B/4

Sivas eyaletinde zuhur eden Nasûh Paşa oğlu Hüseyin'in isyanının bastırılmasında Sivas Beglerbegi olan İbrahim Efendinin görevlendirildiğine ve bütün asker tâifesinin İbrahim Efendinin yanında ve onun emrinde olacağına dair ferman.

S/47 B/1

Ezine Bâzârı nahiyesinin subaşılığının Ahmed Ağaya verildiğine dair buyruldu.

S/47 B/2

Acem tarafından elçinin ve adamlarının yol üzerinde gelirken ihtiyaç duydukları her türlü zahire ve akçe ihtiyacının karşılanmasına dair ferman.

S/47 B/3

Bayraklı kazasına bağı köyler reayasına oturdukları yerlerden kalkıp Sivas kazasında sakin oldukları bundan dolayı nerede iskan olmuşlar ise orada üzerlerine düşen vergilerin eskiden olduğu gibi alınmasına dair ferman.

S/48 B/1

Karahisâr-ı Şarkî sancağında Bayramlı mukataasının havâss-ı hümâyûn reâyâlarının perişan olup oturdukları yerleri terk etmeleri ve başka yerlere göç etmeleri sebebi ile üzerlerine lazım olan âded-i ağnam ve resm-i çift bozan gibi vergilerin aynen ödemelerine dair buyruldu.

S/48 B/2

Amasya mahkemesinde muhızırbaşı olan Abdullah'ın herhangi bir kusuru yok iken Mustafa adlı kimsenin müdahale etmesinin engellenmesi ve muhızırbaşılığı yine Abdullah'ta olduğuna dair berât.

S/49 B/1

Bazı köylerin tımar hakkının sefere katılması şartıyla İbrahim adlı kişiye verildiğine dair ferman.

S/49 B/2

Arguma nahiyesine bağı bazı köylerin tımar hakkının 7600 akçe karşılığı İbrahim'e verildiğine dair buyruldu.

S/49 B/3

Arguma nahiyesine bağı Kemer adlı köy ve diğer köylerden tımar işletme hakkı kendisine verilen İbrahim'e dışarıdan alaybegi ve Mahmud adlı kişilerin müdahalelerinin önlenmesine dair buyruldu.

S/49 B/4

Amasya, Sivas, Tokad ve Merzifon kadılıklarında mevcut olan reayanın 1052 senesine mahsup olan vergilerin toplanıp tahsil edilmesine dair ferman.

S/50 B/1

Diyarbakır'dan İstanbul'a gidecek mîrî katırlarının arpa ve saman ihtiyaçlarının karşılanmasına dair tezkere.

S/50 B/2

Hüseyin Ağa evkafına ait köylerden toplanan mahsulata zarar verilmemesine dair tezkere.

S/50 B/3

Fîrûz Ağa evkafına ait Kemer adlı köy mahsulünün zarar verilmeden kusursuz bir şekilde toplanmasına dair tezkere.

S/50 B/4

Şems Paşa oğlu Ahmed'e Amasya sancağının arpalık olarak verildiğine dair ferman.

S/51 B/1

Amasya muhtesibliği ve muhızırlığı Mustafa'nın elinde iken dışarıdan Abdullah isimli kişinin müdahalesinin önlenip eskiden olduğu gibi Mustafa'nın muhtesiblik ve muhızırlık hizmetinde olacağına dair berât.

S/51 B/2

Eyûk, Saray Sera ve Lus adlı köy ahalisinin davarlarını sabah evlerinden çıkarıp, akşam eve getirirlerken Gökhan adlı köy sınırları içinde davarlarını otlattıklarından, Gökhan adlı köy ahalisinin sınırlarına giren davar sahiplerinden öşür, resm-i otlak gibi vergiler istemesinin kanuna aykırı olduğu ve onların bu tür davranışlarının önlenmesine dair ferman.

S/52 B/1

Sivas, Amasya, Merzifon, Çorum ve Canik sancaklarına ait toplam 1924,5 rub' avârz hanesi başka bir deyişle 400 akçe avârz vergisinin toplanıp tahsil edilerek mevkufat defterine kayıt edilmesi ve hazineye dahiline dair ferman.

S/52 B/2

Arguma Nahiyesi'ne bağlı Kemer adlı köy ve diğer köylerden 7600 akçe tımara mutasarrıf olan Hüsrev öldüğünden tımarı boş kalmış, yerine Amasya sancağı alaybegisi Mustafa'nın alaybegi bayrağı altında sefere katılması şartıyla tımarların kendisine verildiğine dair berât.

S/53 B/1

Hüseyin Ağa evkafında günde 2 akçe ve senede 3 mud arpa ile görevli olan El-Hac Ahmed'e dışarıdan Muharrem ve Hüseyin adlı kimselerin müdahalesinin önlenmesine dair berât.

S/53 B/2

Pir İlyas Medresesinde cüzhan olan Abdullah'ın ölmesi sebebi ile yerine El-Hac Sâlih Dede'nin getirildiğine dair berât.

S/53 B/3

Beşe-zâdegan Medresesinde cüzhanlık yapan Mehmed'in ölmesi sebebi ile yerine Hafız İbrahim'in tayin edildiğine dair berât.

S/53 B/4

El-Hac Mahmud'un bina eylediği tekyede cüzhan olan Abdullah'ın ölmesiyle yerine Hacı Hasan'ın getirildiğine dair berât.

S/53 B/5

Amasya’da görev yapan yasakçı yoldaşlarının görevlerinden alınıp yerlerine yeniçeri yoldaşlarından birinin getirildiğine dair mektub.

S/54 B/1

Arguma nahiyesinde Kazanlı adlı köy ve diğer köylerden 2000 akçe tımar işletirken ve herhangi bir de kusuru yok iken önceden mîr-i mîran olan kişi tarafından tımarının elinden alınmak istemesi üzerine mevcut tımarın yine Ahmed’e tevcih edildiğine dair berât.

S/54 B/2

Gözüklü denilen mevkide Hâce Süleyman evkafına ait bağların icârına ve diğer işlerine bazı kimselerin müdahale ve taaruz etmelerinden dolayı Mehmed adlı kişiye kaymakamlık tevcih edilerek dışarıdan olan müdahaleleri önlemeye dair berât.

S/54 B/3

El-Fakir Ali Ağanın, kardeşi Mehmed Ağanın halini sorarak sıhhat ve selametine dua ettiğini bildirdiği tezkere.

S/55 B/1

Gök Medrese mahallesinden Arab oğlu Mustafa’nın muhızırbaşı Ahmed Çelebiden 75 Esedî kuruş alacağına dair hüccet.

S/55 B/2

Bazı kimselerin çeşitli yerlere gidip gelirlerken kendilerine verilen atların kıymetlerine dair yazılmış malzeme listesi.

S/56 B/1

Tokad tarafından İstanbul’a varıncaya kadar olan yerlerde Acem tarafından gelen elçinin ve mahiyetinin her türlü para, yiyecek, giyecek ve atları için saman, arpa gibi,

ihtiyaçlarının Tokad hazinesi malından karşılanarak ruznameye kaydedilmesine dair ferman.

S/56 B/2

Acem tarafına gönderilen elçinin her türlü yiyecek, giyecek ve diğeri ihtiyaçlarına ait zahire defterinin sureti ve bu zahirenin kıymetlerine dair malzeme listesi.

B) 9 NUMARALI AMASYA şER'İYYE SİCİLİ DEFTERİNDEKİ BELGE ÖZETLERİ (H.1062- M. 1651/1652)

S/2 B/1

Kedağra kazasında mutasarrıf olan Mahmud'un yerine Mevlânâ Muhammed'e memuriyet tevcih edildiğine dair buyruldu.

S/2 B/2

Amasya kazasının mutasarrıflığının Mevlânâ Muhammed'e verildiğine dair buyruldu.

S/2 B/3

Amasya'daki askeriyyeye ait işlerin ve bunlara ait verasetle ilgili konuların sorumluluğunun Amasya kadısı Mehmed Efendiye verildiğine dair buyruldu.

S/2 B/4

Alçak Köbrübaşı'ndaki Mescid-i şerif vakfiyesinde Kur'an kırâat olunmasına dair ferman.

S/2 B/5

Amasya'da bulunan Kstin, Aksalurlu, Küçük Ağa ve Yrk Paşa gibi yerlerin mutasarrıflığının Mevlânâ Mehmed Efendiye verildiğine dair buyruldu.

S/2 B/6

Medresede görevli kişinin öldürülmesi sebebiyle yerine Hasan adlı kişinin atandığına dair ferman.

S/3 B/1

Âyişe Hatunun kalaycı, süvari ve kazgan dükkanını Hazreti Resulullah ve dört halifenin ruhları için vakfederek kiraya verdiğine dair vakfiye.

S/3 B/2

Amasya'da bulunan Kadı Medresesinin mutasarrıflığının günde 20 akçe ile verildiğine dair buyruldu.

S/3 B/3

Şehir Kethüdâsı Kara Abdî ile Mustafa Paşa adlı kişilerin 160 akçeye atları iltizama aldıklarına dair hüccet

S/3 B/4

Amasya'da Hacı İlyas Mescidinde günde 1 akçe ile imamlık yapan Muslu Halifenin hizmetten ayrılmasından sonra yerine Ali Halifenin imam tayin edildiğine dair berât.

S/4 B/1

Amasya şehri Câmi-i Enderûn mahallesinde vefat eden Ali bin Muharrem'in oğullarına annesine ve hanımına intikal eden mallardan nafaka, kisve ve diğer ihtiyaçları için gündelik olarak 6 akçe verilmesine dair hüccet

S/4 B/2

Amasya'da Kal'a-i Bâlâ kethüdâsı iken ölen Osman Ağanın kardeşi olan Ali Efendi bin Mustafa adlı kişinin Osman Ağanın zevcesi Râziye Hatundan hisse talep etmesi ve hisse olarak sahan, tencere, bir tas ve 4 Esedî kuruş alacağına dair hüccet

S/4 B/3

Amasya'da Köbrübaşı mahallesinde Ahmed bin İbrahim'in yine aynı mahallede bulunan evini 120 Esedî kuruşa Mehmed Beg ibni Hasan'a sattığına dair hüccet.

S/5 B/1

Amasya şehrinde Kocacık mahallesi sakinlerinden Hasan Ağanın ölmesiyle ortaya çıkan miras talebi davasında Hasan Ağanın ölmeden önce kabul ettiği ancak daha sonra inkar ettiği Hamide Hatunun kardeşi kızı olduğunun şahitlerin de beyanıyla ispat ve kabul edildiğine dair hüccet.

S/5 B/2

Amasya'da Meydan-ı Ulvî mahallesi sakinlerinden Emine binti Muhammed Bey adlı hanım tarafından vekil tayin edilen Ömer Bölükbaşı ibni Osman huzurunda kendisine ait olan çiftliğin 1736 kuruş yada toplam 80 Esedî kuruşa Ömer Beye sattığına dair hüccet

S/6 B/1

Mehmed Paşa Mahallesi sakinlerinden vefat eden Hafız Mehmed adlı kişinin yetim oğlu Ahmet için vasî olarak Ayşe Hatun adlı kişinin tayin edilmesi ile ilgili hüccet.

S/6 B/2

Mehmed Paşa Mahallesi sakinlerinden vefat eden Hafız Mehmed adlı kişinin oğlunun vasîsi Ayşe, Hafız Mehmed malından günlük 3 akçeyi nafaka olarak talep ettiğine dair hüccet.

S/6 B/3

İçerişehir'de Helkis mahallesi sakinlerinden vefat eden Bünyad bin Muhtî adlı kişinin yetim oğlu Abdullah için vasî olarak validesi Râziye binti Ali'nin tayin edildiğine dair hüccet.

S/6 B/4

İçerişehir’de Helkis mahallesi sakinlerinden Ahmed bin Hasan, Hacı Mûsâ vakfi mütevellisi olup Mescid-i Şerîf’de cüz-i şerif okumaktadır. Yine Mescid-i Şerîf’in imamı olan ve vefat eden Bünyad bin Muhtî’nin oğlu Abdullah’ın vasîsi Râziye binti Ali’nin vakıf zimmetindeki 9000 akçenin kocasında kaldığına dair beyanı ile ilgili hüccet.

S/7 B/1

Çırakçı mahallesi sakinlerinden Narin ve Saime adlı hatunların kendilerine intikal eden câriye-i hisselerini aralarında taksim edip, kabul ettiklerine dair hüccet.

S/7 B/2

Yahudyan Mahallesi sakinlerinden Hayvet, Debiran, Simayıl ve diğer Yahudilerin, Sarachâne mahallesi sakinlerinden Küçük Mehmed ve Murad Efendiler tarafından haksız olarak dîvân-ı avârız ve diğer tekâlif-i örfî vergilerine tabi tutulup evlerine gitmelerine mani olduklarını beyan etmeleri üzerine Küçük Mehmed ve Murad Efendilerin bu fiillerinden vazgeçmelerine dair hüccet.

S/8 B/1

Üçler mahallesi sakinlerinden Mehmed bin Mehmed’in Eşcerlu Mahallesinde olan evini 25 Esedî kuruşa Halil adlı kişiye sattığına dair hüccet.

S/8 B/2

Acem Ali mahallesi sakinlerinden İstemihan binti Ali Çavuş adlı hanımın câriyesi Müslime Yasemin binti Abdullah’ı azad ettiğine dair hüccet.

S/8 B/3

Helkis mahallesi sakinlerinden vefat eden Bünyad Fakîh’in, Çelebioğlu Abdullah adlı oğlunun vasîsi olan Râziye binti Ali’nin, oğlu üzerine geçen evini, Bünyad Fakîh’in 9000 akçe borcu olduğu gerekçesiyle Sûk-i Sultanî denen çarşıda mezâda

çıkartarak El-Hac Ahmed Beye 8000 akçeye satması ve bu şekilde borcun ödendiğine dair hüccet.

S/9 B/1

Köbrübaşı mahallesinde boyahânenin Ali Ağa tarafından Mesic veled-i Kecaci, Yanoş veled-i Karatek ve Mıgırdıç adlı zımmîlerden 180 Esedî kuruşa satın alması üzerine zımmîlerin bunu kabul etmeyip Ali Ağayı dava ettikleri ve sonuçta Ali Ağanın haklı çıktığına dair hüccet.

S/9 B/2

Helkis mahallesinde sabahları cüz-i şerif okumakla görevli Bünyad Halifenin ölmesiyle yerine Ebu Bekir Halifenin günde 1 akçe ile bu vazifeye tayin edildiğine dair hüccet.

S/9 B/3

Abdullah adlı kişinin terekəsi.

S/10 B/1

Ezine Bâzârı nahiyesinde Efte adlı köy sakinlerinden Hüseyin Halife, Keşlik adlı köy sakinlerinden Şemsiye binti Yusuf'un, zevci Ahmet adlı kişi öldükten sonra zorla Hasan adlı kişiye nikah ettirmesi üzerine ortaya çıkan davada Hatîb Hüseyin Halife'nin kendi ifadesinde bunu nahiye subaşı olan Hasan Ağanın tehdidi üzerine yaptığını kabul ettiğine ve kendisinin nikahtan menine tenbih edildiğine dair hüccet.

S/10 B/2

Mübaşir tayin olunan Hasan'ın Ezine Bâzârı nahiyesinde Efte adlı köyde bulunan Hatîb Hüseyin Halifeyi tehdit ederek, ölen Ahmed adlı kişinin karısı Şemsiye binti Yusuf'u kendisine zorla nikahladığı ve bu durumu mahkemede Hüseyin Halifenin kabul ettiğine dair hüccet.

S/10 B/3

Kurşunlu mahallesi sakinlerinden ölen Hacı Sefer bin Abdullah adlı kişinin oğlu Ahmed ve kızları Râbia, Âsiye, Emine ve zevcesi Meryem'in, Hacı Sefer'in hayattayken Mûsâ bin Hüseyin'e verdiği 100 Esedî kuruşu alıp, borçlarını ödediklerine dair hüccet.

S/10 B/4

Helkis mahallesi sakinlerinden Seyyid Mehmed bin Osman Efendinin El-Hac Hasan bin Abdullah'ı haksız yere kendisine ait olan tarlayı ziraat ettiğine dair şikayeti üzerine El-Hac Hasan tarlayı Uzun Ali adlı kişiden mübadele usulüyle aldığını ve buna dair elinde tezkere bulunduğunun kabulü ve ispatı ile Es-Seyyid Mehmed'in muârazadan men olunması gerektiğine dair hüccet.

S/11 B/1

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden Safar adlı zimmînin bağını 200 Esedî kuruşa Kirkos veled-i Nasar adlı zimmîye sattığına dair hüccet.

S/11 B/2

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Uzun Ali bin Ali adlı kişinin hanımı Ruhsâr binti Abdullah'ın ve kızları Abide ve Sâliha hatunların vekili olan Zülfikar Beyin, Safar adlı zimmînin merhum Ali'ye 325 Esedî kuruş borcu olduğunu bildirmesi üzerine, Safar adlı zimmînin bu borcun 125 kuruşunu ödediği geriye kalan 200 kuruş borç için de elindeki baği rehin verdiğini kabul ettiğine dair hüccet.

S/11 B/3

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden Hurşid veled-i Andorya adlı zimmînin yine aynı mahallede olan çeşmenin su yolu refiyyesi için, ölen Boyacı veled-i Sulkin adlı zimmînin vakf eylediği maldan 80 Esedî kuruş ve 1 akçesinden hasıl olan 9 adet sikke-i hasenenin daha önceden ölen Uzun Ali adlı kişinin vekilleri olan Zülfikar ve

Mehmed'ten sorularak alınması ve bir müstakim mütevellîye teslim olunmasına dair hüccet.

S/11 B/4

Gümüşlü-zâde mahallesinde bulunan çeşmenin su yolunun tamir ve termîmi için Safer veled-i Sulkin'in vakfettiği toplam 100 Esedî kuruşun mütevellîsi Ali ölünce yerine şehir kethüdâsı Mehmed Dede'nin günde 1 akçe ile mütevellî kılındığı ve 100 kuruşun teslim olunup Hafız Abdulkadir ve Kürt Mehmed'in vakfî teftiş edeceklerine dair hüccet.

S/12 B/1

Helkis mahallesinde bulunan Mescid-i Şerîf'de 5 cüz-i şerif okuyan Ahmed bin Hasan başka diyara gittiğinden yerine imam olan Mehmed bin Mustafa'nın tayin edilip eline 7500 akçe rayic bedel verildiğine dair hüccet.

S/12 B/2

Yeniçeri serdarı Mehmed Beşe, Kasaba-i Kerde sakinlerinden Hüseyin Beşe ibni Mehmed, Kasaba-i Osmancık sakinlerinden Mustafa Beşe ibni Ali ve Kasaba-i Veli mahallatından Çayır mahallesi sakinlerinden Ahmed Beşe adlı kişilerin Mehmed ibni İsmâil adlı kişiyi Bayram Paşa hanında içki içtikten sonra dövmek istemeleri üzerine etraftan yardıma gelen kişilerin Mehmed ibni İsmâil'i kurtardıkları ve açılan davada ahaliden bazı kimselerin Mehmed ibni İsmâil'in doğru söylediğine şehâdet ettiklerine dair hüccet.

S/13 B/1

Gök Medrese mahallesi sakinlerinden Aldon veled-i Betros adlı zımmîyenin, Samadon veled-i Maksud adlı zımmîye Amasya yakınlarında Çağlayan Köprüsü diye bilinen yerdeki bağını 37 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/13 B/2

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Kasım Beg ibni Abdullah adlı kişinin terekesi.

S/13 B/3

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden ölen Kasım Beg ibni Abdullah'ın zevcesi tarafından vekil tutulan babası, müteveffa Kasım Begin, Vasîl adlı zımmîye 300 Esedî kuruş verdiğini ve bunu talep eylediğinde Vasîl adlı zımmînin de oğlu Tomas'a 300 Esedî kuruşu verdiğini ve karşılığında bazı şahitler huzurunda bağları rehin verdiğine dair hüccet.

S/14 B/1

Kayseri sakinlerinden Osman Çelebi ibni Eş-şeyh Hacı Dede'nin, Amasya'ya bağlı İçerişehir mahallelerinden olan Câmi-i Enderûn mahallesindeki iki katlı evini 200 Esedî kuruşa Hasan Bey ibni Abdullah El-Cündî'ye sattığına dair hüccet.

S/14 B/2

Kal'a-i Bâlâ'da bulunan Mescid-i Şerîf imamı ve mütevellisi olan Hüseyin Efendinin yine Kal'a-i Bâlâ sakinlerinden Ayşe binti Hacı Mahmud adlı müteveffiy Hatun elindeki vakıf malından 30 Esedî kuruş borç alan Manas veled-i Vasîl nam zımmînin elindeki bağı rehin olarak verdiğini bildirmiş, ancak Vasîl nam zımmî, bağı oğlu olan Menas'a verdiğinden, bağı tekrar Hüseyin Efendinin talebiyle kendisine verilmesine dair hüccet.

S/14 B/3

Ladik kazasına bağlı Çakır Gümüşü adlı köy sakinlerinden daha önce ölen Veli ibni Es-Seyyid Himmet'in kızı ve oğlu Es-Seyyid Memed ve Şerife Emine'nin Veli Begin çocukları olduklarına ve vasiyete hak kazandıklarına dair şahitlerin de beyanlarının olduğu hüccet.

S/15 B/1

Şâmice mahallesi sakinlerinden Ali bin Mehmed'in Geldikalan nahiyesinde Karlu adlı köyde bulunan değirmen ocağını ve 25 kıta (üç dönüm) bahçesini Hafız Mehmed Efendi'ye sattığına dair hüccet.

S/15 B/2

Devehâne mahallesi sakinlerinden vefat eden Ali bin İskender'in oğlu Abdülkerim için vasî olarak annesi Râziye binti El-Hac Bünyad adlı hatunun tayin edildiğine dair hüccet.

S/15 B/3

Sôfiler mahallesi sakinlerinden vefat eden Ali Sufi'nin kızı Hatabe için vasî olarak Ramazan bin Mustafa'nın tayin edildiğine dair hüccet.

S/15 B/4

Bâyezid Paşa mahallesi sakinlerinden vefat eden Sunullah adlı kişinin kızı Ayşe için dedesi Abdulcelal Çelebi ibni El-Hac Mehmed Efendinin vasî tayin edildiğine dair hüccet.

S/16 B/1

Sôfiler mahallesi sakinlerinden Ali Sofi vefat etmiş olup, kızı Ataiyye'nin vasîsi olan Ramazan bin Ali'nin, Mustafa Çelebi bin Bünyad'dan, Ataiyye'nin kardeşi Abduş-şekür bin Ali'nin terekesine ait 3800 akçeyi talep etmesine dair hüccet.

S/16 B/2

Küpceğiz mahallesi sakinlerinden Mehmed bin Mustafa'nın Hacı binti Mûsâ'yı dava ederek, daha önceden ölen Hacı binti Mûsâ'nın babası Mûsâ hayattayken Mehmed'in babası Mustafa'ya 150 Esedî kuruş borcuna karşılık elindeki bağı satmış, ancak bunu kabul etmeyen Mûsâ'nın kızı Hacı adlı hatun bağı tasarrufuna mani olmuştur. Ortaya çıkan davada ise Mehmed'in haklı olduğu görülmüştür.

S/17 B/1

Mehmed bin Zekeriya'nın hanımı Âyişe binti Habib'i boşadığına dair hüccet.

S/17 B/2

Sâbıkuddin mahallesi sakinlerinden Ömer Beg bin Hüseyin Ağanın Hacı bin Mehmed'ten 10 Esedî kuruş alacak hakkı olduğuna dair hüccet.

S/17 B/3

Hacı Hamza mahallesi sakinlerinden vefat eden olan Mustafa Ağa ibni Mehmed'in Sôfiler mahallesinde bulunan Nesim Ağa vakfına ait olan dükkanın icârını aldığına dair hüccet.

S/17 B/4

Mehmed Paşa mahallesi sakinlerinden vefat eden Hasan bin Hasan'ın kızları Ümmühan ve Zahide için Mûlayim binti Abdullah nam Hatun'un vasî tayin edildiğine dair hüccet.

S/18 B/1

Bâyezid Paşa mahallesi sakinlerinden Mehmed bin Mehmed adlı kimsenin, Bedros veled-i Pivoş'a önceden elindeki bağın yarısını satmış iken sonradan aralarında çıkan kavgadan dolayı arabulucu gönderilerek sulh olunması sağlanmış ve bağı 16 Esedî kuruşa satarak aralarındaki düşmanlığın sona erdiği hüccet.

S/18 B/2

Temennâ mahallesi sakinlerinden Mustafa bin Maden Beşenin Huma binti İsa adlı hatunun vekili Halil Çelebi ibni El-Hac'a kendisine ait olan mülk ve dükkanı 71 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/18 B/3

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Ali'nin oğulları ve kızları olan Mehdi, Muharrem, Ali, Âsiye'ye babalarından intikal eden evin zevcesi Fâtıma adlı hatunun mehr-i muaccel ve mehr-i müecceline karşılık geldiğine dair hüccet.

S/19 B/1

Gök Medrese mahallesi sakinlerinden mürd olan David veled-i Bedros adlı zımmînin Zülale veled-i Bedros adlı zevcesi, kızı Dervare adlı zımmîyenin veraset iddiası üzerine Dervare adlı zımmîye haklı bulunarak 5 ırgatlık bağ ve armut ağacının kendisine verilmesine dair hüccet.

S/19 B/2

Hacı İlyas mahallesi sakinlerinden vefat eden Abdurrahman bin Ahmed'in oğulları ve kızlarının vasîsi olan Muslu adlı kişi, vefat eden Ahmed'in oğulları ve kızlarına ait olan bahçenin yolu üzerine kuyu yaparak yolu kapattığının bildirmesi üzerine Muslu'nun bunu kabul ettiğine dair hüccet.

S/19 B/3

Osman bin Maksut adlı kişinin önceden zevcesi olan Âyişe binti Dursun adlı hatuna nafaka ve kisvesini verdiği dair Âyişe Hatun'un yeminle doğruladığına dair hüccet.

S/20 B/1

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden vefat iden İbrahim Beg ibni Mustafa Begin hanımı Fâtıma hatuna İbrahim Beg'den çiftlik ve bağ kalıp daha sonra bu malları vekil tayin edilen Mehmed Beg ibni Hafız Çavuşun vasî olan Ali Begin elinden aldığına dair hüccet.

S/20 B/2

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden Safiye Hatunun annesinden kalan iki ırgatlık bağıni kardeşi Ali Begin kendisine hibe ve temlik etmesi ile, Ali Begin de karşılığında halı seccade, bir alvari zeyni Safiye'ye vermesine ve ayrıca Ali Begin diğer kız kardeşi olan Zelihâ Hatunun da Ali Bege iki ırgatlık bağı hibe ve temlik etmesi karşılığında Ali Begin Zelihâ Hatuna gümüş düğmeli kaftanı vermesine dair hüccet.

S/21 B/1

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden Yusuf Beg ibni Abdî'nin, mütesellim Sefer Ağaya, mülkü kendisine ait olan binayı 140 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/21 B/2

Kalu köyü sakinlerinden vefat eden adlı kimsenin zevcesi Şemsiye binti Ahmed'e bağıni hibe ettiğine dair hüccet.

S/21 B/3

Kedağra kazası sakinlerinden Ömer bin Osman zevcesi Hürî binti Tursun'dan boşandığına dair hüccet.

S/22 B/1

Âyişe adlı hatunun kendisine ait olan iki kath evi ile bağıni Amasya kalesi dizdarı Mehmed Ağaya vakfettirdiğine dair hüccet.

S/23 B/1

Sâbıkuddin mahallesi sakinlerinden Sanî binti Ali adlı hatunun kocası Mehmed bin Kara Hacı tarafından talâk-ı selâse ile boşadığı halde, daha sonra Mehmed'in bunu inkar etmesi üzerine kendisine yemin teklif edilince yeminden ve iddiasına doğruluk kazandırmaktan aciz kalınca boşanmasının gerçekleştiğine dair hüccet.

S/23 B/2

Ahi Sadeddin mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Dede Beg ibni Şaban adlı kişinin terekesi.

S/24 B/1

Helkis mahallesi sakinlerinden vefat eden Hacı Abdünnebi bin Süleyman'ın oğlu El-Hac Ahmed'e dükkan, eşya ve evi hibe ve teslim ettiğine dair hüccet.

S/25 B/1

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden İbrahim Begin, Serkiz veled-i Gökçen adlı zimmîye mülklerini 50 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/25 B/2

Yeniçeri ocağından 42. cemââta bağlı Hacı Mustafa Beşenin Kalu adlı köy sakinlerinden Sinan Bege verdiği borç olan 100 aded Riyalî kuruşu aldığına dair hüccet.

S/25 B/3

Sarachâne mahallesi sakinlerinden Mehmed Beşe bin Mehmed'in Sinan Beşe ibni Ferman'dan 30 kıta Riyalî kuruş alacak hakkı olduğuna dair hüccet.

S/25 B/4

Yeniçeri ocağından 42. Cemââta bağlı Hacı Mustafa Beşenin vefat eden kölesi Yusuf Beşenin bütün mallarına Sinan Beşe bin Ferman'ın haksızca el koyması üzerine şahitlerinde doğrulamasıyla Sinan Beşenin bu fiilden vazgeçmesi gerektiğine dair hüccet.

S/26 B/1

Zeyre köyü sakinlerinden Meryem ve Mireşhova adlı zimmîye kardeşlerin babaları Bayram'ın ölmesiyle Mağara Önü mevzisi Saraycık köyü toprağındaki bağlardan

Meryem'in hissesini istemesi, Mireşhova'nın da daha önce mirası paylaştıklarını iddia etmesiyle ilgili hüccet.

S/26 B/2

Zeyre köyü sakinlerinden Moğdan ve Mireşhova adlı zımmîye kardeşlerin babaları Bayram'ın ölmesiyle mirası paylaştıktan sonra Mağara Önü mevzisi Saraycık köyü toprağındaki bağ için Mireşhova'ya 1 akçe vermeyi kabul ettiğine dair hüccet.

S/26 B/3

Sâbıkuddin mahallesi sakinlerinden Hacı Mehmed ve Hasan kardeşlerin babaları İbrahim'in ölümüyle Kal'a-i Bâlâ'da kalan mülkleri ile ilgili hüccet.

S/27 B/1

Pervâne Beg mahallesi sakinlerinden Ömer Veli ve Ali kardeşler, Hazinedar Ahmed Ağa toprağında Kara Seki köyündeki mallarının 130 Esedî kuruş tefviz-i ihale edilmesi mutasarrıflığının Ahmed Ağaya verilmesi ile ilgili hüccet.

S/27 B/2

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden vefat eden Fâtıma binti Mustafa Efendi ile Ali Çelebi ibni Numân Çavuşa ait olan bina ve arsanın ayrı ayrı değer biçilerek 160 Esedî kuruş Mehmed Ağa ibni Mehmed'e satıldığına dair hüccet.

S/27 B/3

Ahi Sadeddin mahallesinde sakin iken mürd olan Arslan veled-i Yevaşî adlı zımmînin oğlu Kırkor için Meryem veled-i Ferodyoş adlı zımmîyenin vasî tayin edildiğine dair hüccet.

S/28 B/1

Kal'a-i Bâlâ sakinlerinden vefat eden Receb bin Abdünnebi adlı kişinin eski eşi ve varisi Âyişe binti Hızır adlı hatun, Receb bin Abdunnebi'nin kız kardeşi Âyişe'den kendisine hibe olarak kalan bağ ile ilgili hüccet

S/28 B/2

Yeniçeri ocağından Mumcu İsmet Beşenin, El-Hac Mustafa Beşe'ye ait 70 Riyali kuruş borcu Hasan Beg ibni Hamza'dan istemesi üzerine, Hasan Begin bu borcun 60 kuruşunu ödediğini ancak geriye kalan 10 kuruşunu inkar etmesi üzerine, şahitlerinde ispatıyla 10 kuruş borcunu da ödemesine dair hüccet.

S/28 B/3

Malabur köyü topraklarında bulunan bağın temessük ve tezkere mucibince Mehmed adlı kişi eliyle tasarruf edileceğine dair hüccet

S/29 B/1

Kırkikinci cemaatten olup vefat eden Hacı Mustafa Beşenin terekəsi.

S/29 B/2

Fethiye mahallesi sakinlerinden Safiye binti Ali Efendi adlı hatuna babasından kalan mülkünün 200 Esedî kuruşa Sefer Ağaya satıldığına dair hüccet.

S/30 B/1

İlafi köyünde Hamza bin Muharrem, Kara Mehmed bin Nurullah ve Soku köyünden Mehmed bin Mismer ve Veli bin Dede adlı kişiler yolda gelirlerken bir Arap kişinin yaralı halini görmeleri üzerine Arap'ı bir katıra bindirmişler ancak yolda bu Arap kişi ölmüştür. Bunun üzerine bölgeye gelen mübâşir Mustafa Ağanın, durumu müşâhede edip doğruladığına dair hüccet.

S/30 B/2

Hızır Paşa mahallesi sakinlerinden damga mührü hizmeti kendisine tevcih edilen Mehmed Dede'nin vekili Hoca Hüseyin adlı kişinin kırmızı boyahânenin işletilmesi hakkını 200 Esedî kuruşa 5 sene müddetle Arslan ve Şaman adlı zimmîlere verdiğine dair hüccet.

S/30 B/3

Tasarruf olunan bir öküzün temessük ile Ramazan adlı kişiye satıldığına dair hüccet.

S/30 B/4

Tursun adlı kişinin tasarrufunda olan Devlet Hatun evkafına ait olan 12 kıt'a tarlanın boş kalması üzerine Ali bin Ahmed tarafından iltizama alınarak tasarruf edileceğine dair buyruldu.

S/30 B/5

Hasan Ağaya ait 20000 akçelik tımarın rüsum ve ispençinin Memmed bin Yusuf Ali ve İsmail bin Hasan tarafından toplanıp teslim edildiği için temessük verildiğine dair hüccet.

S/31 B/1

Saru Kilis adlı köy sakinlerinden İbrahim ve karındaşı Ali bin Ahmed ile Caker Beg adlı Cündînin oğlu Mehmed Çelebi arasında kavga ve husumete sebep olan tarlalardan dolayı 700 Esedî kuruşa razı olunarak sulh yapıldığına dair hüccet.

S/31 B/2

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden vefat eden Ahmed bin Uzun Ali adlı kimsenin verasetinden Mehmed bin Ramazan adlı kişinin, Uzun Ali'nin kardeşleri Abide ve Sâliha'dan muhallefata ait eşyadan kendisine ait olan hissesini alma talebine dair hüccet.

S/31 B/3

Kal'a-i Bâlâ sakinlerinden vefat eden Ahmmed bin Mûsâ'nın annesi Fâtıma adlı hatunu ve emmisi Mahmud bin Ramazan'ın kendilerine ait olan bağı 76 Esedî kuruşa Es-Seyyid Enam Çelebi'ye sattıklarına dair hüccet.

S/32 B/1

Kal'a-i Bâlâ sakinlerinden Es-Seyyid Enam Çelebi'ye ait olan bağı 190 Esedî kuruşa Emine binti Osman adlı hatuna sattığına dair hüccet.

S/32 B/2

Nefs-i Yolak kazası sakinlerinden Süleyman ve Mustafa adlı kişilerin Osman bin İbrahim adlı kişinin hizmetine girdiğine dair hüccet.

S/32 B/3

Karatay mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Saru Mehmed Ağa adlı kişinin terekesi.

S/32 B/4

Sâbıkuddin Mahallesi sakinlerinden Mustafa Çelebi İbni Kara Kethüdâ ile boşanmış olduğu hanımı Fâtıma adlı hatun arasında mehr-i müeccel davasından dolayı aralarında 38 Esedî kuruşa anlaşarak sulh olunduğuna dair hüccet.

S/33 B/1

Ahi Sadeddin mahallesi sakinlerinden iken vefat eden Aslan veled-i Yavaş adlı zımmînin terekesi.

S/33 B/2

Mumcu İsmet Ağa ve Nâzır İbrahim Ağanın Hacı Mustafa Beşe'ye ait 260 Riyalî kuruşun Yakub Beşe'de olduğuna ve bu meblağın Yakub Beşe'den alınması talebinin haklı görülmesi ve Yakub Beşenin de itirafıyla ilgili hüccet.

S/34 B/1

Çeribaşı mahallesi sakinlerinden Sinan bin Mustafa'nın halen nikahlı zevcesi Abide binti Osman adlı hatuna iki katlı evini 30 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/34 B/2

Kocacık mahallesi sakinlerinden Âyişe binti Hacı Ahmed ile kardeşi Mustafa bin Hacı Ahmed arasında babalarından kendilerine kalan evlerine ait hissenin paylaşarak ortaya çıkan dava ve kavganın bittiğine dair hüccet.

S/34 B/3

Sûlkîoğlu Çeşmesi vakfına müteveli olan Zambak Mehmed Dede'nin vakf-ı mezbur malından Kirokos adlı zımmînin zimmetinde 100 Esedî kuruş olduğunu beyan etmesi üzerine Kirokos bunu kabul ederek söz konusu meblağın alındığına dair hüccet.

S/34 B/4

Kara Şar köyü sakinlerinden Hacı Mehmed ibni Abdî adlı kişinin Abdulvasî Çelebi'ye borç olarak verdiği 74 Esedî kuruşu talebine dair hüccet.

S/35 B/1

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden Sütçü Mehmed Beg ibni Mehmed Ağanın, Resul Beg İbni Hasan'a, Hüsrev Beg vakfı malından vermiş olduğu 20 Esedî kuruşu talep etmesi üzerine, Resul Begin daha önce bu meblağı ödediğine dair şahitlerinde doğrulamasıyla verilen hüccet.

S/35 B/2

Dere mahallesi sakinlerinden Esmâ binti Mehmed adlı hatunun ayrılmış olduğu zevci Mustafa bin Veli'den 4000 akçe mehr-i müeccel ve diğer eşyalardan dolayı ortaya çıkan anlaşmazlık neticesinde Esmâ binti Mehmed'in 6,5 Esedî kuruş karşılığında davasından vazgeçtiğine dair hüccet.

S/35 B/3

İslam mahallesi sakinlerinden Ahmed adlı kimsenin Bekdaş Beşe ibni Mehmed adlı kişi tarafından bir yumruk ile öldürüldüğünü şahitlerinde doğrulamasıyla verilen hüccet.

S/36 B/1

İçerişehir’de Karatay mahallesi sakinlerinden Bey-zâde Çelebi Begin menzili içindeki bir sofada Bacı binti Abdullah adlı hatun meytine ait menhirin ihraç ettirilmesine dair hüccet.

S/36 B/2

Köbrübaşı mahallesi sakinlerinden Ganim binti Hacı Ahmed adlı hatunun daha önceki zevci Pir Mehmed’ten kendisine ait olan 20000 akçelik mehr-i müeccelini Pir Mehmed’in vasîsi ve vekili olan El-Hac Beg’den istemesi üzerine aralarında vuku bulan anlaşmazlığın 60 Esedî kuruş, bir sırmalı kuşak ve bir gümüşlü bıçak karşılığında giderildiğine dair hüccet.

S/37 B/1

Sarayda bağ ve bağçe ustası olan Mehmed Ağanın mülk-ü müşterası ve câriyesi olan Gülistan adlı câriyenin Mehmed Ağa tarafından yed-i istimâ olunduğuyla ilgili haberi üzerine Amasya’da mütesellim olan Osman Ağanın mübâşir tayin ettiği Süleyman Begin keşif, muayene ve tahrir için saraya gönderildiğine dair hüccet.

S/37 B/2

Senir adlı köy sakinlerinden Derviş bin Yunus adlı kimsenin Mehmed isimli kişi tarafından öldürüldüğüne dair hüccet.

S/38 B/1

Zeyre adlı köy sakinlerinden Mikdan binti Bayram adlı zımmîyenin babasından kendisine intikal eden bağa ait hissesini Uluhan binti Hacı Abidin’den talep etmesi üzerine Uluhan’ın bunu reddederek, kendi eline geçen bu bağın Mikdan binti Bayram’ın babasının kendi babasına olan 45 Riyalî kuruş borç karşılığı olduğunu şahitlerin doğrulaması ile haklı görüldüğüne dair hüccet.

S/38 B/2

Şamlar mahallesi sakinlerinden İsmihan, Şehriban ve Emine adlı hatunların evine namahrem ve eşkıya insanların girip çıkarak fitne ve fesada sebep oldukları ve bu sebepten fiillerinden vazgeçmeleri ve mahalleden çıkarılmaları için verilen hüccet.

S/39 B/1

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden Âyişe binti El-Hac Beyezid adlı hatunun Porleç Paşa isimli yerde kendisine ait olan bağını ve bağın içinde olan evini 700 Esedî kuruşa Mehmed Efendi'ye sattığına dair hüccet.

S/39 B/2

Gümüşlü-zâde mahallesi sakinlerinden Mustafa Çelebi ibni Mehmed, Abdülkadir Çelebi, Kürt Ömer ve Hasan bin Abdullah'ın, Mütbir veled-i Mefsûd ve Kaplan veled-i Yanoş adlı zimmîlerin, kendilerine 25 Esedî kuruş borçları olduğuna dair şahitlerinde doğruladığı hüccet.

S/39 B/3

Düynî veled-i Kirkor adlı zimmînin Toros veled-i Ezerbe ile beraber Sefer adlı kişiyi asa ile vurduklarına dair şahitlerinde doğruladığı hüccet.

S/40 B/1

Pehlivan adlı köy sakinlerinden Ebu Bekir bin Mûsâ Kocamın 10 tane keçi ve 80 tane koyununu Mehmed bin Ömer'e hibe ve temlik ettiğine dair hüccet.

S/40 B/2

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden Sütçü Mehmed Beg ibni Mehmed Ağanın, Mehmed Efendi tarafından vekil kılınan Hüseyin Çelebi bin Abdullah'a, 700 Esedî kuruşa bağını sattığına dair hüccet.

S/40 B/3

Yenice adlı köy sakinlerinden vefat eden Hasan bin Mehmed adlı kişinin oğulları tarafından vekil kılınan kardeşleri Cafer'in, babaları tarafından Câmî'-î Şerif evkafından alınan 32 Esedî kuruş kendilerine ait olan bağı Mustafa bin Mehmed'e sattıklarına dair hüccet.

S/41 B/1

Helkis mahallesi sakinlerinden vefat eden Gülgülü adlı hatunun annesi Âyişe binti Mahmud adlı hatun, kızı Gülgülü'nün zevcesi Yusuf Beg ibni Salih üzerinde alacak hakkı olarak 40000 akçe mehr-i müecceli olduğunu şahitlerinde doğrulamalarıyla ilgili hüccet. hüccet.

S/41 B/2

Mustafa bin Arab'ın muhızırbaşı Ahmed'e 64,5 Esedî kuruş borcu olduğunu ve bunu 180 güne kadar ödeyeceğine dair hüccet.

S/41 B/3

Küpceğiz mahallesi sakinlerinden Hadice binti Mehmed adlı hatun, vefat etmiş olan Ramazan Begin kardeşi olup, Ramazan Begin zevceleri olan Kamer ve Mücellâ hatunlardan mezbur Hadice'nin kendisine ait olan hissenin içinde yer alan bir ev, çiftlik, eşya, oturulan eve ait payı 700 akçe, bir ibrik ile bir yorgan karşılığında davasından vazgeçtiğine dair hüccet.

S/42 B/1

Kâtib Hüseyin Efendinin hizmetinde bulunan İsmâil, İsmet ve Mûsâ adlı kimselerin Hüseyin Efendi'ye ait Zenlüzü adlı köydeki çiftliğine giderken yolda kaybolmaları üzerine Hüseyin Efendinin bunun sorumlusu olarak Zana adlı köy ahalisini göstermesi üzerine, Zana köy ahalisinin sözü edilen kayıp kişilerin hallerine vakıf olmadıklarının anlaşıldığına dair hüccet.

S/42 B/2

Piyale bin Abdullah'a ait muhallefata Mehmed Çavuş ibni Ahmed Çavuşun el koyması üzerine, Piyale'nin kardeşi Hasan Ağanın Mehmed Çavuşa 15 kuruş kıymetindeki atını sulh anlaşması için bedel olarak verdiğine dair hüccet.

S/42 B/3

Kal'a-i Bâlâ sakinlerinden iken vefat eden Ali bin Kemal'a ait muhallefata el koyan Ali bin Hüseyin ve Ayşe Hatun adlı kimselerin 4 Esedî kuruş karşılığı sulh olunarak anlaşmazlığın giderildiğine dair hüccet.

S/43 B/1

Aksalur adlı köy sakinlerinden Hacı, Mûsâ ve Abdülkerim adlı kimselerin ziraat ettikleri toprakların kendi köylerine ait topraklar olduğuna dair hüccet.

S/43 B/2

Hazerlu adlı köy sakinlerinden iken öldürülen Delü Hamza'nın oğlu Mehmed'in vasisi Ali bin Mustafa'nın, yine vefat eden Mirahor Yusuf Begin kızlarının vasileri Mahmud adlı kimseden Yusuf Begin zimmetinde kalan 70 Esedî kuruşu talep ettiklerine dair hüccet.

S/43 B/3

Şeyh Garik mahallesi ahalisinin daima fitne, fesat çıkartmakta ve ahalinin huzurunu bozmakta olan Mehmed bin Ali adlı şakinin yakalanması talebine dair hüccet.

S/43 B/4

Kız Seki adlı köy sakinlerinden Hasan bin Abdunnebi adlı kişinin köy toprağında bağ tasarruf ettiğini ve mezkur Hasan'ın avârız ve bedel-i nüzûlları olduğunu bildirmeleri üzerine cevaben Hasan'ın 40 seneden beri babasının ve kendisinin bağa tasarruf ettiğini bildirdiğine dair hüccet.

S/44 B/1

Göndes adlı köy sakinlerinden Mehmed adlı kişi, Hazinedar Ahmed Ağanın tımar köylerinde subaşılık yaparken tımarları toplayıp teslim ettiği halde Ahmed Ağanın kendisini rencide ettiğini bildirmesi üzerine, Ahmed Ağanın muârazadan men'ine dair hüccet.

S/44 B/2

Ali bin El-Hac Ali adlı kimsenin kemâl bulduğuna dair hüccet.

S/45 B/1

Göne adlı köy sakinlerinden Mehmed bin Mustafa ve oğlunun yine aynı köyde 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Mehmed bin Ali ve oğlu Mustafa ile kardeşi Hasan tarafından balta ile dövüldüğünün şahitlerinde ifadesiyle doğrulandığına dair hüccet.

S/45 B/2

Zeyre adlı köy sakinlerinden Mustafa Beşe bin Bünyad'ın babalarının ölümünden sonra birlik olarak yaşadığı Sefer Beg adlı kardeşinden hissesine ait 80000 akçeli Kenan adlı köle, 3000 akçe kıymetli bir menzil, iki bağ ile dört kıta bağ, 4 küp, bir küçük ambar ve kurgan, iki top kumaş ve 110 Esedî kuruş alarak ayrıldığına dair hüccet.

S/45 B/3

Dere mahallesi sakinlerinden vefat eden Hacı Ali Balî Begin sağlığında iken büyük oğlu Hüseyin'e 100 Esedî kuruş hibe ettiği halde, Ali Balî'nin kendisinden boşanmış olduğu Âyişe hatunun bu hibeye ait itirazının şahitlerinde ifadeleriyle geçersiz olduğuna dair hüccet.

S/46 B/1

Kamerüddin mahallesi sakinlerinden şems binti Çakır Mehmed'e, İbrahim Çelebi ibni Mehmed'in 18 kuruş borcu olduğuna dair hüccet.

S/46 B/2

Zeyre adlı köy sakinlerinden Âyişe adlı hatunun kendisine ait olan 2000 akçe mehr-i mü'ccel , 3 Esedî kuruş kazanı, 10 Esedî kuruş sim kuşağı karşılığında oğulları olan Sefer Beg ve Mustafa Beşe'den 75 Esedî kuruş kıymetli bağı alıp kabz ettiğine dair hüccet.

S/46 B/3

Zeyre adlı köy sakinlerinden vefat eden Hanife Penbe'nin oğlu olan Çelebioğlu Ömer adlı kişi annesine ait 2300 akçe hissesini talep etmesine dair hüccet.

S/47 B/1

İspoz adlı köy sakinlerinden Meryem binti Boğad adlı hatunun Mustafa bin Abdullah'a bir menzilin hibe ettiğine dair hüccet. hüccet.

S/47 B/2

Uzun Mustafa mahallesi sakinlerinden Fâtıma hatun binti Hacı Şaban'ın elinde olan dükkan mülkünü, bez hallac dükkanını, 7500 akçe mehr-i mu'accelini, 60 Esedî kuruşu ve ikamet ettiği beyti zevci Halil Çelebi'ye hibe ettiğine dair hüccet.

S/47 B/3

Eski Kethüdâ mahallesi sakinlerinden mürd olan Allahvirdi adlı zımmînin oğlu Yanoş ve kızı Serem için nafaka olarak Allahvirdi'ye ait bağın Onos adlı zımmîye 50 Esedî kuruşa satıldığına dair hüccet.

S/48 B/1

Dergah-ı âli yeniçerilerinden Mehmed Beşe ibni Yakub adlı kişi ile kardeşi oğlu Ali Çelebi bin Mustafa'ya ait Zara adlı köy mevziinde Emir Çelebi çiftliği denilen yerde 6 kıta tarlaların tasarrufuna köy ahalisin mani olması üzerine şikayette bulunmuş ve şahitlerin de ifadeleriyle ahalinin muârazadan ve husumetten vazgeçmesi gerektiğine dair hüccet.

S/49 B/1

Anini adlı köy sakinlerinden Nuh bin Mustafa'nın yine aynı köyden Hüseyin bin İbrahim adlı kimse tarafından katl olunduğuna dair hüccet.

S/49 B/2

Ramazan Begin boş olan tarlaları kendi isteğiyle Kürd Mehmed Ağaya toplam 200 Riyalî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/50 B/1

Şamlar mahallesinde Alagöz Baba Tekkesinde oturan Muharrem Dede'nin tekyeye ait evde mevcut olup çalınan 30 Esedî kuruş ve bir miktar akçeden Seni isimli kadını sorumlu tutmuş ancak iddiasını doğrulayacak delilden yoksun olduğu için Seni'nin masum olduğuna dair hüccet.

S/50 B/2

Zeyre adlı köy ahalisinin kendi köylerine ait bazı işleri halletmek için Mehmed Çelebi isimli kimseden 1100 Riyalî kuruş borç aldıklarına dair hüccet.

S/51 B/1

Gökeyük adlı köy sakinlerinden asker olan Hüseyin Ağa ibni Mürsel'in Fâtıma binti Budak'ın zevcini darbe ile öldürdüğüne Fâtıma'nın kızları Cennet ve Fâtıma tarafında iddia edilmesi olayında, Cennet ve Fâtıma'nın iddialarını doğrulayacak delilden yoksun olduğuna ve ortaya çıkan davada Hüseyin Ağanın Fâtıma ve Cennet hatuna bir inek ve 12 kile buğday karşılığı sulh yapıldığına dair hüccet.

S/51 B/2

Uzun Oba adlı köy sakinlerinden Mehmed bin Receb'in Kılıçcı mahallesi sakinlerinden Mehmed Ağa ibni Mûsâ'ya verdiği 70 Esedî kuruşun tamamını almadığını iddia etmesi üzerine şahitlerinde ifadeleriyle Mahmud Ağanın söz konusu meblağı Mehmed'e verdiği doğrulandığına dair hüccet.

İ.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

S/51 B/3

Hac mevsimi sırasında hacca giden Hüseyin adlı kimsenin kölesi olan Yusuf'un at üzerinde koşarken attan düşüp atı tarafından çiğnenerek ölmesi üzerine Yusuf'un zevcesi Arzu binti Hüseyin'in, bu ölünden Hüseyin adlı köle sahibini sorumlu tutması üzerine şahitlerin de ifadeleriyle Hüseyin'in köleyi bir at tarafından çiğneterek öldürdüğüne dair hüccet.

S/52 B/1

Amasya'da Kurşunlu mahallesi sakinlerinden Mehmed Beg ve ölmüş olan Hüseyin ibni Sarı Ali Begin zabtını da tasarrufunda olan kuru kavak ağaçlarından oluşan ormanlığa Mustafa Çavuş ibni Oruç Ağanın dışarıdan müdahale edip ormanlığın kendisine ait olduğunu iddia etmesi üzerine şahitlerin de ifadeleriyle ormanlık alanın tasarruf ve zaptının Mehmed Beg ve Hüseyin Beg ibni Sarı Ali Bege ait olduğuna dair hüccet.

S/52 B/2

Dârüsselâm mahallesi sakinlerinden Mustafa bin Ahmed adlı kimsenin kendisine ait olan bağını 220 Esedî kuruşa Mustafa ibni Hüseyin'e sattığına dair hüccet.

S/53 B/1

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden Hasan adlı kişiye kardeşi Ali ve emmisi Fatih adlı kişilerin vefatıyla kalan eşyalara dair tereke.

S/54 B/1

Câmi-i Enderûn mahallesi sakinlerinden vefat eden Hasan Begin oğlu Hasan için Mehmed Çavuş ibni Mustafa'nın vasî tayin edildiğine dair hüccet.

S/54 B/2

Helkis mahallesi sakinlerinden Melek adlı zımmîyenin evini Hakik Ağa ibni Zülfikar'a 78 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/54 B/3

Beristan mahallesi sakinlerinden Ekmekçi Mehmed bin Abdullah'ın evini Hanife binti Bahâddin'e 47 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/55 B/1

Daha önce görevde olan yasakçı yoldaşlarının görevlerine son verilip dergah-ı âli yeniçerilerinden bir kişinin bu göreve tayin edildiğine dair mektub.

S/55 B/2

Yasakcılık hizmetinde bulunanların görevine son verilip yerlerine dergah-ı âli yeniçerilerinden adlı yoldaşın getirildiğine dair buyruldu.

S/55 B/3

İslâm mahallesi sakinlerinden vefat eden Horoscu Mustafa'nın zevcesi Erzunet Hacı adlı hatunun kızı olan Emine'nin hissesini Hüseyin bin El-Hac Mehmed'den alıp kabz eylediğine dair hüccet.

S/56 B/1

Helkis mahallesi sakinlerinden Hanım binti Derviş Beg adlı hatunun mülkünü, mülke ait haftada bir defaya mahsus sulama işini, bir çift camuzunu, öküzünü ve bir çift kara safar öküzünü Mustafa Ağaya 100 Esedî kuruş karşılığı hibe ve temlik ettiğine dair hüccet.

S/56 B/2

Pervâne Paşa mahallesi sakinlerinden Ahmed Beg ibni Bünyad El-Cündî'nin dükkanının arsasına ait işletme hakkını Torumtay vakfına günde bir akçe karşılığı vermek üzere Üftab binti Ahmed'e 65 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/56 B/3

Ahi Sadeddin mahallesi sakinlerinden Arslan veled-i Yevaş adlı zımmînin verasetine ait Gökyer denilen yerde bulunan bağın 240 Esedî kuruşa Mehmed Efendi'ye satılıp, bu bağa ait hisselerin Arslan adlı zımmînin kardeşi Pedros, zevcesi Elbeton, annesi Meryem veled-i Hodbaş ve oğlu Kirkor arasında paylaşıldığına dair hüccet.

S/57 B/1

Ulema adlı köy sakinlerinden Ali ve Mehmed, Mustafa adlı kimselerin kardeşlerini öldüren Hüseyin bin İbrahim adlı kişiden 80 Riyalî kuruş alarak aralarında sulh tesis edildiğine dair hüccet.

S/57 B/2

Şamlar mahallesi sakinlerinden Ahmed bin Hamza Beşenin bağı elde edilen gelirin bir kısmını Yakutiye İmaretine ve bir kısmını da Tûce Süleyman Mescidine verilmek şartıyla Kaplan ve İskender adlı zımmîlere 5 Esedî kuruşa sattığına dair hüccet.

S/57 B/3

Kurşunlu mahallesi sakinlerinden iken vefat eden El-Hac Sefer Dede'nin daha sağlığında iken Fahreddin mahallesi sakinlerinden Mûsâ Receb'e vermiş olduğu 7000 akçeyi hisselerinin paylaşılması aşamasında talep ettiklerinde, merhum Mûsâ Receb'in bu meblağı verip aralarında sulh olunduğuna dair hüccet.

S/58 B/1

Dere mahallesi sakinlerinden vefat eden Hacı Ali adlı kimsenin zevcesi Âyişe nam hatunun mehr-i müecceline ait hissesi karşılığında iki katlı ev, bu eve ait bir çardak ve holü bedel-i sulh karşılığı kabul ettiğine dair hüccet.

S/58 B/2

Dere mahallesi sakinlerinden olup vefat eden El-Hac Ali Bâlî adlı kişinin terekesi.

S/59 B/1

Karatay mahallesi sakinlerinden Fâtıma Hatun ve Salurcu adlı köy sakinlerinden Âyişe hatunun vefat eden babaları Saru Mehmed Ağaya ait dükkan ve mülkün yine Saru Mehmed Ağanın diğer kızı Havva hatunun haksızca tasarruf ettiğini bildirmeleri üzerine, Havva hatunun sözü edilen dükkan ve mülkün babası tarafından kendisine hibe ve temlik edildiğini şahitlerinde ifadesiyle doğrulandığına dair hüccet.

S/60 B/1

Çırakçı mahallesi sakinlerinden vefat eden Helvacı Mehmed'den kalan 200 kuruş köprü merkatına, 2 akçesinin teşhiz ve tekfinine, 75 kuruşun Mustafa Ağanın resm-i kısmetine, 40 kuruşun Himmet'e, 80 kuruşun Rabîa'ya, 80 kuruşun emmisi Ömer Bege, 30 kuruşun beytü'l-mâl emini Mahmud Ağaya verilip Şeyh Mehmed Ağanın zimmetinde bir şey kalmadığına dair hükme itiraz eden Pir Mehmed bin Hüseyin ve Fâtıma'nın muârazadan men olunmasına dair hüccet.

S/61 B/1

Dere mahallesi sakinlerinden Kara Muhyîddin Efendi ibni Mustafa'ya ait bağın, Resul isimli şahısa Pazartesi ve Perşembe günleri Kur'an tilavet olunması şartıyla vakıf edilmesine dair hüccet.

S/62 B/1

Amasya keferesine ait cizyelerin toplanmasına dair ferman.

S/62 B/2

Bülbül hatun imaretinde günde 3 akçe ve senede 3 mud buğday hayrı ile Şeyh olan Mustafa ve oğlu Abdulbakî'nin elindeki kayıtları Osman isimli bir tacirin haksızca alıkoymasının men edilmesine dair berât.

S/63 B/1

Sivas, Amasya, Çorum, Canik, Divriği ve Arapgir Sancaklarının avâızlarının tahsili İbrahim adlı sipahiye ait olup, avâızların toplanması konusunda Kapucular Kethüdâsı Hasan ve adamlarının müdahale ve taarruzlarının önlenmesine dair ferman.

S/63 B/2

Amasya sancağına bağlı kazalardaki kasaba ve köylere ait resm-i kışlakların Mabirun tâifesinden toplanması babında Mustafa Ağanın tayin edildiğine dair buyruldu.

S/63 B/3

Önceden Özi muhafazasında görev yapan Derviş Mehmed Paşa'nın yararlı ve nice hizmetleri görüldüğünden Anadolu eyaletinin mutasarrıflığının kendisine verildiğine dair ferman.

S/64 B/1

Amasya kazasına bağlı Akpınar haslarına ait öşrî ve örfî vergiler ile bâd-ı hevâ, cürm ü cinayet, resm-i arûs, âdet-i ağnam, müjdegâne, abdayık ve sair vergilerin toplanması işinin Mehmed Ağaya verildiğine dair buyruldu.

S/64 B/2

Amasya Kalesinin cephâne ve neferlerinin yoklanmasına dair buyruldu.

S/64 B/3

Toruntay medresesinde muîd olan Salih'in ölmesiyle yerine günde 1 akçe ve 4 mud ile Mehmed'in getirildiğine dair berât.

S/64 B/4

Amasya'da Pir İlyas hazretleri üzerine Kara Muğara köyü mahsulünden günde 1 akçe ile cüzhan olan Halil'in yerine Mustafa'nın cüzhanlığa getirildiğine dair berât.

S/65 B/1

Şehir kethüdâsı Mehmed Dede'nin eline berât verilip kethüdâlığına hiç kimsenin mani olmamasına dair berât.

S/65 B/2

Amasya sancağında Kuvay Nahiyesinde Hanseke adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Mustafa'nın Girid Ceziresi seferinde firar ettiğinden dolayı yeri boş kalmış ve onun yerine her yönüyle yararlı hizmetleri görülen Mehmed'e zikrolunan köyün mutasarrıflığının verildiğine dair berât.

S/66 B/1

Amasya sancağına bağlı Geldikalan nahiyesinin, Ulus adlı köyünde 8000 akçe tımara mutasarrıf olan Osman ölünce tımarı boş kaldığından, alaybegi bayrağı altında sefere katılmak ve tımarının olduğu yerde oturmak şartıyla Osman'a ait tımarın Mustafa'ya verildiğine dair berât.

S/66 B/2

Ulus köyüne ait mahsûl vergilerinin, bâd-ı hevâ, hukuk, rûsum ve cürm ü cinayet vergilerinin alınıp toplanmasının Subaşı Mahmud Bege ait olduğuna dair tezkere.

S/66 B/3

Pir İlyas Sultan hazretlerinin türbedarı olan Halil ölünce yerine günde 1 akçe ile Hafız Halil'in tayin edildiğine dair berât.

S/66 B/4

Amasya sancağında Tavas nahiyesinde Saru Alan adlı köyünde 4000 akçe tımara mutasarrıf olan Mustafa'nın Girid Ceziresi seferinde firar ettiğinden dolayı yeri boş kalmış ve onun yerine sefere katılmak şartıyla zikrolunan köyü tımar mutasarrıflığının Mustafa'ya verildiğine dair berât.

S/67 B/1

Sivas Eyaletinde bulunan hânelerin avâızlarının toplanırken fermanla belirtilen miktardan fazla avâız bedelinin toplanılmasından kaçınılması gerektiğine dair ferman.

S/67 B/2

Girid Seferine katılmakla görevli yeniçeriler, altı bölük halkı ve sair kapıkullarının zâd ve zevâdeleri için zahire lazım olduğu için, avâız hânesinden nüzûl zahiresi karşılığında tahsil edilmesi noktasında her bir hânedan 300 akçe tahsil edilip hazineye dahil edilmesi meselesinde gerekli dikkatin gösterilmesi ve bu konuda reâyâ fukarasına zulüm, teâdi ve gereğinden fazla akçe mükellefiyeti verilmemesine dair ferman.

S/68 B/1

Ekrâd-ı Cûme kethüdâsı ve re'ayaların 1062 senesine kadar ait rûsumların toplanıp tahsil edilmesi babında Hüseyin Begin gönderildiğine dair tezkere.

S/69 B/1

Sivas eyaletine bağlı kadılıklarda berât-ı şerif ile tayin olunan hassa çakırcılarının ve oğullarının isyan ederek asitâne-i scadete çakır getirmemeleri sebebiyle ellerinde hizmet tezkeresi olmayanların her birinden 150 akçe cürm bahâları ve âdet-i ağnam ve resm-i arûsane ve resm-i kûvâre ve cürm-ü cinayet ve bâd-ı hevâ vergilerinin tahsil edilip haddinden fazla zulüm ve teâdîlerinin önlenmesi noktasında Ahmed Ağanın Çakırcıbaşı tayin edildiğine dair ferman.

S/69 B/2

Tokad, Kazabad, Taşabad, Niksar kazalarında ve Amasya, Çorum ve Bozok sancaklarında bulunan hoca haslarının reâyâlarının baş hakkı ve âdet-i ağnamları olarak 250 kuruşun toplanılması konusunda Hasan Begin görevlendirildiği ve söz konusu meblağın kusursuz edası ve teslimine dair buyruldu.

S/69 B/3

Amasya sancağında Kedağra nahiyesinde Üçağaç köy ve diğer köylerden 23800 akçe zeamete mutasarrıf olan dergâh-ı âli müteferrikalarından Hüseyin ölünce yerine kardeşi Mehmed 23800 akçe zeamete seferlere katılmak şartıyla lââyık görülüp, zikrolunan köylerin zeametlerinin kendisine tevcih edildiğine dair ferman.

S/70 B/1

Amasya sancağı Arguma nahiyesinde Deveci adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımarı işletme hakkına sahip olan Hamza öldüğünde, tımarlar Ali'ye verilmiş, Ali'de ölünce onun yerine alaybegi bayrağı altında seferlere katılmak şartıyla, 2 zâim ve 10 nefer tımar erbabını şehâdetiyle Ali'nin oğluna, zikrolunan tımarların mutasarrıflığının verildiğine dair ferman.

S/70 B/2

Arguma nahiyesinde Visurki adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan İslam adlı şahsın Girid Seferine gelmediği ve diğer hizmetleri yerine getirmediği sebebiyle tımarının elinden alınıp Ali'ye tevcih olunduğuna dair ferman.

S/70 B/3

Amasya sancağında Akdağ nahiyesinde Tura adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Muharrem Begin Girit Seferine gelmediği ve Kandiye Kalesi muhasara ve muhaberesinde bulunmadığı ve diğer hizmetleri yerine getirmediği sebeple tımarının alınıp onun yerine seferlere katılmak şartıyla Hüseyin'e tımarın tevcih edildiğine dair berât.

S/71 B/1

Amasya kazasında yasakçılık hizmetinde bulunanların görevlerine son verilip yerlerine dergâh-ı âli yeniçeri çavuşlarından Ahmed Çavuşun yasakçılık hizmetine getirildiğine dair buyruldu.

S/71 B/2

Bâc-ı bâzâr ihtisâbı ve subaşılık hizmetinin İhsan Ağaya sipariş edilip verildiğine dair buyruldu.

S/72 B/1

Abdülkerim Bey ve beslemesi Teslime adlı hatunun Dîvân-ı Rûm'a getirilmelerine dair buyruldu.

S/72 B/2

Girid'de bulunan küffâr üzerine düzenlenecek sefere donanmaya mensup levendler ile nahiye, köy ve sınır yerlerinde sakin, çorbacılar, yamaklar gibi asker tâifesinin, silah ve mühimmatlarının hazır edilip yeniçeri serdarları önünde olmak üzere sefere gelmeleri ve bu arada kendi hevalarına uyup sefere icap etmeyenler ile fukaraya zulm ve teâdî eden asker görünümlü eşkıyaların haklarından gelinmesi ile ilgili ferman.

S/73 B/1

Birkısım köylerin tımarına mutasarrıf olan Ali'nin Girid Ceziresinde Hanya Kalesi fethinde bulunmaması sebebiyle 2000 akçelik tımarının sefere katılmak şartıyla Ahmed'e verilmesine dair berât.

S/73 B/2

Akviran adlı köy ve diğer köylerde 3700 akçe tımara mutasarrıf olan Muharrem'in ölmesi ile tımarları boş kaldığında oğlu Ahmed'e sefere katılmak şartıyla, 2 zâim ve 10 nefer tımar erbabının da şehâdetiyle mezkur karyenin tevcih edildiğine dair berât.

S/73 B/3

Amasya'ya ait ispenç vergilerinin toplamına ait kayıt.

S/74 B/1

Sipahi barutu için 5000 adet meşinin bahâsı olan 15 akçenin Rûm hazinesinden verilmesine dair ferman.

S/74 B/2

Saf ve Kara Yaka mukataalarının, 1602 senesinde üzerlerine edâsı lâzım gelen irsâliyelerin toplanıp tahsil ettirilmesi işinde Ahmed Ağanın tayin edilip gönderildiğine dair ferman.

S/74 B/3

Amasya'da bulunan merhum Bayram Paşa'nın bina ettiği câmi-i şerifte, senede iki mud buğday ile duhân alan Abdurrahman'ın yerine Muslu Halife'nin tayin edildiğine dair berât.

S/74 B/4

Fukaraya zulüm ve teâdî eden eşkıyanın ve hırsızlık yapanların ele geçirilip reâyâdan avâriz ve nüzûl bedellerinin dışında bir akçe bile fazladan alınmamasına dair buyruldu.

S/75 B/1

Merhum Bâyezid Paşa'nın Amasya kazasında olan tevâbisine ait 12000 akçelik hums hissesinin satın alınıp tasarruf etmeleri için ellerine verilen temessük.

S/75 B/2

Amasya'da Bâyezid Paşa Câmi'-i şerifinde günde 1 akçe ile cüzhanlık yapan Halil ölünce yerine Ali'nin getirildiğine dair berât.

S/75 B/3

Gelgiras kazasına tabii Turenk adlı köy ahalisinin üzerinde avâız vergisi var iken sonradan üzerlerine yüklenen 6,5 avâız hânesinin âsitâne-i seadet tarafından kaldırıldığına ve ahalinin rencide ettirilmemesine dair ferman.

S/76 B/1

Okunamadı.

S/76 B/2

Câmi'-i Şerif evkafına ait olan hânelerin sonradan üzerine vergi yüklenilmesine son verildiğine dair i 'lâm.

S/76 B/3

Bağdat'a kadar yol üzerinde bulunan kaza, nahiye ve köylerde yaşayan yeniçeri, acemi oğlanı, topçu ve cebeci tâifesinden ölenlerin mîrîye ait olan terekelerinin alınıp, beytû'l-mal hizmeti için ağalardan İsmet ve İbrahim'in gönderilip, zikrolunan terekelerin sûk-i sultânide satılıp nakid meblağın müfredat defteriyle beraber imzalanıp mühürlenerek gönderilmesine dair buyruldu.

S/76 B/4

Kamureddin Mescidinde günde 1 akçe ile cüzhanlık yapan Hafız Hüseyin'in berât-ı şerifle görevine devam etmesine dair berât.

S/77 B/1

Arguma nahiyesinde Kazanlar adlı köy ve diğer köylerden 2400 akçe tımara mutasarrıf olan Ahmed'in Girid Seferine katılmayıp tımarını boş bıraktığından yerine Hüseyin'in tevcih edildiğine dair ferman.

S/77 B/2

Geldikalan nahiyesinde Kürtler adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Ramazan'ın Girid Seferine katılmaması ve diğer görülmesi gereken hizmetleri yerine getirmemesi sebebiyle tımarının alınıp Mustafa'ya tevcih edildiğine dair berât.

S/77 B/3

Arguma nahiyesinde Kulağuz adlı köy ve diğer karyelerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Ahmed'in Girid Seferine katılmaması, Vusude ve Caber Kal'ası muhasarasında sancakbeginin yanında hizmetlerde bulunmaması sebebiyle tımarının alınıp Ali'ye tevcih edildiğine dair ferman.

S/78 B/1

Yasakçılık hizmetinde bulunanların görevlerinden alınıp yerine dergâh-ı âli yeniçerilerinden yoldaşların tayin edildiğine dair buyruldu.

S/78 B/2

Amasya'da bâc-ı bâzâra muhtesib tayin edilmesi gerektiğinden bu göreve Solak Ali Ağanın tayin edildiğine dair buyruldu.

S/78 B/3

Girid Seferine gelmeyen 20000 akçelik zeamete mutasarrıf olanların ellerinden zeametleri alınıp, önceden de Akdağ nahiyesinde Değirmen Deresi adlı köy ve gayriden 30000 akçe zeamete mutasarrıf olan Kenan ölmüş, yerine 10000 akçelik kısmı Mehmed'e, 20000 akçelik kısmı da Ali'ye zeamet mutasarrıf olmak üzere tayin edilmişken, Ali'nin Girid Seferine katılmaması ve diğer hizmetleri yerine getirmemesi sebebiyle söz konusu zeamet Hüseyn'e tevcih edildiğine dair berât.

S/79 B/1

Akdağ nahiyesinde 20000 akçelik zeametın toplam tahsil edilmesi konusunda Mehmed Begin vekil tayin edildiğine dair buyruldu.

S/79 B/2

Sivas ve Tokad kazasındaki mukataalarına ait mahsulün ne kadarı hasıl olmuş ise mîrî için zabt edilip der-seadete gönderilip teslim edilmesine dair ferman.

S/79 B/3

Subaşı olarak Yusuf Begin tayin olunduğuna dair buyruldu.

S/80 B/1

Amasya sakinlerinden Sarı Mehmed ölünce, kızları olan Hatice, Fatma ve Havva adlı hatunlar arasında Sarı Mehmed'den kalan muhallefat paylaştırılmış ancak Havva Hatun kız kardeşi Fâtıma'ya hissesini verirken zevci olan İhvan adlı kimseye hissesini vermeyince Şeyhülislamın fetvasına başvurulmuş, sonuçta aradan 15 yıl geçmemesi şartıyla hisse sahipleri düşen hisse miktarlarının aralarında adilce paylaştırılmasına dair ferman.

S/80 B/2

Amasya sakinlerinden vefat eden Sarı Mehmed'e ait metrukatın kız kardeşleri olan Havva ve Hatice arasında paylaşılıp diğer hisse sahiplerine düşen payları verilmediğinden aradan 15 yıl geçmemesi şartıyla aralarında hak ve adalet üzere terekenin paylaşılmasına dair ferman.

S/80 B/3

Amasya sakinlerinden olan Mustafa'nın babası Mehmed adlı kimseye ait olan Konar Köbrübaşındaki iki mülkün temessük icabı tasarrufuna herhangi bir kusuru yok iken Rıdvan adlı kişinin müdahale etmesinin önlenmesine dair ferman.

S/81 B/1

Amasya'da sarıca, sekban ve levend tâifesinin köy köy dolaşıp reâyâ fukarasından zorla yem, yemek aldıkları halkın ve bezirgan tâifesinin yollarına çıkıp, insanlara ait mal ve erzakları yağma ile insanları öldürdükleri sebebiyle eşkıyanın bu tür hareketlerinin önlenmesi ve eşkıyanın hakkından gelinmesine dair ferman.

S/81 B/2

Arguma nahiyesine ait köylerden elde edilen gelirlere ait kayıt.

S/82 B/1

Arguma nahiyesinde Hasan Hacı adlı köy ve gayriden zeamet işeten Süleyman ölünce yerine Hamza getirilmiş ancak Anayurt ve 'Acemşah' denilen yerde tekrar eski vilayetlerine firar etmişler, ayrıca asker halkına da eziyet verip intilala sebebiyet verdiklerinden Vesî adlı köy ve gayriden tımara mutasarrıf olan Mehmed Begin harçlığı verilip, donanma-ı hümâyûn gemileri ile sefere gelmeyen ve Rusî adlı yerde firar eden Ahmed'in hissesi, sefere katılmak şartıyla kendisine tevcih edildiğine dair ferman.

S/82 B/2

Rûm eyaleti taraflarında bulunan zeamet ve tımar erbabının Girid Seferine memur oldukları ve istenilen zamanda sözü edilen yerde hazır olmaları gerektiğine dair ferman.

S/83 B/1

Girid Seferine memur olan zeamet ve tımar askerlerinin ellerinde emirnameleri olsun olmasın Girid Seferine katılmaları elzem ve istenilen zamanda istenilen yerde hazır olmaları babından Kapıcubaşlarından Mustafa'nın tayin edilip gönderildiğine dair ferman.

S/84 B/1

Keras nahiyesinde Girab adlı köy ve diğer köylerden 3000 akçe tımara mutasarrıf olan Ali'nin Girid seferine katılmayıp heva ve hevesinde olarak alaybegisi bayrağı altında mevcut bulunmadığından dolayı tımarı elinden alınarak Osman'a tevcih edildiğine dair buyruldu.

S/84 B/2

Rûm eyaletine mutasarrıf olan Mustafa Paşa'nın uhdesinde olan yerlerde sekban eşkıyasının türeyip, memleket reâyâsı üzerinde fesadlık edip zulüm ve teâddi eyledikleri ayrıca reâyânın yem ve yemeklerini aldıkları, bu duruma sebep ise Mustafa Paşa'nın uhdesindeki yerlerde ihmal ve tekâsül hali içinde bulunduğundan dolayı olduğu ve sözü edilen eşkıyanın fesad ve zulüm hallerinin önüne geçilmesine dair kayıt.

S/85 B/1

Amasya'da saruca ve sekban eşkıyasının halkın yollarına inip nice insanları katlettiği ve halkın elindeki mal ve erzaklarını yağma ettiği ve Amasya mahkemesinden gönderilen naibin bir elini kestiklerinden ve türlü türlü fesad hali içinde olduklarından dolayı saruca ve sekban eşkıyasının ele geçirilip haklarından gelinmesine dair buyruldu.

S/85 B/2

Abdullah adlı kimsenin Amasya'da şehir kethüdâlığı yaparken ve kimseye zararı ve zulmü görülmemiş iken Mehmed adlı kimsenin durup dururken müdahale etmesinin önlenmesine dair ferman.

S/85 B/3

Sarayözü adlı köy sakinlerinden Ali, Mehmed Beşe ve Mustafa adlı kişiler ve Ali Ağa adlı şahıs bir köprü bina ettiklerini söyleyerek tekâlif-i şakka, rüsum-u râiyyet

namıyla alınan vergilerden muaf olmak istediklerini beyan etmişler ve bu beyanları kabul olunarak zikrolunan vergilerden muaf tutulduklarına dair ferman.

S/85 B/4

Amasya sancağına bağlı kazaların beytü'l-mala ait gelirlerinin toplanmasına dair tezkere.

S/86 B/1

Bekdaş Beşe adlı kişinin Ahmed adlı kişiyi vurup katlettiği ve ayrıca Beylik Sarayı denen harabede — adlı hatunun gayr-i meşru ilişki içinde olunduğunun üç mahalle ahalisinin de keşfi ile sabit olduğuna dair buyruldu.

S/86 B/2

Ehl-i Hatun türbesinde günde 1 akçe ile cüzhanlık yapan Bünyad'ın vefat etmesi üzerine yerine Yusuf adlı kişinin getirildiğine dair berât.

S/86 B/3

Hazreti Pir türbesinde günde 1 akçe ile türbedarlık hizmetinde bulunan Halil'in ölmesi üzerine yerine Derviş Mustafa'nın getirildiğine dair berât.

S/86 B/4

Zülfikar Ağaya subaşılık görevinin verildiğine dair buyruldu.

S/87 B/1

Yedi seneden beri Girid Seferinde bulunan ve Mahmudlar adlı köy ve diğer yerlerden 5000 akçe tımara sahip olan Mustafa'nın vücudunda almış olduğu yaralardan dolayı sefere katılma iktidarı olmadığından elindeki tımarların alınmamasına dair ferman.

S/87 B/2

Kadıköbrüsü mahallesindeki Kapıcubaşının oğlunun kendi evinde öldürülmüş bir halde bulunması sonucunda suçunu hiç ilgisi olmayan başka bir kimseye yükleyen mahalle ahalisinin şehâdetlerinin şeyhülislamın da fetvasıyla caiz olmadığına ve mahalle ahalisinin Rûm dîvânına gönderilmesine dair buyruldu.

S/87 B/3

Amasya ve Taşabad kazalarında İsmâil ve İsmet adlı kimselerin katillerinin bulunmaları gerektiğine dair buyruldu.

S/88 B/1

El-Hac Mahmud Türbesinde günde 1 akçelik cüz-i şerif okuyan Mehmed Halifenin ölümü üzerine yerine Osman Efendinin cüzhanlığa getirildiğine dair berât.

S/88 B/2

Zeyre adlı köy ahalisinin kendi bağlarından resm-i dönüm vergisi alınıyorken mirliva subaşılarının haksızca ahaliden ücretsiz yem, yemek, arpa, saman, bal, yağ, koyun, kuzu, odun ve mutfak harcı adıyla akçelerini alıp ahaliyi rencide ederek zulüm ettiklerinin bildirilmesi üzerine mirliva subaşılarının bu hareketlerinin önlenmesine dair ferman.

S/89 B/1

Cemal Mehmed adlı salihlerden bir zatı, Çörükçü Mustafa ve Âyişe adlı hatunun kendisine bir mikdar akçe ve biraz arazi verip 10 ay tasarrufunda bulundurmasını kabul etmiş ancak daha sonra kendisine zulüm ve teâdi yapıldığını bildirmesi üzerine bu hususun görüşülüp lazım gelen hukukun görülmesine dair buyruldu.

S/89 B/2

Amasya sancağına bağlı kazaların mutasarrıflığının 1 seneliğine 400 kuruşa Mustafa'ya tevcih edildiğine dair tezkere.

S/89 B/3

Amasya, Zile, Turhal, Hârab, Taşabad, Ernukabad ve sayir yerlerin reâyâlarından âdet-i ağnam, rûsum ve baş harçlarının toplanıp tahlil edilmesi için Mustafa Paşa hazretlerinin gönderildiğine dair tezkere.

S/90 B/1

Önceden sakin oldukları çiftliklerde bulunup kendilerini avâriz hânesi dahilinde görenlerin daha sonra Budin ve diğer yerlere göç ederek kendilerini avâriz hânesi dışında sayanların bu taleplerinin ve hilelerinin görülüp gerekli hukuk, rûsum ve âdet-i ağnamların aynen uygulanacağına dair ferman.

S/90 B/2

Hâce hasları diye bilinen yerlerin mahsullerinin alınıp toplanması ve defterlere kaydedilmesi işinin Tokad defterdarı Ali Efendi'ye sipariş edildiğine dair buyruldu.

S/91 B/1

Amasya'ya ait bazı kazaların mahsullerinin alınıp toplanması ve bu yerlere ait âdet-i ağnam, cürm ü cinayeti, hukuk ve diğer rûsum işlerinin Yusuf Ağa tarafından görüleceğine dair buyruldu.

S/91 B/2

Amasya sancağına ait kazalarda saruca, sekban ve levendat namıyla türeyen eşkıyanın halkın geçtiği yollara inip katl, zulüm ve türlü yağma, garet ve haksızlık ettikleri bilindiğinden bu tür davranışların önlenip eşkıyanın ele geçirilip hak ve adalet üzere cezalarını verilerek reâyânın rencide edilmemesine dair buyruldu.

S/91 B/3

Amasya'dan Bağdat'a varıncaya kadar yol üzerinde bulunan kadıların beglerbegi tarafından buyruldu ve mektup ile reâyâ ve fukaradan alınan bargîlerin reâyâ

üzerinde rencide edici hal olduğu görülerek Bağdat valisi tarafından temessük verilmedikçe bargir verilmemesine dair ferman.

S/92 B/1

Amasya sancağında bulunan tekyelerin, yoklanarak şikayetlerinin olup olmadığının belirlenerek Dîvân-ı Rûm'a gönderilmesine dair buyruldu.

S/92 B/2

Canik ve Amasya sancaklarında bulunan Ağa Peyker haslarının 1062 senesinden 1063 senesine kadar maktu olarak Kapucubaşlarından Mehmed Ağaya tevcih edildiğine dair buyruldu.

S/93 B/1

Amasya'da Ümmü Hatun mezarında günde 1 akçe ile cüzhan olan Bünyad'ın ölümü üzerine yerine Ebu Bekir'in tayin edildiğine dair berât.

S/93 B/2

Amasya ihtisâb ve ihzarına mutasarrıf olan Kapucubaşı oğlu Mehmed'e dışarıdan müdahale eden Ahmed'in müdahalesinin önlenip yerine eskiden olduğu gibi Amasya ihtisâb ve ihzarı işinin Mehmed'in sorumluluğunda ve mutasarrıflığında olduğuna dair berât.

S/93 B/3

Ahmed adlı kimsenin Amasya kazasında bulunduğu süre içinde kendi halinde olmayıp kendisine bağlı adamlarla fukaraya zulüm edip akçelerini haksızca alması ve Müslümanları rencide etmesinden dolayı ele geçirilip muhızlıktan uzaklaştırılmasına dair ferman.

S/93 B/4

Hakala adlı köyde merhum Kasım Begin bina ettiği köprünün vakıf cihetinden musîsî olan Mehmed Begin hizmet ederken dışarıdan Hasan adlı bir kişinin musîlik

ortaya çıkması üzerine mezkur köprünün muslğinin Mehmed'de olduğuna dair berât.

S/93 B/5

Arguma nahiyesindeki bazı köylerin tımar işletmesi elinde olan İslam adlı kişinin Girid Seferine katılmaması ve diğeri hizmetleri yerine getirmemesi nedeniyle elindeki tımarların Ali'ye tevcih edildiğine dair ferman.

S/94 B/1

Merhum Yrg Paşanın bina ettiğeri vakfın vasîsi Ali'nin herhangi bir kusuru yok iken dışarıdan Mehmed adlı kimse bir yolunu bularak vakfın vaslğini eline geirdiğeri bildirilmiş, sonuçta Mehmed'in uzaklaştırarak yine eskisi gibi Ali'nin, vakfın vasîsi olduğuna dair berât.

S/94 B/2

Amasya ve Merzifon'a bağlı bazı köylerin ahalisinin yerlerinden ayrılarak bazı kazalara g etmeleri ve bunu yaparken de reyya eziyet ve zulmettikleri görülerek tekrar eski yerlerine getirilerek iskan ettirilmeleri ve defterde belirlenen vergilerin eskiden olduğu gibi alınmasına dair ferman.

S/95 B/1

Amasya'da merhum Hayr Paşa'nın Seyran mahallesinde bina ettiğeri zaviyenin kapı yolunun işleri için aldığı iki zımmînin hartan muaf olduğuna dair ferman.

S/95 B/2

Hayr Paşanın bina ettiğeri zaviyenin su yoluna hizmet etmek için aldığı iki zımmînin hartan muaf oldukları ve cizye defterine kayıt olduklarına dair buyruldu.

S/95 B/3

Amasya'da Torumtay medresesinde günde 3 akçe ile alışan Salih'in ölmesiyle yerine Yusuf'un getirildiğine dair berât.

S/95 B/4

Amasya'da Ahi Mahmud zaviyesi ve Hasan Beg evkafı mütevelliliğinin Ömer adlı kimseye tevcih edilerek zabt ve tasarrufunun Ömer'in uhdesinde olduğuna dair ferman.

S/95 B/5

Amasya'da merhum Hamza Begin bina ettiği Mescid-i Şerîf evkafının mütevelliliğine Ömer Begin getirildiğine dair berât.

S/95 B/6

Amasya'da Mehmed Usta ve Zülfikar bin Osman Ustanın bina ettiği vakfın eski hocası Ali Efendinin ölmesi üzerine terekesine ait işlerin kardeşi Mustafa tarafından görüleceğine dair mektub.

S/96 B/1

Amasya mukataalığının 1062 senesinin şevval ayının ilk günlerinden 3 ay tamamına kadar İbrahim Ağaya tevcih edildiğine dair buyruldu.

S/96 B/2

Amasya'da yasakçılık hizmetinde bulunanların görevlerine son verilerek yerine dergâh-ı âli yeniçerilerinden birtakım yoldaşların getirildiğine dair buyruldu.

S/96 B/3

Rûm hazinesine bağlı olan mukataat yerlerde sakîn olan reâyânın 1062 senesinde ödemeleri lazım olan vergilerinin edası subaşı ve Hasan Begin uhdesiyle gerçekleştirileceğine dair buyruldu.

S/96 B/4

Geldikalan nahiyesinde bazı köylerden 2999 akçe tımara mutasarrıf olan İbrahim'in tımarlarının boş kaldığından zikrolunan köylere ait tımarların Mehmed Muharrem'e tevcih edildiğine dair berât.

S/97 B/1

Torumtay medresesinde senede bir mud buğday ile muid olan Mevlânâ Mehmed'e muhalefet eden Yusuf'un bu hareketten men edilerek medrese muidliğinin yine Mehmed'e ait olduğuna dair berât.

S/97 B/2

Amasya'da merhum Kasım Begin vakfında hizmet eden Hasan'ın herhangi bir kusuru yok iken Mehmed adlı kişinin Hasan'ın elindeki vakfa ait işlerin kendisi tarafından eda edilmek istenmesi ile Mehmed'in bu hareketten men edilerek yine eskiden olduğu gibi vakfın işlerinin Hasan tarafından görüleceğine dair berât.

S/97 B/3

Amasya'da Sultan Bâyezid Câmî''i Şerîfi evkafında görevli Osman, ölen Yusuf'un yerine 1060 senesinden beri günde 10 akçe ve senede 10 mud buğday ve 3 mud arpa ile mütesellim tayin edildiğine dair berât.

S/97 B/4

Amasya'da Hale adlı köyde Es-Seyyid Bekir zaviyesinde senede 5 mud buğday ile şeyh olan Mehmed adlı kimse ölünce yerine Hafız Abdullatif'in şeyhliğe getirildiğine dair berât.

S/97 B/5

Amasya'da Ali Medresesinin evkafından Atabeg adlı köyde ders-i ulum olan El-Hafız Mehmed'in yetkisi Osman ve Mustafa adlı kişiler tarafından alınmak istenmiş

ancak Hafız Mehmed'in eskiden olduğu gibi bu hizmeti yerine getireceğine dair berât.

S/98 B/1

Amasya'da Kurşunlu mahallesi ahalisinin üzerlerine düşen vergi yükümlülüklerini zamanında eda edip kusurları olmamasına rağmen tekalif-i örfiye tâifesinin Kurşunlu mahallesi ahalisine müdahale etmeleri sonucu ahalinin rencide olması sebebiyle bu hareketlerinin önlenmesine dair ferman.

S/98 B/2

Şeyh tâifesinden olup üzerine tekalif-i örfiye yükümlülüğü olup olmamasına dair bir soru ve cevabı.

S/98 B/3

Hacı Hamza adlı mahallede oturan Mustafa adlı kişinin 30 seneden beri tasarruf ettiği tımarına ait mahsulü alıp tahsil ettiği halde, kendisinin yaşlı olmasından faydalanan mîrliva subaşları ve mahalle ahalisi kendisini rencide ettiklerini bildirerek bu hareketlerinden vazgeçmeleri gerektiğine dair ferman.

S/98 B/4

Amasya'da Bülbül Hatun İmarethânesinin nazırı olan Süleyman Ağanın başka bir yerde olmasından dolayı Hamamî Hacı Mehmed'in 1062 Recebinin selhinde, günde 3 akçe ve senede 2 mud buğday ile hallac tasarruf edeceğine dair berât.

S/98 B/5

Amasya'da Hacı Bekdaş Medresesinde müderris olan Hacı Mehmed'in Helkis mahallesinde tekye bina etmesine dair verilen izin istemesiyle ilgili ferman.

S/99 B/1

Amasya’da merhume Bülbül Hatun evkafında günde 3 akçe ile görev yapan Sinan’ın görevine son verilip onun yerine tayin edilen Mehmed’e Sinan tarafından bir müdahale olunmamasına dair ferman.

S/99 B/2

Amasya’ya ait kasabalarda oturan bazı kişilerin her be  günde ikişer dükkanın et satmaları için vilayet ayanı tarafından tayin edildiğine dair kayıt.

III. BÖLÜM

8 VE 9 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLİ NDEKİ BELGELERİN KONULARA GÖRE TASNİFİ

A) İDARİ NİTELİKLİ BELGELER

SIRA NO	BELGENİN KONUSU	SİCİL NO	SİCİLDEKİ SAYFA NO / BELGE NO	TEZDEKİ SAYFA NO
1	Buyruldu – Mutasarrıflık Nasbı	8	1/5	11
2	Buyruldu – Mutasarrıflık Nasbı	8	1/6	11
3	Buyruldu – Mutasarrıflık Nasbı	8	4/2	12
4	Mutasarrıflık Nasbı	8	32/2	29
5	Buyruldu– Mutasarrıflık Nasbı	8	35/1	30
6	Ferman– Mutasarrıflık Nasbı	8	39/1	31
7	Buyruldu – Mutasarrıflık Nasbı	8	42/2	32
8	Mutasarrıflık Nasbı	8	43/1	32
9	Ferman – Mutasarrıflık Nasbı	8	43/2	32
10	Ferman – Mutasarrıflık Nasbı	8	50/4	36
11	Berât – Mutasarrıflık Nasbı	8	52/2	37
12	Berât – Kaymakamlık Nasbı	8	54/2	38
13	Buyruldu – Subaşı Nasbı	8	4/3	12
14	Mürasele – Subaşı ve Bâc-ı Bazar Nasbı	8	8/3	15
15	Buyruldu – Subaşı Nasbı	8	47/1	34
16	Kadı Zabıt ve Kethüda Yeri Nasbı	8	37/1	30
17	Berât - Muhtesib ve Muhzır Nasbı	8	51/1	36
18	Buyruldu - Mutasarrıflık Nasbı	9	2/1	39
19	Buyruldu - Mutasarrıflık Nasbı	9	2/2	39
20	Buyruldu - Mutasarrıflık Nasbı	9	2/3	39
21	Buyruldu - Mutasarrıflık Nasbı	9	2/5	39
22	Ferman - Vakfiye Nasbı	9	2/6	40
23	Berât - İmamlık Nasbı	9	3/4	40
24	Hüccet - Cüzhanlık Nasbı	9	9/2	43
25	Hüccet - Cüzhanlık Nasbı	9	12/1	45
26	Buyruldu - Vakfiye Nasbı	9	30/4	54
27	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	63/3	68
28	Berât - Muid Nasbı	9	64/3	68
29	Berât - Cüzhan Nasbı	9	64/4	68
30	Berât - Şehir Kethüdalığı Nasbı	9	65/1	69
31	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	65/2	69

32	Tezkere - Subaşılik Nasbı	9	66/2	69
33	Berât - Türbedarlık Nasbı	9	66/3	69
34	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	66/4	69
35	Ferman - Çakırbaşıcılık Nasbı	9	69/1	70
36	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	69/3	71
37	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	70/1	71
38	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	70/2	71
39	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	70/3	71
40	Buyruldu - Subaşılik Nasbı	9	71/2	72
41	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	73/1	72
42	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	73/2	72
43	Berât - Cüzhanlık Nasbı	9	74/3	73
44	Berât - Cüzhanlık Nasbı	9	75/2	73
45	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	77/1	74
46	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	77/2	75
47	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	77/3	75
48	Buyruldu - Muhtesiblik Nasbı	9	78/2	75
49	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	78/3	75
50	Buyruldu - Subaşılik Nasbı	9	79/3	76
51	Ferman - Mutasarrıflık Nasbı	9	82/1	77
52	Buyruldu - Mutasarrıflık Nasbı	9	84/1	78
53	Mutasarrıflık Nasbı	9	84/2	78
54	Tezkere - Mutasarrıflık Nasbı	9	89/2	80
55	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	93/2	82
56	Ferman - Müteveli Nasbı	9	95/4	84
57	Berât - Mutasarrıflık Nasbı	9	96/4	84
58	Berât - Mütesellimlik Nasbı	9	97/3	85
59	Berât - Şeylik Nasbı	9	97/4	85
60	Berât - Nazırlık Nasbı	9	98/4	86
61	Vakfiyye Nasbı	9	99/1	87

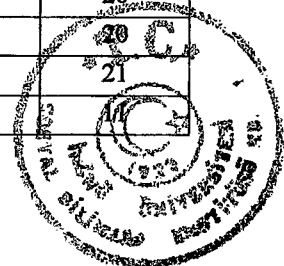
B) İKTİSADİ NİTELİKLİ BELGELER

SIRA NO	BELGENİN KONUSU	SİCİL NO	SİCİLDEKİ SAYFA NO / BELGE NO	TEZDEKİ SAYFA NO
1	Ferman – Dîvân-ı Avârız	8	5/1	13
2	Hüccet – Dîvân-ı Avârız	8	16/2	19
3	Ferman – Dîvân-ı Avârız	8	44/3	33
4	Ferman – Dîvân-ı Avârız	8	52/1	37
5	Buyruldu – Bedel-i Nüzûl	8	5/2	13
6	Ferman – Bedel-i Nüzûl	8	44/2	33

7	Buyruldu – Aded-i Ağnam	8	48/1	35
8	Buyruldu – Resm-i Çiftbozan	8	48/1	35
9	Buyruldu – Resm-i Bennâk	8	43/3	33
10	Ferman – Resm-i Otlak	8	51/2	36
11	Hüccet- Salyane	8	13/1	17
12	Hüccet- Salyane	8	13/2	17
13	Hüccet- Salyane	8	14/1	17
14	Hüccet- Salyane	8	14/3	18
15	Hüccet- Salyane	8	16/4	19
16	Hüccet - Cizye	8	1/2	11
17	Malzeme Listesi	8	32/1	29
18	Malzeme Listesi	8	55/2	38
19	Malzeme Listesi	8	56/2	39
20	Ferman – Sekban Akçesi	8	36/1	30
21	Ferman – Vücut-ı Mezalim	8	36/2	30
22	Hüccet – Dîvân-ı Avârız	9	7/2	42
23	Hüccet – Dîvân-ı Avârız	9	43/4	60
24	Ferman – Dîvân-ı Avârız	9	63/1	68
25	Ferman – Dîvân-ı Avârız	9	67/1	70
26	Ferman – Dîvân-ı Avârız	9	67/2	70
27	Buyruldu – Dîvân-ı Avârız	9	74/4	73
28	Ferman – Dîvân-ı Avârız	9	75/3	74
29	Ferman – Dîvân-ı Avârız	9	91/1	81
30	Hüccet – Bedel-i Nüzûl	9	43/4	60
31	Buyruldu – Bedel-i Nüzûl	9	74/4	73
32	Buyruldu – Aded-i Ağnam	9	64/1	68
33	Buyruldu – Aded-i Ağnam	9	69/2	70
34	Tezkere – Aded-i Ağnam	9	89/3	81
35	Ferman – Aded-i Ağnam	9	90/1	81
36	Buyruldu – Aded-i Ağnam	9	91/1	81
37	Ferman – Cürm ü Cinayet	9	69/1	70
38	Buyruldu – Zeamet	9	79/1	76
39	Ferman – Tekalif-i Şakka	9	85/3	78
40	Hüccet – Resm-i Kismet	9	60/1	67
41	Buyruldu – Resm-i Kışlak	9	63/2	68
42	Buyruldu – Resm-i Arûs	9	64/1	68
43	Ferman – Resm-i Dönüm	9	88/2	80
44	Ferman – Cizye	9	62/1	67
45	Buyruldu – Cizye	9	69/2	70
46	Tezkere – Cizye	9	89/3	81
47	Hüccet – Tekalif-i Örfi	9	7/2	42
48	Ferman – Tekalif-i Örfi	9	98/1	86
49	Buyruldu – Bâd-ı Hevâ, Müjdegane, Abdayık	9	64/1	68

C) SOSYAL NİTELİKLİ BELGELER

SIRA NO	BELGENİN KONUSU	SİCİL NO	SİCİLDEKİ SAYFA NO / BELGE NO	TEZDEKİ SAYFA NO
1	Hüccet – Satış	8	13/3	17
2	Hüccet – Satış	8	15/2	18
3	Hüccet – Satış	8	22/2	23
4	Hüccet – Satış	8	25/3	25
5	Hüccet – Satış	8	26/1	25
6	Hüccet – Satış	8	26/3	25
7	Hüccet – Satış	8	30/2	28
8	Hüccet – Satış	8	30/3	28
9	Buyruldu – Sulh	8	3/2	12
10	Hüccet – Sulh	8	20/3	22
11	Hüccet – Sulh	8	23/2	23
12	Hüccet – Sulh	8	29/3	27
13	Hüccet – Borç	8	16/3	19
14	Hüccet – Borç	8	19/3	21
15	Hüccet – Borç	8	27/3	26
16	Hüccet – Borç	8	29/5	28
17	Hüccet – Alacak	8	1/3	11
18	Hüccet – Alacak	8	21/1	22
19	Hüccet – Alacak	8	26/4	25
20	Hüccet – Alacak	8	30/1	28
21	Hüccet – Alacak	8	55/1	38
22	Hüccet – Mal	8	14/4	18
23	Hüccet – Mal	8	20/4	22
24	Hüccet – Mal	8	23/4	24
25	Hüccet – Mal	8	24/1	24
26	Hüccet – Mal	8	25/1	24
27	Hüccet – Miras	8	5/3	13
28	Hüccet – Miras	8	11/3	16
29	Hüccet – Miras	8	15/1	18
30	Hüccet – Miras	8	16/1	19
31	Hüccet – Miras	8	18/1	20
32	Hüccet – Miras	8	20/2	21
33	Hüccet – Miras	8	29/1	27
34	Hüccet – Vasi	8	11/2	16
35	Hüccet – Vasi	8	17/4	20
36	Hüccet – Vasi	8	17/5	20
37	Hüccet – Vasi	8	19/2	21
38	Hüccet – Muâraza	8	1/4	1

39	Hüccet – Muâraza	8	11/1	16
40	Hüccet – Muâraza	8	13/2	17
41	Hüccet – Muâraza	8	13/4	17
42	Hüccet – Muâraza	8	14/2	18
43	Hüccet – Muâraza	8	15/3	19
44	Hüccet – Muâraza	8	22/3	23
45	Hüccet – Muâraza	8	23/1	23
46	Hüccet – Muâraza	8	23/3	23
47	Hüccet – Muâraza	8	25/2	24
48	Hüccet – Muâraza	8	26/2	25
49	Hüccet – Muâraza	8	28/2	26
50	Hüccet – Muâraza	8	28/3	27
51	Ferman – Muâraza	8	44/1	33
52	Berât – Muâraza	8	48/2	35
53	Hüccet – İşret	8	17/3	20
54	Hüccet – İşret	8	24/3	24
55	Hüccet – İşret	8	27/1	26
56	Hüccet – Fuhuş	8	21/3	22
57	Hüccet – Fuhuş	8	24/3	24
58	Hüccet – Fuhuş	8	28/1	26
59	Hüccet – Fuhuş	8	28/4	27
60	Buyruldu – Hırsızlık	8	9/3	15
61	Hüccet – Hırsızlık	8	18/4	21
62	Hüccet – Hırsızlık	8	21/4	22
63	Ferman – Katl	8	6/4	14
64	Hüccet – Niza	8	14/3	18
65	Hüccet – Niza	8	17/2	20
66	Hüccet – Niza	8	18/3	21
67	Hüccet – Niza	8	22/1	23
68	Hüccet – Niza	8	25/4	25
69	Hüccet – Niza	8	29/2	27
70	Hüccet – Niza	8	30/4	29
71	Buyruldu – Niza	8	42/3	32
72	Hüccet – Boşanma	8	18/2	20
73	Hüccet – Boşanma	8	29/4	28
74	Boşanma	8	30/5	29
75	Hüccet – Nikah	8	14/5	18
76	Hüccet – Eşkıyalık	8	26/5	26
77	Buyruldu – Eşkıyalık	8	35/3	30
78	Ferman – Eşkıyalık	8	41/1	32
79	Hüccet – Yangın	8	21/2	22
80	Hüccet – Alıkoyma	8	29/6	28
81	Hüccet – Buluntu Kısıraklar	8	24/2	24
82	Hüccet – Satış	9	4/3	41

83	Hüccet – Satış	9	5/2	41
84	Hüccet – Satış	9	8/1	42
85	Hüccet – Satış	9	11/1	44
86	Hüccet – Satış	9	13/1	45
87	Hüccet – Satış	9	13/3	46
88	Hüccet – Satış	9	15/1	47
89	Hüccet – Satış	9	18/2	48
90	Hüccet – Satış	9	21/1	50
91	Hüccet – Satış	9	25/1	51
92	Hüccet – Satış	9	27/2	52
93	Hüccet – Satış	9	29/2	53
94	Hüccet – Satış	9	31/3	54
95	Hüccet – Satış	9	32/1	55
96	Hüccet – Satış	9	34/1	55
97	Hüccet – Satış	9	39/1	58
98	Hüccet – Satış	9	40/2	58
99	Hüccet – Satış	9	40/3	59
100	Hüccet – Satış	9	47/3	62
101	Hüccet – Satış	9	49/2	63
102	Hüccet – Satış	9	52/2	64
103	Hüccet – Satış	9	54/2	64
104	Hüccet – Satış	9	54/3	65
105	Hüccet – Satış	9	56/2	65
106	Hüccet – Satış	9	57/2	66
107	Hüccet – Sulh	9	18/1	48
108	Hüccet – Sulh	9	31/1	54
109	Hüccet – Sulh	9	32/1	55
110	Hüccet – Sulh	9	34/2	56
111	Hüccet – Sulh	9	35/2	56
112	Hüccet – Sulh	9	36/2	57
113	Hüccet – Sulh	9	41/3	59
114	Hüccet – Sulh	9	42/2	60
115	Hüccet – Sulh	9	42/3	60
116	Hüccet – Sulh	9	51/1	63
117	Hüccet – Sulh	9	57/1	66
118	Hüccet – Sulh	9	57/3	66
119	Hüccet – Sulh	9	58/1	66
120	Hüccet – Borç	9	8/3	42
121	Hüccet – Borç	9	10/3	44
122	Hüccet – Borç	9	11/2	44
123	Hüccet – Borç	9	16/2	47
124	Hüccet – Borç	9	25/2	51
125	Hüccet – Borç	9	28/2	53
126	Hüccet – Borç	9	34/4	56

127	Hüccet – Borç	9	38/1	57
128	Hüccet – Borç	9	39/2	58
129	Hüccet – Borç	9	41/2	59
130	Hüccet – Borç	9	46/1	61
131	Hüccet – Alacak	9	17/2	48
132	Hüccet – Alacak	9	25/3	51
133	Hüccet – Alacak	9	33/2	55
134	Hüccet – Alacak	9	35/1	56
135	Hüccet – Alacak	9	41/1	59
136	Hüccet – Mal	9	7/1	42
137	Hüccet – Mal	9	20/2	50
138	Hüccet – Mal	9	21/2	50
139	Hüccet – Mal	9	24/1	51
140	Hüccet – Mal	9	26/3	52
141	Hüccet – Mal	9	40/1	58
142	Hüccet – Mal	9	45/2	61
143	Hüccet – Mal	9	45/3	61
144	Hüccet – Mal	9	47/1	62
145	Hüccet – Mal	9	47/2	62
146	Hüccet – Mal	9	56/1	65
147	Hüccet – Mal	9	59/1	67
148	Hüccet – Miras	9	4/1	40
149	Hüccet – Miras	9	6/2	41
150	Hüccet – Miras	9	18/3	49
151	Hüccet – Miras	9	19/3	49
152	Hüccet – Miras	9	26/1	51
153	Hüccet – Miras	9	31/2	54
154	Hüccet – Miras	9	32/4	55
155	Hüccet – Miras	9	34/2	56
156	Hüccet – Miras	9	35/2	56
157	Hüccet – Miras	9	36/2	57
158	Hüccet – Miras	9	41/1	59
159	Hüccet – Miras	9	46/2	62
160	Hüccet – Miras	9	46/3	62
161	Hüccet – Miras	9	47/2	62
162	Hüccet – Miras	9	55/3	65
163	Hüccet – Miras	9	56/3	66
164	Hüccet – Miras	9	58/1	66
165	Ferman – Miras	9	80/1	76
166	Ferman – Miras	9	80/2	76
167	Hüccet – Vasî Nasbı	9	6/1	41
168	Hüccet – Vasî Nasbı	9	6/3	41
169	Hüccet – Vasî Nasbı	9	15/2	47
170	Hüccet – Vasî Nasbı	9	15/3	47

171	Hüccet – Vasî Nasbı	9	15/4	47
172	Hüccet – Vasî Nasbı	9	17/4	48
173	Hüccet – Vasî Nasbı	9	27/3	52
174	Hüccet – Vasî Nasbı	9	54/1	64
175	Hüccet – Muâraza	9	9/1	43
176	Hüccet – Muâraza	9	10/4	45
177	Hüccet – Muâraza	9	16/2	47
178	Hüccet – Muâraza	9	19/2	49
179	Hüccet – Muâraza	9	25/4	51
180	Hüccet – Muâraza	9	42/1	59
181	Hüccet – Muâraza	9	43/1	60
182	Hüccet – Muâraza	9	44/1	61
183	Hüccet – Muâraza	9	45/3	61
184	Hüccet – Muâraza	9	48/1	62
185	Hüccet – Muâraza	9	52/1	64
186	Hüccet – Muâraza	9	59/1	67
187	Hüccet – Muâraza	9	60/1	67
188	Hüccet – Muâraza	9	62/2	67
189	Hüccet – İşret	9	12/2	45
190	Hüccet – Fuhuş	9	38/2	58
191	Hüccet – Fuhuş	9	86/1	79
192	Hüccet – Hırsızlık	9	50/1	63
193	Hüccet – Nizâ‘	9	12/2	45
194	Hüccet – Nizâ‘	9	39/3	58
195	Hüccet – Nizâ‘	9	45/1	61
196	Hüccet – Azad Etme	9	8/2	42
197	Hüccet – Reşid Olma	9	44/2	61
198	Hüccet – Hizmetkarlık	9	32/2	55
199	Hüccet – Katl	9	30/1	53
200	Hüccet – Katl	9	35/3	56
201	Hüccet – Katl	9	37/2	57
202	Hüccet – Katl	9	49/1	63
203	Hüccet – Katl	9	51/1	63
204	Hüccet – Katl	9	51/3	64
205	Hüccet – Katl	9	86/1	79
206	Hüccet – Katl	9	87/2	80
207	Hüccet – Katl	9	87/3	80
208	Hüccet – Boşanma	9	17/1	48
209	Hüccet – Boşanma	9	21/3	50
210	Hüccet – Boşanma	9	23/1	50
211	Hüccet – Nikah	9	10/1	43
212	Hüccet – Nikah	9	10/2	43
213	Ferman – Eşkıyalık	9	72/2	72
214	Buyruldu – Eşkıyalık	9	74/4	73

215	Ferman – Eşkıyalık	9	81/1	77
216	Kayıt Eşkıyalık	9	84/2	78
217	Buyruldu – Eşkıyalık	9	85/1	78
218	Buyruldu – Eşkıyalık	9	91/2	81

D) ASKERİ NİTELİKLİ BELGELER

SIRA NO	BELGENİN KONUSU	SİCİL NO	SİCİLDEKİ SAYFA NO / BELGE NO	TEZDEKİ SAYFA NO
1	Berât – Tımar Tevcih	8	3/1	12
2	Buyruldu – Tımar Tevcih	8	40/4	32
3	Ferman – Tımar Tevcih	8	42/1	32
4	Ferman – Tımar Tevcih	8	49/1	35
5	Buyruldu – Tımar Tevcih	8	49/2	35
6	Buyruldu – Tımar Tevcih	8	49/3	35
7	Berât – Tımar Tevcih	8	54/1	38
8	Buyruldu – Fırar	8	7/1	14
9	Buyruldu – Fırar	8	7/2	14
10	Ferman – Fırar	8	8/2	15
11	Buyruldu – Yasakçı Yoldaşları	8	4/1	12
12	Buyruldu – Yasakçı Yoldaşları	8	4/4	12
13	Buyruldu – Yasakçı Yoldaşları	8	4/5	13
14	Buyruldu – Yasakçı Yoldaşları	8	10/2	15
15	Mektup – Yasakçı Yoldaşları	8	53/5	38
16	Buyruldu – Mehter	8	10/3	16
17	Ferman – Asker Sevkıyatı	8	6/2	13
18	Buyruldu – Asker Sevkıyatı	8	10/4	16
19	Ferman – Asker Sevkıyatı	8	46/4	34
20	Ferman – Mühimmat	8	33/1	29
21	Ferman – Asker Zulmü	8	38/1	31
22	Buyruldu – Asker Zulmü	8	38/2	31
23	Ferman – Zahir	8	47/2	34
24	Tezkere – Zahir	8	50/1	36
25	Ferman – Tımar Tevcihi	9	63/3	68
26	Berât – Tımar Tevcihi	9	66/1	69
27	Ferman – Tımar Tevcihi	9	70/1	71
28	Berât – Tımar Tevcihi	9	73/2	72
29	Ferman – Tımar Tevcihi	9	87/1	79
30	Berât – Fırarîler ve Tımarları	9	65/2	69
31	Berât – Fırarîler ve Tımarları	9	66/4	69

32	Ferman – Fırarîler ve Tımarları	9	70/2	71
33	Berât – Fırarîler ve Tımarları	9	70/3	71
34	Berât – Fırarîler ve Tımarları	9	73/1	72
35	Ferman – Fırarîler ve Tımarları	9	77/1	74
36	Berât – Fırarîler ve Tımarları	9	77/2	75
37	Ferman – Fırarîler ve Tımarları	9	77/3	75
38	Berât – Fırarîler ve Tımarları	9	78/3	75
39	Ferman – Fırarîler ve Tımarları	9	82/1	77
40	Buyruldu – Fırarîler ve Tımarları	9	84/1	78
41	Ferman – Fırarîler ve Tımarları	9	93/5	83
42	Ferman – Asker Sevkıyatı	9	72/2	72
43	Ferman – Asker Sevkıyatı	9	82/2	77
44	Ferman – Asker Sevkıyatı	9	83/1	77
45	Ferman – Sefere Zahire Temini	9	67/2	70
46	Ferman – Askeri Masraflar	9	74/1	73
47	Buyruldu – Askeri Tereke	9	76/3	74
48	Buyruldu – Cephane ve Nefer Yoklama	9	64/2	68

E) VAKIF

SIRA NO	BELGENİN KONUSU	SİCİL NO	SİCİLDEKİ SAYFA NO / BELGE NO	TEZDEKİ SAYFA NO
1	Berât – Vakıf	8	3/3	12
2	Berât – Vakıf	8	6/3	14
3	Berât – Vakıf	8	7/3	14
4	Berât – Vakıf	8	8/1	14
5	İlam – Vakıf	8	9/1	15
6	Ferman – Vakıf	8	9/2	15
7	Ferman – Vakıf	8	10/1	15
8	Hüccet – Vakıf	8	27/2	26
9	Berât – Vakıf	8	35/2	30
10	Ferman – Vakıf	8	39/2	31
11	Berât – Vakıf	8	40/1	31
12	Berât – Vakıf	8	40/2	31
13	Berât – Vakıf	8	45/1	33
14	Tezkere – Vakıf	8	46/1	34
15	Buyruldu – Vakıf	8	46/2	34
16	Tezkere – Vakıf	8	50/2	36
17	Tezkere – Vakıf	8	50/3	36
18	Berât – Vakıf	8	53/1	37

19	Berât – Vakıf	8	53/2	37
20	Berât – Vakıf	8	53/3	37
21	Berât – Vakıf	8	53/4	37
22	Buyruldu – Vakıf	9	2/4	39
23	Vakfiye	9	3/1	40
24	Hüccet – Vakfiye	9	6/4	42
25	Hüccet – Vakfiye	9	11/3	44
26	Hüccet – Vakfiye	9	11/4	45
27	Hüccet – Vakfiye	9	17/3	48
28	Hüccet – Vakfiye	9	22/1	50
29	Hüccet – Vakfiye	9	34/3	56
30	Hüccet – Vakfiye	9	35/1	56
31	Hüccet – Vakfiye	9	56/2	65
32	Hüccet – Vakfiye	9	61/1	67
33	Berât – Vakfiye	9	93/4	82
34	Berât – Vakfiye	9	94/1	83
35	Mektub – Vakfiye	9	95/6	84
36	Berât – Vakfiye	9	97/2	85

F) TEREKE

SIRA NO	BELGENİN KONUSU	SİCİL NO	SİCİLDEKİ SAYFA NO / BELGE NO	TEZDEKİ SAYFA NO
1	Buyruldu – Tereke	8	6/1	13
2	Tereke	9	9/3	43
3	Tereke	9	13/2	46
4	Tereke	9	16/1	47
5	Tereke	9	23/2	51
6	Tereke	9	29/1	53
7	Tereke	9	32/3	55
8	Tereke	9	33/1	55
9	Tereke	9	53/1	64
10	Tereke	9	58/2	66
11	Tereke	9	76/3	74
12	Tereke	9	80/2	76
13	Tereke	9	95/6	84

IV. BÖLÜM

8 VE 9 NUMARALI AMASYA ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A) AMASYA SANCAĞININ İDARİ YAPISI

Amasya'da Osmanlı hakimiyeti 1389 yılında başlamıştır. Amasya Sancağı, başta Tokat ve Sivas olmak üzere “Rum Eyaleti” nin önemli bir birimiydi ve ilk zamanlarda bu eyaletin merkezi durumundaydı. Amasya'nın Rum Eyaleti'nin merkezi olma durumu, Osmanlı hakimiyetine girdiği tarihten 1518 yılına kadar devam etti ve aynı yıl eyalet merkezi Sivas'a taşındı. Böylece Amasya Sivas'a bağlı bir liva oldu. 1538'de Sivas ile irtibatı kesilerek ayrı bir vilayet merkezi haline getirildi. Çorum, Canik, Karahisarî Şarkî sancakları Amasya'ya bağlandı. Amasya valisi Şehzade Mustafa'nın boğdurulması ile Amasya'yı vilayet yapan sebep ortadan kalktığından yeniden Sivas'a bağlandı. İncelediğimiz sicillerimizdeki dönemlerde Amasya'nın Sivas Eyaletine bağlı bir sancak merkezi olduğu görülmektedir. 1632-1641 Yılları arasında Eyalet-i Rûma bağlı livalar Amasya, Canik, Çorum, Divriği, Bozok, Arabkir ve Tokat'tır.²² Sicillerdeki belgelerde de görüldüğü üzere Sivas eyaleti ile ilgili olarak “Dîvân-ı Rûm” tabiri kullanılmaktadır.²³

a) Amasya Sancağının İdari Taksimatı

Amasya Sancağının coğrafi yönden önemli bir konuma sahip olması ve Samsun-Tokat yolunun üzerinde bulunması, buranın her zaman için önemli bir merkez olmasını sağlamıştır. Sancak merkezi olan Amasya XVI. yüzyıl başlarında Ladik ve Merzifon kazalarından oluşmaktaydı. XVI. yüzyıl sonlarında kaza sayısı Gümüş

Kedağra, Zeytûn ve Simre-i Ladik dahil olmak üzere yediye ulaşmıştır. XVII. yüzyıl ortalarında ise Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre 9 kazası bulunuyordu. 1653 yılında Rum Beylerbeyliğine aşağıdaki sancakların bağlı olduğu görünmektedir: Sivas, Amasya, Bozok, Çorum, Divrik, Arabgir, Canik ²⁴

Amasya ile ilgili değerli bilgiler veren Hüseyin Hüsameddin eserinde, Amasya Sancağının merkezi olan Amasya Kazası, doğuda Ladik ve Erbaa, batıdan Mecitözü, güneyden Tokat ve kuzeyden Havza, Merzifon ve Hacıköyü kazalarıyla sınırlı olduğunu, kendisine bağlı Ezine Bâzârı, Akdağ, Hakala, ve Geldikalan adlı dört nahiyenin bulunduğu ve bu nahiyelerde 160 kadar köyün olduğunu belirtmektedir.²⁵ Sancağın XVII. yüzyılın ortalarındaki kaza sayısı Evliya Çelebiye göre dokuz adettir. Bu önemli şehzadeler şehri, Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlıya bağlanmış ve Cumhuriyet Tarihinde de bu önemini devam ettirmiştir.

aa) Amasya Sancağına Bağlı Kazalar

Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin'in "Amasya Tarihi" adlı eserine göre Amasya Sancağına bağlı kazaların listesi aşağıdaki gibidir:

- 1- Amasya
- 2- Hacıköyü
- 3- Havza
- 4- Merzifon
- 5- Ladik
- 6- Köprü (Kedağra)

8 ve 9 Numaralı sicillerimizdeki belgelerde isimleri geçen kaza adları aşağıdaki gibidir:

- 1- Amasya
- 2- Varay²⁶
- 3- Gelgiras²⁷
- 4- Kedağra²⁸
- 5- Ladik²⁹
- 6- Merzifon³⁰

Yılmaz Karadeniz'in "H. 1182 Tarihli Şer'iyye Siciline Göre Amasya" adlı Yüksek Lisans çalışmasındaki 1182 Muharrem tarihli imdad-ı hazeriye vergileri ve H. 1181 Şevval tarihli avâriz vergileri ile alakalı belgelerde adı geçen kaza adlarının listesi ise aşağıdaki gibidir.³¹

- 1- Amasya
- 2- Kedağra
- 3- Merzifon
- 4- Merzifonabad
- 5- Zünnunabad
- 6- Ladik
- 7- Havza

²⁶ Bu kaza, 1182 Muharrem Tarihli bir başka Belgedeki listeden alınarak bu listeye dahil edilmiştir.

²⁷ 9 N.Ş.S., S/ 75-B/ 3

²⁸ 9 N.Ş.S., S/ 2-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 21-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 69-B/ 3

²⁹ 9 N.Ş.S., S/ 14-B/ 3

³⁰ 8 N.Ş.S., S/ 49-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 52-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 94-B/ 2

³¹ Y. Karadeniz, **H. 1182 Tarihli Şer'iyye Siciline Göre Amasya'nın İdarî, İctimaî, Siyasî ve İktisadî Yapısı**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1996, s.42

- 8- Gelgiras³²
- 9- Gümüş Hacıköy
- 10- Zeytün
- 11- Varay³³

ab) Nahiyeler

Amasya Sancağının merkez kazası Amasya'dır. Belgelerde ismi ziredilen nahiyeler şunlardır:

1- Akdağ Nahiyesi³⁴

Genel olarak, Amasya'nın doğu taraflarını çevreleyen kısımlardır. Merkezi Akviran köyüdür. Yüksekliği 1200 m. Kadar olan ve doğudan batıya doğru uzanan dağın eteklerindedir. Bu dağ "Akdağ" diye meşhur olduğundan. Nahiye de aynı isimle anılmaktadır.

2- Öz Nahiyesi³⁵

Bu nahiye Amasya'nın güney taraflarını içine alan kısımdır. Merkezi Ezine Bâzâr köyüdür.³⁶ Buraya eskiden Cuma Pazarı ve Farsça Cuma manasına gelen "Ezine" kelimesinden dolayı da "Ezine Pazarı" denilmiştir.

3- Geldikalan Nahiyesi³⁷

Amasya'nın batı taraflarını çevreler. Merkezi Ortaköy'dür. Harezmi Türklerinden Afşar aşireti beylerinden Bay Geldi ve aşireti bu nahiyede oturtulmuşlardı. Bunların

³² 9 N.Ş.S., S/ 75-B/ 3

³³ Bu kaza, 1182 Muharrem Tarihli bir başka Belgedeki listeden alınarak bu listeye dahil edilmiştir.

³⁴ 8 N.Ş.S., S/ 7-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 70-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 78-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 79-B/ 1

³⁵ A. H. Hüsameddin, a.g.e., s.280

³⁶ 8 N.Ş.S., S/ 47-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 10-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 10-B/ 2

³⁷ 9 N.Ş.S., S/ 15-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 66-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 77-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 96-B/ 4

oturduğu yere de, Baygeldi Çiftliği manasına gelen “Baygeldi Alan” denmiştir. Daha sonraları bu isim “Geldi Alan” ve en son olarak da “Geldikalan” şekline dönmüştür.

4- Hakala Nahiyesi³⁸

Amasya'nın kuzey taraflarındaki yerleri içine alır. Merkezi Hakala (Hakla) köyüdür. Bu nahiye eskiden Arguma³⁹ (Suluova) ismiyle meşhur iken Hakala'nın daha çok gelişmesi yüzünden, Arguma yerine nahiye merkezi olmuştur.

ac) Mahalleler

Sicillerimizdeki belgelerde isimlerine sıkça tesadüf ettiğimiz mahalleler şunlardır:

1- Acem Ali Mahallesi⁴⁰

Uzunyol yakınında olup, doğuda Çırakçı ve Pervâne Bey, batıda Çeribaşı, güneyde Dârüsselâm, kuzeyde Hoca Süleyman mahalleleri ile sınırlıdır.

2- Bâyezid Paşa Mahallesi⁴¹

Kuş Köprüsünün güneyinde eski Foka mahallesi yerinde olup doğuda Bağlar, batıda Dere, güneyde Savakca Mahallesi , kuzeyde Yeşilırmak ile sınırlıdır.

3- Bozahâne Mahallesi

İbâdullah çarşısının iki tarafında ve Emir Seyfeddin Sungur Mülkü yerinde olup doğuda Hoca Süleyman, batıda Devehâne, güneyde Çeribaşı, kuzeyde Eski Kethüdâ mahalleleri ile sınırlıdır.

³⁸ 9 N.Ş.S., S/ 93-B/ 4

³⁹ 8 N.Ş.S., S/ 49-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 52-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 54-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 70-B/ 1 ; 9 N.Ş.S., S/ 77-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 77-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 81-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 82-B/ 1 ; 9 N.Ş.S., S/ 93-B/ 5

⁴⁰ 8 N.Ş.S., S/ 5-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 8-B/ 2

⁴¹ 8 N.Ş.S., S/ 14-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 17-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 17-B/ 5; 9 N.Ş.S., S/ 15-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 18-B/

4- Câmi-i Enderûn Mahallesi ⁴²

 çeri şehirde Hâtuniye mahallesinin civarında olup, Karatay mahallesinden ayrılmıştır. Doğuda Saray, batıda Karatay, güneyde Yeşilirmak, kuzeyde Kale-i B l  ile sınırlıdır.

5- Çeribaşı Mahallesi ⁴³

Karakaya'nın kuzey eteğinde eski Sungur m lk  yerindedir. Doğuda Acem Ali, batıda Devehâne, güneyde  ehrek st , kuzeyde Bozahâne mahalleleri ile sınırlıdır.

6-  ıkırık Mahallesi

Resmi kayıtlarda  eyh Kırık mahallesi olarak geçmektedir. Eski Hankah Mesud  mahallesi yerinde olup doğuda   ler, batıda   mice, güneyde K bce iz, kuzeyde Receb mahalleleri ile sınırlıdır.

7-  ırakcı Mahallesi ⁴⁴

Pervâne Bey Mahallesinde iken sonradan ayrılarak ayrıca bir mahalle olmuştur. Doğuda Kılıçcı, batıda Acem Ali, güneyden D r sselam ve kuzeyden Pervâne Bey mahallesi ile çevrilidir.

8- Dârüsselâm Mahallesi ⁴⁵

Uzunyol mezarlığının doğu tarafında ve Taksim'in altında olup Doğuda Hacı Hamza, batıda Uzunyol mezarlığı, güneyde Taksim önündeki yol, kuzeyde  ırak ı ve Acem Ali mahallesi ile sınırlıdır.

⁴² 8 N. .S., S/ 22-B/ 1; 8 N. .S., S/ 26-B/ 3; 8 N. .S., S/ 27-B/ 3; 9 N. .S., S/ 4-B/ 1; 9 N. .S., S/ 13-B/ 2; 9 N. .S., S/ 13-B/ 3; 9 N. .S., S/ 14-B/ 1; 9 N. .S., S/ 18-B/ 3; 9 N. .S., S/ 20-B/ 1; 9 N. .S., S/ 53-B/ 1; 9 N. .S., S/ 54-B/ 1

⁴³ 8 N. .S., S/ 24-B/ 3; 9 N. .S., S/ 34-B/ 1

⁴⁴ 9 N. .S., S/ 7-B/ 1; 9 N. .S., S/ 60-B/ 1

⁴⁵ 9 N. .S., S/ 52-B/ 2

9- Dere Mahallesi ⁴⁶

Kubâ Mahallesi altında olup, doğuda Çakallar deresi, batıda Fethiye, güneyde Kubâ, kuzeyde Kılıççı mahallesi ile sınırlıdır.

10- Devehâne Mahallesi ⁴⁷

Kağnı Pazarı'nın etrafında olup, doğuda Bozahâne, batıda Üçler, güneyde Çeribaşı, kuzeyde Eski Kethüdâ mahalleleri ile sınırlıdır.

11- Eski Kethüdâ Mahallesi ⁴⁸

Sultan Bâyezid camisinin doğusunda olup doğuda Köbrübaşı, batıda Sultan Bâyezid Tabhânesi, güneyde Bozahâne ve kuzeyde Yeşilırmak ile sınırlıdır.

12- Fethiye Mahallesi ⁴⁹

Kubâ mahallesinin altında olup, doğuda dere, batıda Hacı Hamza, güneyde Kubâ, kuzeyde Kılıççı mahalleleri ile sınırlıdır.

13- Gök Medrese Mahallesi ⁵⁰

Toruntay türbesi doğusunda olup, doğuda Şâmice, batıda yol, güneyde Şeyh Kırık, kuzeyde Yeşilırmak ile sınırlıdır.

14- Gümüşlü-zâde Mahallesi ⁵¹

Selağzı'nın doğu tarafında olup, doğuda Yassıkaya ve Sôfiler, batı ve güneyde Selağzı ve dere, kuzeyde Sofu-zâde mahalleleri ile sınırlıdır.

⁴⁶ 8 N.Ş.S., S/ 17-B/ 1; 8 N.Ş.S., S/ 28-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 35-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 45-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 58-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 58-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 61-B/ 1

⁴⁷ 8 N.Ş.S., S/ 28-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 15-B/ 1

⁴⁸ 8 N.Ş.S., S/ 11-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 20-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 25-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 27-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 35-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 40-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 47-B/ 3

⁴⁹ 9 N.Ş.S., S/ 29-B/ 2

⁵⁰ 8 N.Ş.S., S/ 55-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 13-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 19-B/ 1

⁵¹ 8 Numaralı Sicildeki Belgelerde Gümüşlüoğlu olarak geçmektedir. 8 N.Ş.S., S/ 13-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 15-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 20-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 11-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 11-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 11-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 11-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 21-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 31-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 39-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 39-B/ 2

15- Hacı Hamza Mahallesi ⁵²

Kubâ Mahallesi altında Fethiye mahallesinden ayrılmıştır. Doğuda Dere, batıda Dârüsselâm, güneyde Kubâ, kuzeyde Fethiye mahallesi ile sınırlıdır.

16- Hacı İlyas Mahallesi ⁵³

II. Sultan Bâyezid camisinin batısında olup batıda Yörgüç Paşa, güneyde şose yolu, kuzeyde Yeşilırmak ile sınırlıdır.

17- Hâtuniye Mahallesi

İçeri Şehirde ve ırmak kenarında olup doğuda Enderûn camisi, batıda Kurşunlu, güneyde Yeşilırmak, kuzeyde Karatay ile sınırlıdır.

18- Hekim Çelebi Mahallesi

Hızır Paşa mahallesinin doğu tarafında olup doğuda Kamerüddin, batıda Hızır Paşa mahalleleri, güneyde şose yolu, kuzeyde Kırklar Dağının eteği ile sınırlıdır.

19- Helkis Mahallesi ⁵⁴

Alçak Köprü'nün kuzey tarafında, Kuş Köprü üzerinde, Leğen Kaya'ya kadar olan yerdedir. Doğuda ve güneyde Yeşilırmak, batıda Saray mahallesi, kuzeyde Harşene Dağı ile sınırlıdır.

20- Hızır Paşa Mahallesi ⁵⁵

Amasya'nın kuzeybatı tarafında, Ok Meydanı üstünde ilk önce Komninus sarayı, daha sonra da Kavak denilen yüksek bir yerde olup, doğuda Hekim Çelebi, batıda Şeyh Cûî bağları, güneyde Ok Meydanı, kuzeyde Kırklar Dağı ile sınırlıdır.

⁵² 8 N.Ş.S., S/ 14-B/ 1; 8 N.Ş.S., S/ 21-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 46-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 17-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 98-B/ 3

⁵³ 8 N.Ş.S., S/ 24-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 3-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 19-B/ 2

⁵⁴ 8 N.Ş.S., S/ 23-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 6-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 6-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 8-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 9-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 10-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 12-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 24-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 41-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 54-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 56-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 98-B/ 5

⁵⁵ 9 N.Ş.S., S/ 30-B/ 2

21- Hoca Süleyman Mahallesi

Acem Ali mahallesinin kuzeyinde, eski Şahinşah mülkü yerinde olup, doğuda Uzun Mustafa, batıda Bozahâne, güneyde Acem Ali ve Pervâne Bey, kuzeyde Kazancı mahalleleri ile sınırlıdır.

22- İslâm Mahallesi ⁵⁶

Amasya'nın doğusunda, Gediklikaya eteğinde olup, doğuda Gediklikaya eteği, batıda dere, güneyde Temennâ mahallesi ve kuzeyde Yassıkaya ile sınırlıdır.

23- Kamerüddin Mahallesi ⁵⁷

Meydan köprüsünün kuzeyinde olup, doğuda Ahi Sâbıkuddin, batıda Hekim Çelebi, güneyde Yeşilırmak, kuzeyde dağ ile sınırlıdır.

24- Karatay Mahallesi ⁵⁸

İçeri Şehirde olup doğuda Enderûn câmi', batıda Kurşunlu, güneyde Hâtuniye, kuzeyde dağ ile çevrilidir.

25- Kazancı Mahallesi

Sarachâne mahallesi üstünde olup, doğuda Kocacık, batıda Bozahâne, güneyde Hoca Süleyman, kuzeyde ise Sarachâne mahalleleri ile çevrilidir.

26- Kılıçcı Mahallesi ⁵⁹

Burma Minare camisinin kible tarafında olup, doğuda dere, batıda Pervâne ve Çırakçı, güneyde Fethiye, kuzeyde Uzun Mustafa mahalleleri ile sınırlıdır.

⁵⁶ 9 N.Ş.S., S/ 55-B/ 3

⁵⁷ 8 N.Ş.S., S/ 13-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 46-B/ 1

⁵⁸ 8 N.Ş.S., S/ 27-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 30-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 32-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 36-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 59-B/

1

⁵⁹ 9 N.Ş.S., S/ 51-B/ 2

27- Kocacık Mahallesi ⁶⁰

Uzun Mustafa mahallesi altında olup, doğuda Selağzı, batıda Kazancı, güneyde Uzun Mustafa, kuzeyde Sarachâne mahalleleri ile sınırlıdır.

28- Köbrübaşı Mahallesi ⁶¹

Alçak Köprünün güney taraflarında olup, doğuda Sarachâne, batıda Eski Kethüdâ, güneyde Kazancı, kuzeyde Yeşilirmak ile çevrilidir.

29- Kubâ Mahallesi

Köşk Kayası altında yüksek bir mevkidedir. Doğuda dere, batıda yol, güneyde köşk kayası, kuzeyde ise Fethiye mahallesi ile sınırlıdır.

30- Kurşunlu Mahallesi ⁶²

İçeri Şehirde yukarı hamamın batı civarında olup, doğuda Karatay, batıda Ahî Sadeddin mahalleleri, güneyde Yeşilirmak, kuzeyde ise dağ ile sınırlıdır.

31- Kıpçeğiz Mahallesi ⁶³

Karakaya'nın eteğinde olup, doğuda Uzunyol, batıda Çıkrık, güneyde dağ, kuzeyde Receb ve Üçler mahalleleri ile sınırlıdır.

32- Mehmed Paşa Mahallesi ⁶⁴

Tımarhanenin doğu tarafında olup, doğuda Pirinççi ve Yakutiye, güneyde Yakub Paşa, kuzeyde Yeşilirmak mahalleleri ile sınırlıdır.

⁶⁰ 8 N.Ş.S., S/ 20-B/2; 9 N.Ş.S., S/ 5-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 34-B/ 2

⁶¹ 9 N.Ş.S., S/ 2-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 4-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 9-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 36-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 80-B/ 3

⁶² 9 N.Ş.S., S/ 10-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 52-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 57-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 98-B/ 1

⁶³ 9 N.Ş.S., S/ 16-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 41-B/ 3

⁶⁴ 9 N.Ş.S., S/ 6-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 6-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 17-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 63-B/ 3

33- Pervâne Bey Mahallesi ⁶⁵

Burma Minare Camisinin batı tarafında olup doğuda Uzun Mustafa, batıda Acem Ali, güneyde Çırakçı, kuzeyde Hoca Süleyman mahalleleri ile sınırlıdır.

34- Pirinçci Mahallesi ⁶⁶

Savakca deresinin batı tarafında ve Saray altında olup doğuda Savakca deresi, batıda Mehmed Paşa, güneyde Yakub Paşa, kuzeyde Yeşilırmak ile çevrilidir.

35- Receb Mahallesi

Selçuklu Sultanı Mesud'un türbesinin doğu tarafında ve eski Simre beldesinin yerindedir. Doğuda Üçler, batıda Şâmice, güneyde Şeyh Kırık, kuzeyde şose yolu ile sınırlıdır.

36- Sâbıkuddin Mahallesi ⁶⁷

Meydan Köprüsünün önünde olup, doğuda kale kapısı, batıda Kamerüddin mahallesi, güneyde Yeşilırmak, kuzeyde Harşene dağı ile sınırlıdır.

37- Sadeddin Mahallesi

İçeri Şehirde, meydan kapısının iç tarafında olup, doğuda Kurşunlu, batıda Meydan Kapısı, güneyde Yeşilırmak, kuzeyde Kale-i Bâlâ ile sınırlıdır.

38- Sarachâne Mahallesi ⁶⁸

Alçak Köprü'nün güneydoğu tarafında olup, doğuda Selağzı, batıda Köprübaşı, güneyde Kazancı ve Kocacık mahalleleri , kuzeyde Yeşilırmak ile sınırlıdır.

⁶⁵ 9 N.Ş.S., S/ 27-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 56-B/ 2

⁶⁶ A. H. Hüsameddin, a.g.e., s.92

⁶⁷ 8 N.Ş.S., S/ 16-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 17-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 23-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 26-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 32-B/ 4

⁶⁸ 9 N.Ş.S., S/ 25-B/ 3

39- Saray Mahallesi⁶⁹

Kızlar Sarayının altında olup, doğuda Sade Helkis, batıda Enderûn Câmî', güneyde Yeşilirmak, kuzeyde Kızlar Sarayı ile sınırlıdır.

40- Savakca Mahallesi

Soğuk Pınar'ın altında Amasya'nın doğu yönünde olup, doğuda Lokman Dağı, batıda dere, güneyde Soğuk Pınar, kuzeyde Ahırönü ile sınırlıdır.

41- Sôfiler Mahallesi⁷⁰

Gedikli Kayanın kuzeydoğu eteğinde olup, doğuda Pir İlyas mezarlığı, batıda Gümüşlü-zâde, güneyde Bâlus Kayası, kuzeyde Yâkutiye ve Mahmud Paşa mahalleleri ile sınırlıdır.

42- Sofu-zâde Mahallesi⁷¹

Gümüşlü-zâde mahallesinin altında olup, doğuda Yâkutiye, batı ve güneyinde Gümüşlü-zâde, kuzeyde Yeşilirmak ile sınırlıdır.

43- Şamice Mahallesi⁷²

Gök Medrese civarında ve eski Güdül Mülkü yerinde olup, doğuda Receb, batıda Gök Medrese, güneyde Çıkırık, kuzeyde şose yolu ile sınırlıdır.

44- Şamlılar Mahallesi⁷³

Kuş Köprü'nün kuzeyinde olup, doğuda Yeşilirmak, batıda mezarlık, güneyde Kale-i Bâlâ, kuzeyde Bahçeler İçi bağları ile sınırlıdır.

⁶⁹ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi III*, (sad. Z. Danışman), İstanbul 1970, s.187; Ahalisi Ermenidir.

⁷⁰ 9 N.Ş.S., S/ 15-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 16-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 17-B/ 3

⁷¹ 8 N.Ş.S., S/ 28-B/ 3

⁷² 8 N.Ş.S., S/ 26-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 29-B/ 5; 9 N.Ş.S., S/ 15-B/ 1

⁷³ 9 N.Ş.S., S/ 38-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 50-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 57-B/ 2

44- Şehreküstü Mahallesi

Uzunyol mezarlığının üstünde olup, doğu ve kuzey tarafları mezarlık, batı ve güney tarafları Karakaya etekleri ile çevrilmiştir.

45- Tatar Mahallesi

Şamlar mezarlığının kuzeyinde Külüs mevkiinde olup doğuda Şose yolu, batıda Ahmak bağları, güneyde Çırakçı, kuzeyde Hoca Süleyman mahalleleri ile sınırlıdır.

46- Temennâ Mahallesi ⁷⁴

Zincirli Kaya'nın kuzeye eteğinde Dânişmend emirlerinden Fatih Gazi Bahçesi yerinde olup doğuda Zincirli Kaya, batıda ve güneyde dere ile kuzeyde İslâm mahallesi ile sınırlıdır.

47- Uzun Mustafa Mahallesi ⁷⁵

Burma Minare camisinin kuzeyinde Şahinşah mülkü yerinde olup doğuda Dere, batıda Hoca Süleyman, güneyde Kılıççı ve kuzeyde Kazancı mahalleleri ile sınırlıdır.

48- Üçler Mahallesi ⁷⁶

Sultan Bâyezid camisinin kible tarafında Alişir mahallesi yerinde olup doğuda Devehâne, batıda Receb Mahallesi ile güneyde mezarlık ile Küpceğiz mahallesi, kuzeyde şose yolu ile sınırlıdır.

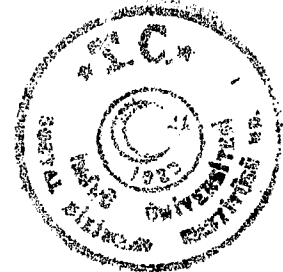
49- Yakub Paşa Mahallesi

Aşağı Pirlerin etrafında olan mahalleye denir. Doğuda Savakca, batıda Gümüşlü-zâde mahalleleri, güneyde Pir İlyas mezarlığı, kuzeyde Mehmed Paşa mahallesi ile sınırlıdır.

⁷⁴ 8 N.Ş.S., S/ 20-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 27-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 18-B/ 2

⁷⁵ 9 N.Ş.S., S/ 47-B/ 2

⁷⁶ 8 N.Ş.S., S/ 14-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 23-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 29-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 8-B/ 1

50- Yakutiye Mahallesi

Tımarhanenin batı tarafında olup, doğuda ve güneyde Gümüşlü-zâde, kuzeyde Mehmed Paşa mahalleleri ile batıda Yeşilırmak ile çevrilidir.

51- Ziyâre Mahallesi

Amasya'nın kuzey doğusunda Akdağ'dan ayrılıp Yeşilırmak'a doğru inen ufak bir dağın eteğindedir. Önünde bulunan derenin doğu kenarında bir bağlıktır.

52- Ahi Sadeddin Mahallesi ⁷⁷

53- Alaca Mescid Mahallesi ⁷⁸

54- Beristan Mahallesi ⁷⁹

55- Çayır Mahallesi ⁸⁰

56- Eşcerlu Mahallesi ⁸¹

57- Fahreddin Mahallesi ⁸²

58- Kadıköbrüsü Mahallesi ⁸³

59- Kayabaşı Mahallesi

60- Meydan-ı Ulvî Mahallesi ⁸⁴

61- Şeyh Garik Mahallesi ⁸⁵

62- Yahudyan Mahallesi ⁸⁶

⁷⁷ 9 N.Ş.S., S/ 23-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 27-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 33-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 56-B/ 3

⁷⁸ 8 N.Ş.S., S/ 16-B/ 3

⁷⁹ 9 N.Ş.S., S/ 54-B/ 3

⁸⁰ 9 N.Ş.S., S/ 12-B/ 2

⁸¹ 9 N.Ş.S., S/ 12-B/ 2

⁸² 9 N.Ş.S., S/ 57-B/ 3

⁸³ 9 N.Ş.S., S/ 87-B/ 2

⁸⁴ 9 N.Ş.S., S/ 5-B/ 2

⁸⁵ 9 N.Ş.S., S/ 43-B/ 3

⁸⁶ 9 N.Ş.S., S/ 7-B/ 2

	MAHALLE ADI	MAHALLE ADININ MENŞEI	GAYR-I MÜSLİM OLUP OLMADIĞI
1	Acem Ali	Hoca el-Hac Ali Ağa	-
2	Ahi Sadeddin	Sadeddin Çelebi	X
3	Bayezid Paşa	Yahşi Bey-zâde Bayezid Paşa	-
4	Bozahâne	Mahallede bulunan Bozahane	-
5	Câmi'-i Enderûn	Enderûn Câmi'i	X
6	Çeribaşı	Çeribaşı Eminüddin Mehmed Çelebi	X
7	Çırakçı	Çırakçı-zâde el-Hac Halil Çelebi	X
8	Dârüsselam	Muineddin Süleyman'ın Dârüsselamından	-
9	Dere	Dere	-
10	Devehâne	Deve Durağı	X
11	Eski Kethüda	Kethüda Mehmed Ağa	X
12	Fethiye	Fetih Gazi	-
13	Gök Medrese	Gök Medrese Câmi'	X
14	Gümüşlü-zâde	Gümüşlü-zâde Mahmud Çelebi	X
15	Hacı Hamza	İsabey-zâde Hacı Hamza	-
16	Hacı İlyas	El-Hac İlyas	-
17	Hatuniye	Bülbül Hatun	-
18	Helkis	Anadolu Rum Ayanlarından Hâlkis	X
19	Hızır Paşa	Atabey-zâde Hayreddin Hızır	X
20	Hoca Süleyman	El-Hac Süleyman Çelebi	-
21	İslam	Elem Hatun	-
22	Kamerüddin	Kamerüddin el-Hadim	-
23	Karatay	Celaledin Kartay	-

24	Kazançcı	Kazançcı Doğan	X
25	Kılıçcı	Kılıçcı Yusuf Bey	-
26	Kocacık	Hoce el-Hac Ahmed Çelebi	-
27	Köprübaşı	Alçak Köprü	X
28	Kurşunlu	Yağıbasan Gazi Hanının kurşunla tamiri	-
29	Küpçeğiz	Bahaeddin Günceğiz	-
30	Mehmed Paşa	Mehmed Paşa	-
31	Pervâne Bey	İzzeddin Mehmed Pervane	-
32	Pirinçci	Pirinçci Sinan Bey	-
33	Receb	Sadreddin Receb Çelebi	-
34	Sabıküddin	Sabıküddin Ebu Bekir	-
35	Saraçhâne	Saraçhâne	X
36	Saray	Kızlar Sarayı	-
37	Sofiler	Dokuz adet sôfinin mevcudiyeti	-
38	Sôfu-zâde	Sôfi Bayezid Çelebi-zâde Mahmud Çelebi	X
39	Şamice	Şemseddin Ahmed Şamice	-
40	Şamlılar	Melik Eşref tarafını tutan Şamlılar	X
41	Şeyh Garik	Şeyh Kırık (Mehmed Çelebi)	-
42	Temenna	Temennay-i Nişaburî	-
43	Uzun Mustafa	Hoca el-Hac Mustafa Çelebi	-
44	Üçler	Sofi Bayezid, Feyzullah ve Yakub Çelebi	-
45	Yakutiye	Sinaneddin Yakut Paşa	-

ad) Köyler

Sicillerimizde adı geçen Amasya Kazasına bağlı köy adları şunlardır:⁸⁷

1. Aksalur	16. Gökhan
2. Akviran	17. Gökeyük
3. Anini	18. Göne
4. Atabeg	19. Göndes
5. Bağluca	20. Hakala
6. Balalan	21. Hale
7. Boyaluca	22. Hanseke
8. Çakır Gümüş	23. Hasan Hacı
9. Danişmend	24. Hazerlu
10. Değirmen Deresi	25. İlafi
11. Deli Hasan	26. İlyas
12. Deveci	27. İspoz
13. Efte	28. Kalu
14. Eyük	29. Kara Muğara
15. Girab	30. Kara Seki

⁸⁷ Sicillerimizde geçen tüm köy adlarının bu listesi, 8 ve 9 Numaralı Şer'iyye Sicillerindeki Belgelerden çıkarılmıştır.

31. Kara Şar	51. Saru Kilis
32. Kara Taş	52. Senir
33. Karlu	53. Sergis
34. Kazanlı	54. Sôfiler
35. Kemer	55. Soku
36. Keşlik	56. Tadi
37. Kulağuz	57. Tura
38. Kürtler	58. Turenk
39. Lus	59. Ulema
40. Mahmudlar	60. Ulus
41. Malabur	61. Ulvî
42. Merâmî	62. Uzun Oba
43. Mûsâ	63. Üçağaç
44. Pehlivan	64. Vari
45. Salurcu	65. Visurki
46. Sandıkçılar	66. Yenice
47. Saray Sera	67. Zana
48. Saraycık	68. Zara
49. Sarayözü	69. Zenlûözü
50. Saru Alan	70. Zeyre

b) İdari Yapı İçerisinde Yer Alan Vazife Sahipleri

ba) Ehl-i Örf ve Askeri Mensuplar

Ehl-i Örf denilen ve devletin çiftçi üzerindeki salâhiyetini fiilen kullanan memurlar, halk ile devletin münasebetlerini temin etmekteydi. Bu hizmet karşılığında halktan resim, hizmet akçesi ve harç gibi isimler altında çeşitli vergiler almaktaydılar.⁸⁸ Amasya sancağı dahilindeki idari yapı içerisinde yer alan vazife sahipleri şunlardır.

baa) Mutasarrıf

Mutasarrıf, sancak adı verilen teşekkülün başında bulunan memurun unvanı olarak kullanılan bir tabirdir. Liva da denilen sancak, kaza ile vilayet arasında idari bir teşekküldür. Bunların bir kısmı kazalar gibi vilayete bağlı, bir kısmı da müstakildi. Vilayetlere olduğu gibi sancaklara bağlı kazalarda vardı.⁸⁹ XVII. Yüzyılda Osmanlı devletindeki “sancakbeyi” tabiri zamanla kaybolunca yerini “mutasarrıf” tabiri almaya başlamıştır.⁹⁰

Beylerbeyi ve mutasarrıflar en ufak sipahiye dek uzanan tımar sistemi zincirindeki askeri sınıf mensupları idiler. Fakat tımar sistemi imparatorluk yönetimine temel olduğundan bunlar aynı zamanda mülki yöneticiler idi.⁹¹

Mutasarrıf, sancağın en büyük idarecisi olması dolayısıyla bazı yükümlülük ve hakları vardır. Mesela şehir ve ona bağlı olan bütün bir bölgenin askeri güçlerini sevk ve idare etmek, bir savaş esnasında sancağında bulunan tımarlı sipahilerle birlikte bağlı bulunduğu beylerbeyinin komutası altında savaşa iştirak etmek, şehrin güvenliği ile ilgili kadının aldığı hukuki kararları yürürlüğe koymak, sancakta asayiş ve emniyeti temin etmek, kalpazanlıkla mücadele etmek, özel görev için gelen devlet memurlarına yardımcı olmak ve görevlerinde kolaylık sağlamak gibi vazifeleri

⁸⁸ Y. Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1991, s.12

⁸⁹ M. Z. Pakalın, a.g.e, s.586

⁹⁰ T. Baykara, a.g.e., s.32

⁹¹ S. Oğuz, Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti, Ankara 1986, s.103

vardır.⁹² Ayrıca sınır bölgesinde bulunan sancakbeyleri yabancı devletlerle ilişkilerin, anlaşmalara uygun olarak yürütülmesi ile de görevlidir.

Sancakta suçluların cezalandırma işi mutasarrıflara verilmişti. Şer'e ve örfe aykırı durumları önlemekle görevli mutasarrıflar, kadı ile ortak olarak bu hizmetleri yerine getirmekteydi.⁹³ Alaybeyi, subaşı, çeribaşı, dizdar gibi görevlilerin serbest tımarlarında bile ağır suçlarda cezalandırma görevinin yine mutasarrıflara verildiği görülmektedir.⁹⁴ Buna karşılık mutasarrıflar, idarelerinde bulunan sancakta işlenen cürüm vergilerinin hepsini veya yarısını alırdı.

Mutasarrıflar protokolde bütün ağaların üstünde bir yere sahiptiler. Mutasarrıflardan sonra taşra şehirlerinde görevli ümera takımının en önemlileri dergah-ı âlî çavuşları, kapıkulu süvarileri ve yeniçerilerdir. Şehirde bulunan garnizonda veya mutasarrıf kapısında görevli bulunan yada çeşitli eminlikleri tasarruf eden bir guruptur.⁹⁵ Eğer mutasarrıflar emekli olurlarsa kendilerine 60.000 akçe maaş bağlanırdı.⁹⁶

“Düstûr-ı mükerrrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem umûri'l cumhûr bi'l-fikr's-sakib mütemmim-i mehâmü'l-enâm bi'r-re'yü's-sâ'ib mümehhid-i bünyânü'd-devlet ve'l-ikbal müşeyyid-i erkânü's-sa'âdat ve'l-iclâl el-mahfûfu bi-sunûf-ı avâtifi'l-meliki'l-âlâ” elkabı ve “edâm-allâhü iclâlehû” duasıyla Özü muhafazasında bulunan vezir Derviş Mehmed Paşaya 9 Numaralı Şer'iyye sicilimizdeki 1061 Ramazan tarihli belgede Anadolu Eyaleti mutasarrıflığının verildiğini görüyoruz.⁹⁷ Ayrıca “Kıdvetü'l-ümerâ'i'l-kirâm umdetü'l-küberâi'l-fihâm zü'l kadr vel ihtiram el-muhtass bi-mezid-i 'inayeti'l melik'l-allam” elkabı ile başlayan Sancakbeyinin isminden sonra ise “dâme 'izzühû” duası kullanılmıştır.

⁹² M. Kunt, a.g.e, s.24

⁹³ Y. Yücel, “Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyon”, *Belleten* XXXVIII/152, (Ekim/1974), Ankara 1974, s.666

⁹⁴ M. Kunt, a.g.e,25

⁹⁵ Y. Yücel, “XVI-XVII Yüzyılda Osmanlı İdari Yapısında Taşra Ümerasının Yerine Dair Düşünceler”, *Belleten*, XLI / 163, (Temmuz/1977), Ankara 1977, s.499

⁹⁶ Y. Halaçoğlu, a.g.m, s.367

⁹⁷ 9 N.Ş.S., S/ 63- B/ 3

Amasya sancağında “emirü’l ümerâ’i’l kirâm” Ahmed Paşa hazretlerinin 1058 Şaban tarihinde arpalık mutasarrıf olduğunu; 1062 yılında ise “kıdvetü’l emâcid ve’l ekârim Kapucubaşı oğlu Mehmed “dâme mecdehü”nun Amasya sancağındaki hasların toplanması için mutasarrıf tayin edildiğini görüyoruz.⁹⁸

8 Numaralı Şer’iyye sicilindeki 1121 Zilhicce tarihli belgede Amasya sancağının Sancak Beyliğine Boz Receb’in tayin edildiğini, zulüm, te’adi ve tecavüzden uzak durmasının öğütlendiğini görüyoruz.⁹⁹

bab) Mütesellim

Kelime anlamı “teslim alan” olup idareyi birisi veya bir başka makam adına teslim alanlara denir. Bazen kısaltılarak müsellim de denir. Önceleri sancakbeyi veya beylerbeyi bir sancağa tayin edildiklerinde, kendileri namına görevi teslim almak üzere hemen bir mütesellim gönderirlerdi.¹⁰⁰ Sancak beyi veya beylerbeyi gelince mütesellimin görevi de biterdi. Fakat XVII. yüzyıldan sonra sancak beyleri bazen kendileri sancağın başına gitmeyip bir mütesellim gönderirler veya oralı birisini kendileri adına tayin ederlerdi. Bunlar genellikle o yörenin etkili ve nüfuzlu ailelerinden olurdu.¹⁰¹

“Fahrü’l emacid ve’l akran ve zahirü’l emasil ve’l ayan” lakabıyla 1062 Rebiü’l evvel tarihinde Sefer Ağanın, Amasya sancağındaki arpalıktan toplanacak vergiler için ise 1122 Safer tarihinde Abdurrahman Ağanın mütesellim yapıldığını görüyoruz.¹⁰² Ayrıca sicillerimizde 1061 Zilkade tarihli belgeden Sultan Bayezid Vakfı mahsulünün mütesellimliği için günlük 10 akçe, senelik 7 mud buğday ve 3 mudluk arpa verildiğini öğreniyoruz.¹⁰³ Sefer Ağa ismini ayrıca 1058 Şaban tarihinde

⁹⁸ 8 N.Ş.S., S/ 28-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 91- B/ 2

⁹⁹ 8 N.Ş.S., S/ 39-B/ 1

¹⁰⁰ M. Nuri Paşa, *Netayic ül- Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi III-IV*, (sad.N. Çağatay), Ankara 1979, s.283

¹⁰¹ T. Baykara, a.g.e., s.36 Daha geniş bilgi için bkz. Y. Özkaya, “XVIII. Yüzyılda Mütesellimlik Müessesesi”, *AÜDTCFD XXVIII / 3*, s. 370-372

¹⁰² 8 N.Ş.S., S/ 35-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 21-B/ 1

¹⁰³ 9 N.Ş.S., S/ 97-B/ 3

Amasya Sancağı mutasarrıfı olan Ahmed Paşa'nın kaymakamı olarak hizmet verirken görüyoruz.¹⁰⁴

bac) Alaybeyi

Askeri meseleler kazada alaybeyinin yetkisinde idi.¹⁰⁵ Tımarlı sipahilerden her on bölük (bin kişi) bir alaybeyinin kumandası altında toplanırdı. Bir bölgede sefer dışı zamanlarda tımarlı sipahinin amiri olan alaybeyinin rütbesi çeribaşı ve subaşı rütbesinin üstündedir. Temel görevi sefer zamanlarında bölgedeki askeri birlikleri sancakbeyinin görev bölgesine ulaştırmaktır. 1059 Tarihli sicilimizde “Kıdvetü'l-emasil ve'l-akrân” lakabıyla Amasya Sancağının alaybeyinin Mustafa “zîde kadrehu” olduğunu öğreniyoruz. Aynı kayıttan Amasya alaybeyinin İstanbul'a bir mektup yazarak, boş kalan tımarları İstanbul'a bildirildiği, mektubun cevabında ise bu tımarların merkezce tevcih edildiğini görüyoruz.¹⁰⁶

1060 Rebiü'l Ahir tarihinde ise Amasya Sancağının alaybeyinin Hüseyin adında bir kişi olduğunu sicillerimizde geçen bir tezkereden anlıyoruz.¹⁰⁷ Seferlerde birçok yararlılık gösteren kişiler, payitahtta gerekli girişimlerde bulunduktan sonra, Amasya ve çevresindeki nahiye veya köylerden çeşitli değerdeki toprakları tımar olarak almışlardır.¹⁰⁸ Bu konuda gerek ferman, gerekse buyruldu olarak birçok kayıt sicillerimizde mevcuttur. Her iki sicil defterinde de karşımıza çıkan tımar tevcihi ile alakalı kayıtlarda dikkat çeken bir diğer husus da verilen tımarın alaybeyinin bayrağı altında seferlere katılmak şartıyla verilmesidir. Yine sicillerimizden alaybeyi bayrağı altında sefere katılmayanların kayıtlar tutularak tespit edildiğini ve istismarı durumunda tımar sahiplerinin tımarlarının ellerinden alındığını öğreniyoruz.

bad) Subaşı

Subaşı, Türk tarihinde sıkça kullanılan eski bir askeri unvan olup kelime itibariyle şöyle incelenebilir. “Sü” Eski Türkçe'de “asker, ordu” manasına

¹⁰⁴ 8 N.Ş.S., S/ 28-B/ 1

¹⁰⁵ Y. Halaçoğlu, “Osmanlı İmparatorluğunda Taşra Teşkilatı” DGBİT XII, İstanbul 1993, s.367

¹⁰⁶ 8 N.Ş.S., S/ 52-B/ 2

¹⁰⁷ 9 N.Ş.S., S/ 70-B/ 1

¹⁰⁸ 8 N.Ş.S., S/ 49-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 66-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 84-B/ 1

gelmekte olup “baş” sözcüğüyle birleşip “sübaşı” haline dönüşünce, ordu komutanı veya asker başı anlamını kazanmaktadır.¹⁰⁹

Osmanlılarda subaşı, önce vilayetin en yüksek görevlisi bir bakıma vali yetkisinde zabıta görevlisi idi. Bu anlamı zamanla daha da daralacak “köy subaşı”sında olduğu gibi köye kadar inecektir. Ancak her zaman ister şehirde olsun, ister taşrada olsun dirlik düzeni sağlama görevi ağır basacaktır.¹¹⁰

Osmanlı İmparatorluğunda sancaklar subaşıliklara ayrılmıştır. Bu idari birimin başındaki subaşı ise beylerbeyi ve sancakbeyinin kendi hüküm bölgesinde güvenliği sağlamakla görevlendirdiği kimse idi. Bu sebeple yönetimde özel bir yeri vardı. Şehir ve kasabalarda asayiş koruma ve sağlama görevi, subaşı tarafından yürütülmüştür.¹¹¹ Subaşı ve yeniçeri suçluyu tutuklar, kadı huzuruna çıkarır, kadı cezayı verir ve nihayetinde subaşı infaz ederdi.¹¹² Bu hizmetlerinin günümüz polisinden bir farkı yoktur.

Subaşı Osmanlı Devletinin ilk yıllarında XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar doğrudan merkezden atanan, askeri-idari görevler yüklenmiş, örf taifesinin önemli hizmetlilerinden biri iken, daha sonra beylerbeyi veya sancakbeyine bağlı ve bunlar tarafından atanan bir hizmetli durumuna girmiştir. Subaşının tayin işlemi, sancakbeyinin durumu bir mektupla kadıya bildirmesinden ve bunun sicile kaydedilmesinden ibarettir. Subaşılının görevi başlıca iki noktada toplanmakta idi:

1. Bâd-i hevâ adı altında toplanan cürmü cinayet, niyabet, resm-i arûsâne vergilerinin toplanması gibi mali bir görev.
2. Bu işe dayalı olarak kolluk görevidir. Subaşılının tayin süreleri içinde topladıkları paraları ya aydan aya has sahiplerine teslim ediyorlardı, yada mukataa usulüyle daha önce belirlenmiş bir ücret karşılığı göreve geliyorlardı.¹¹³

¹⁰⁹ M. İlgürel, “XVII. Yüzyıl Balıkesir Şer’iyye Sicillerine Göre Subaşılik Müessesesi”, VIII. Türk Tarih Kongresi II, (Ekim/1976), Ankara 1981, s.1277

¹¹⁰ T. Baykara, a.g.e, s.36

¹¹¹ Y. Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1991, s.3 ; M. İlgürel, a.g.m, s.1275-76

¹¹² G. Üçel, Aybet, a.g.m., s.2153

¹¹³ Y. Yücel, a.g.m., s.667

Sicillerimizde bâd-i hevâ adı altında toplanan cürmü cinayet, niyabet, resm-i arûsâne vergilerinin toplanması görevi ile görevli subaşı olarak 1061 Ramazan tarihli belgeden Ulus köyü ahalisine Mahmud Beg, 1062 Cemaziyel Ahiresinde Amasya şehrinin vergilerini toplamak için de Zülfikâr Ağa, 1052 Zilkade tarihli belgeden Ezine Bâzâr'ın vergisini toplamak için Ahmed Ağa ve 1062 Safer tarihli belgeden Ezine Bâzâr'ın vergisini toplamak için Hasan Ağanın tayin edildiğini öğreniyoruz.¹¹⁴

1058 Şaban'da Ali Beg'in, 1058 Ramazan'da Ali Ağa, 1059 Rebiü'l evvel'de Zülfikâr Ağa, 1061 Şevval'de Yusuf Beg, 1062 Rebiü'l evvel'de İhsan Ağanın subaşı olarak, 1062 Cemaziye'l-Ahire'de ise Mehmed adlı kişinin subaşı naibi olarak görev yaptığını sicillerimizdeki belgelerde görüyoruz.¹¹⁵

Bu görevlere getirilen subaşların görevde 3 ay kaldıklarını, bu süre içinde bâc-ı bâzâr ihtisabının da subaşılara verildiğine tesadüf ediyoruz. Sicillerde subaşların isimlerinden önce “Kıdvetü'l-emasil ve'l- akrân” elkabı, isimden sonra ise “Zîde kadrehû” duasının kullanıldığını görüyoruz. Yine subaşlar içinde silahdâr olanlara da tesadüf edilmektedir.

bae) Yeniçeri Serdarı

Yeniçeri serdarı yeniçeri ocağı içinde ve emektarları arasından seçilmekteydi. Tayinler için yeniçeri ağasının mektubu gerekliydi. Yeniçeri serdarı, cebeci, topçu, top arabacısı, gılman acem, kul oğlanlarının serdar ve subayları olup onlar arasındaki anlaşmazlıklara ve davalara bakardı. Eyalet ve sancaklara gönderilerek yeniçerilerin her türlü ihtiyacını ve şehrin asayişini sağlayan yeniçeri serdarları tayin edilirken, bölgedeki eşkıyalıkları önleyebilecek kudrette bir kişi olmasına dikkat edilirdi. Yeniçeri serdarı ve ocak ihtiyarlarına yazılan fermanlarda yeniçerilik iddiasında olanların da bertaraf edilmesi istenirdi. Yeniçeri serdarı tabiri yerine, “Yeniçeri

¹¹⁴ 8 N.Ş.S., S/ 47-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 10-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 66-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 86-B/ 4

¹¹⁵ 8 N.Ş.S., S/ 4-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 8-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 28-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 71-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 77-B/ 3

Ağalığı” tabiri de kullanılmıştır. Yeniçeri serdarı olmadığı zamanlar, bu görevi yeniçeri serdar vekili yerine getirirdi.¹¹⁶

Sicillerimizde sadece bir davada adı geçen yeniçeri serdarının, bu dönemde Mehmed Beşe olduğunu öğreniyoruz. Yeniçeri taifesinden olan Hüseyin Beşe, Ahmed Beşe ve Mustafa Beşe adlı kişilerin Bayram Paşa hanında içki içerken Mehmed bin İsmail adlı kişiye bıçakla saldırmasıyla alakalı 1062 Safer tarihli davada yeniçeri serdarı olan Mehmed Beşenin ismine “Kıdvetü’l-emasil ve’l- akrân” elkabıyla tesadüf ediyoruz. Davada şahitlerin de bu saldırıyı tasdik ettikleri fakat şehâdetlerinin sahih olmadıklarını görüyoruz¹¹⁷

Girid seferi için Payitahta çağırılan yeniçeri, topçu, cebeci, çorbacı, yamak gibi asker taifesinden neferlerin önünde sefere katılması ile ilgili yeniçeri serdarının adına sicilimizde rastlıyoruz. Yine 1062 Safer tarihli bu fermanın, Yeniçeri Ağasının Süleyman Paşa olduğunu anlıyoruz.¹¹⁸

baf) Şehir Kethüdası

“Kethüda” kelimesi “yardımcı” anlamına gelen, şehir ve göçebe topluluklarının yaygın olarak kullandığı bir terimdir. Halk arasında “kahya” biçiminde de kullanılır ki aynı anlamdadır. Temel anlamı ise devlet işleriyle, halkın arasındaki ilişkilerde yardımcı olan kişi demektir. “Şehir kethüdası” ise devlete ait hizmetlerin organizasyonunu yapmak, şehirlerde devlet görevlilerinin ikamet işleriyle uğraşmak, örfi ve şer’i vergiler hususunda halka yardımcı olmak gibi hizmetleri gören kişidir. Şehir kethüdaları demokratik bir seçimle fakat bu arada dürüstlük, ehliyet, beceri ve dindarlık gibi vasıfları olmak kaydıyla seçilirlerdi. Ayrıca şehir kethüdası bir bakıma belediye başkanı gibi düşünülebilir. Osmanlı döneminde, şehirdeki en önemli halk temsilcisi şehir kethüdasıdır.

Köylerde de bulunan kethüda halkın önderi, temsilcisidir. Bu konuda 9 Numaralı Şer’iyye Sicilinin, 1062 Safer tarihli belgesindeki Ekrad-ı Cûme mukataası için

¹¹⁶ Y. Özkaya, XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara 1985, s. 33-35

¹¹⁷ 9 N.Ş.S., S/ 12-B/ 2

¹¹⁸ 9 N.Ş.S., S/ 28-B/ 2 ; 9 N.Ş.S., S/ 72-B/ 2

kethüda olarak Hüseyin Beg'in görevlendirilmesi örnek olarak verilebilir.¹¹⁹ Aynı şekilde şehirlerdeki mahallelerde de birer kethüda bulunurdu. Yine 1062 Muharrem tarihli belgede, Kal'a-i Bâlâ kethüdası iken ölen Osman Ağanın muhallefati buna örnektir.¹²⁰ Şehir kethüdalarının görevlerini XVIII. yüzyıldan sonra şehir eminleri görecektir.

9 Numaralı Şer'iyye sicilinde 1060 Zilhicce tarihli belgede Amasya Sancağında şehir kethüdası olarak Mehmed Dede'nin adı geçmektedir.¹²¹ 1062 Safer tarihli bir başka belgede yine şehir kethüdası Mehmed Dede'nin Yakub Paşa mahallesi sakinlerinden olduğu ve müteveli olarak günlük 1 akçe aldığından bahsedilmektedir. Sicillerimizde 1059 tarihli belgede, şehir kethüdası olarak Osman Ağa ibni Mahmud, 1062 Rebiü'l-Ahir tarihli belgede ise Abdullah adlı kişinin adı geçmektedir.¹²² 1062 Şaban tarihli belgede ise 160 akçe ile menzil atları için iltizama giren şehir kethüdası Kara Abdi'nin adı geçmektedir.¹²³

bag) Kethüda Yeri

Yeniçeri ocağı zabitlerinden birine verilen addır.¹²⁴ Yeniçerinin bulunduğu yerlerde mahalli hükümet ile ocağın işlerini tesviye eden görevli kethüda yeri idi. Eyalet ve sancaklarda altı bölük halkı olan sağ ve sol garibler ve sipahilerin başdırlar. Altı bölük halkının zabiti olan kethüda yeri onların korunması ve içlerinde suç işleyenlerin mahkemeye sevk edilmesinden mesuldürler. Kethüda yeri XVI. asır sonlarında tıpkı yasakçı başları gibi şehrin ve beldenin huzur ve güvenliğini sağlıyor, fukarayı eşkıyadan koruyor, mahkemenin istekleri doğrultusunda hareket ederek asayiş sağlıyordu. Ayrıca İstanbul dışındaki yerlerde kapıkulu süvarilerine nezaret ediyorlardı.¹²⁵ Kethüda yeri II. Bayezid zamanında ihdas edilmiştir.¹²⁶

¹¹⁹ 9 N.Ş.S., S/ 68-B/ 1

¹²⁰ 9 N.Ş.S., S/ 4-B/ 2

¹²¹ 9 N.Ş.S., S/ 65-B/ 1

¹²² 8 N.Ş.S., S/ 16-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 85-B/ 2

¹²³ 9 N.Ş.S., S/ 3-B/ 3

¹²⁴ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul 1993, s.252

¹²⁵ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, Ankara 1975, s.566

¹²⁶ İ. H. Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, Ankara 1988, s.211

Sicillerimizde “Kıdvetü’l-emasil ve’l- akrân” lakabıyla Amasya kethüda yeri olan Abdulkerim Beg zîde kadrehûnun ve beslemesinin Dîvân-ı Rum’a ihzârı münasebetiyle yerine 1062 Rebiü’l Evvel tarihinde Mustafa Ağanın tayini ile ilgili bir belge bulunmaktadır.¹²⁷ 1121 Zilhicce tarihinde Ömer Osman adlı kişinin Amasya’da kethüda yeri olduğunu, altı bölük yoldaşlarından bahisle bunlardan itaat üzere olanları isim ve vergileriyle kaydedilmesine dair belgeye tesadüf ediyoruz.¹²⁸

bb) Ehl-i Şer ve Ulemâ Mensupları

Bunların görevi toplumu yönetmek, eğitmek ve aydınlatmaktır. Bu özellikleri onları toplumsal piramidin en üstüne yerleştirmiştir. Padişahın berâtı ile tayin edilen bu zümre mensubu kadılar ekonomik yönden merkezden kopuk idiler. Her ne kadar gündelikleri rütbelerine ve atandıkları yerin büyüklük ve önem derecesine göre itibarlı bir meblağ ise de aslında devlet kadılara hazineden para ödememekteydi.¹²⁹ Üst sınıf ilmiye mensuplarının zamanla kapalı bir kast haline dönüştüğü pek bilinmeyen bir gerçek değildir.¹³⁰

bba) Kadı

Kadı kelime olarak “hükmeden”, “yerine getiren” manalarına gelmekte olup Osmanlılarda şer’i ve hukuki hükümleri tatbik eden, ayrıca devlet emirlerini yerine getiren bir fonksiyona sahiptir. Dolayısıyla hukuki olduğu kadar idari bir memuriyet olarak da görülmektedir.¹³¹

Bir kazaya tayin edilen kadıya şer’i ahkamı icraya mezun olduğuna dair Padişahın tuğrasını havi bir berât verilir ve aynı zamanda mensup olduğu kazaskerlerden bir de mühürlü mektup alarak vazifelerine giderlerdi.

¹²⁷ 9 N.Ş.S., S/ 72-B/ 1

¹²⁸ 8 N.Ş.S., S/ 37-B/ 1

¹²⁹ Y. Yücel., “XVI-XVII Yüzyılda Osmanlı İdari Yapısında Taşra Ümerasının Yerine Dair Düşünceler”, *Belleten*, XLI/163, (Temmuz/1977), Ankara 1977, s.503

¹³⁰ İ. Ortaylı, “18. Yüzyılda İlmîyye Sınıfının Toplumsal Durumu Üzerine Bazı Notlar” *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1979-1980 Özel Sayısı, Ankara 1981, s.155

¹³¹ Y. Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1996, s.12

Kaza kadılarının müddetleri 20 ay olup bu müddeti doldurduktan sonra ma'zûl olarak yerine sırada olan başkası tayin olunurdu. Müddetini dolduran ma'zûl kadı İstanbul'a gelerek her çarşamba günü kazasker dairesine mülazemet edip sıra beklerlerdi.¹³²

Kendilerinden şikayet edilen kadılar hakkında tahkikat yapılarak aykırı hareketleri görülenler cezalandırılır ve hatta katledilirlerdi. Eğer kadı dürüst olarak görevinin süresini tamamlamışsa taltif için müddetleri birkaç ay uzatılırdı.¹³³

17. asır sicillerinde geçen kaza kadılarının elkafları şu şekildedir.¹³⁴

“Kıdvet-ü kuzatî'l Müslimin zübdetü'l- muvahhidin ma'denü'l- fazl ve'l- yakin, el- muhtes bi-mezid-i inayeti'l-meliki'l- muin mevlana.....zidet fazlehu”

Sicillerden Sivas Kadısının Mehmed Efendi olduğunu,¹³⁵ Amasya kadısının ise İbrahim Efendi vefat edince yerine 1059 Rebiü'l Evvel tarihinde 300 akçe ile İslam Efendi,¹³⁶ 1061 Şevval tarihinde 200 akçe ile Mevlânâ Mehmed Efendinin¹³⁷ atandığını öğreniyoruz.

Kadıların görevlerini hukuki, idari ve beledi olarak üç noktada toplamak mümkündür. Sicillerimizde sıkça örneklerine rastladığımız bu görevleri şunlardır:

Kadılar, bulundukları bölgelerdeki halkın hukuk ve cezaya ait davalarına bakan hakim konumundadırlar. Davada sonucu birinci derecede etkileyen amil şahitler olup, kararlar tarih sırasına göre zabıtlar halinde sicillere yazılırdı.¹³⁸ Sicillerde dava içinde davalı ve davacının anlattıklarını doğrulamak için mahkemede hazır bulunanların şehâdetlerine başvurulmuştur. Gerektiğinde yemine davet edilir ve karara bağlanırdı.

¹³² İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1965, s.94

¹³³ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e, s.106

¹³⁴ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e, s.112; T. Gökbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi*, İstanbul 1992, s. 68

¹³⁵ 8 N.Ş.S., S/ 38-B/ 2

¹³⁶ 8 N.Ş.S., S/ 1-B/ 5 ; 8 N.Ş.S., S/ 1-B/ 6

¹³⁷ 9 N.Ş.S., S/ 2-B/ 1 ; 9 N.Ş.S., S/ 2-B/ 2 ; 9 N.Ş.S., S/ 2-B/ 3

¹³⁸ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul 1993, s.121

Kadılar, günümüz noterlerinin ifa ettiği her türlü kefalet, vekalet, mukavele ve borçlanma gibi akitleri yaparak sicillere işletirdi.¹³⁹ Sicillerimizde de bunun örnekleri sayılan birçok vasilik, miras hukuku, borç alma, borç verme, alım satım akitleri ile alakalı belgelerin kadılar tarafından kaydedildiğini görüyoruz. Ayrıca payitahttan yazılan tüm idari, iktisadi hatta askeri yazılar birer suretiyle beylerle birlikte kadılara da gönderilirdi. Kadılar bunları sicillerine kaydeder ve gerekli cevapları yazardı. Sicillerde, kadınların bulundukları bölgede devletin en emin unsurları olması hasebiyle, merkezden yazılmış fermanlar, hattı hümayunlar, berâtlar ve muhtelif yasakların doğrudan doğruya kadıya bildirildiğini görüyoruz.

Kadılar bulundukları bölgede âmme hukukunu korumakla görevlidirler. Bu sebeple vakfiyelerin tanzim ve tescili, âmme hizmeti görenlerle ilgili yazışmaların takibi ve bunlarla ilgili meydana gelen yolsuzluklar hakkında karar verirler ve gerektiğinde de dîvân-ı hümayuna arzı kadılar tarafından yaptırılırdı.

Aile hukuku meseleleri de kadılar tarafından takip edilirdi. Nikahlar, kadı veya naibi huzurunda (veya bunların yazılı olarak verdikleri izinnamele) imamlar tarafından kıyılırdı. Yine boşanma ve ahlak uygunsuzlukları ile ilgili davalara da bakardı.

Osmanlı Ordusu sefere çıktığında güzergahındaki kadıları da orduyla birlikte sefer görevi alırdı. Menzillerin tanzimi, sefer kaçaklarının tedibi, ordunun iâşe ve mühimmatının takviyesi kadı ve naiblerine aitti.

Bölge asayişinin temini hususu da beylerbeyi ve sancakbeyi ile birlikte kadıya aitti. Emniyet kuvvetlerince yakalanan suçlular kadıya getirilir ve kadı tarafından hüküm verilerek gereği yerine getirilirdi.

Kadının yolsuzluk ve su-i istimallerde bulunan beylerbeyi ve sancakbeyini teftiş ettiği görülmektedir. Kanunlara aykırı hareket edenler ister devlet görevlileri, ister diğerleri olsun derhal cezalandırılıyorlardı.

¹³⁹ İ. H. Uzunçarşılı, a.g.e, s.83

Kadılarının önemli bir vazifeleri de narhların tespiti, esnafın teftişi, ihtikar ve iddihârin önlenmesi gibi bugünkü belediye hizmetlerini görmüş olmalarıdır. Kadılarının iktisadi hayatında kontrolörü olarak hammaddenin tevziine nezaret ettiği görülmektedir.¹⁴⁰

bbb) İmam

“Namazda kendisine uyulan kimse” demek olan imam, aynı zamanda “önde bulunan, ön ayak olan” manasına gelmektedir. Fert ve toplum hayatının ahlaki ilgilendiren tarafı imamların sorumluluğu altındadır. Sicillerde geçen birçok belgeden çeşitli adlardaki câmi’lerin imamlarının bu dönemde günlük 1 akçe aldıklarını öğreniyoruz. 1062 Safer tarihli belgede Helkis Mahallesi Mescid-i Şerîf imamına 7500 akçe, 1052 Muharrem tarihli başka bir belgede ise Hacı Hasan Tekyesi imamına Karataş ve Deli Hasan köylerinin vakıf mahsulünün teslim edildiğini görüyoruz. İmamlar, bulundukları yerdeki vakıfların mahsulüyle çeşitli suretlerde ilişkili olmuşlardır. Bu muhattabiyet onların müteveli kimlikleriyle alakalıdır. Vakfiyelerde birer müteveli olarak da karşımıza çıkan imamlar, çeşitli köylerden vakıflar için elde edilen mahsulleri teslim alarak vakfın çıkarlarını korumak için kadıya başvuran kişiler olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. 1062 Safer tarihli bir belgede vakıf arazilerinin gayri Müslim tebaaya işlenmesi için verildiğine ve mahsul gelirlerinin teslim edilmediği için imamın kadıya gittiğine şahit oluyoruz. Bu göreve berât ile getirilen imamların genellikle hafız veya şeyh oldukları isimlerinden önce bu kelimelerin kullanılmasından anlaşılmaktadır. İmamlardan başka müteveli heyeti arasında; müteveli kaymakamı, kâtib, hatîb, müezzin ve şeyhlere de tesadûf edilmektedir. Sicillerde adı geçen imamların bazıları şunlardır: Hafız Yusuf Halife, Abdurrahman Efendi, Hafız Ömer Efendi, Muslu Halife, Ali Halife, Bünyad Efendi, Mehmed Efendi, Hüseyin Efendi¹⁴¹

¹⁴⁰ Ş. Altundağ, a.g.m., s.350

¹⁴¹ 8 N.Ş.S., S/ 27-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 27-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 35-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 3-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 6-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 12-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 14-B/ 2

bbc) Cüzhan

Sicillerde câmi', mescid, tekye ve türbelerde cüz okumakla görevli cüzhanların görevlendirildiğine tesadüf ediyoruz. Sicillerde geçen kayıtlardan cüzhanlık görevi için kişilerin bu göreve başlarken berât aldıkları ve kendi rızasıyla bırakma yada ölüm halinde ise yerine yeni bir cüzhanın atandığını görüyoruz. Berâtlardan cüzlerin Pazartesi ve Perşembe günleri okunduğunu anlıyoruz. Ayrıca cüzhanların dini bütün ve seçkin insanlar olduğu da kullanılan "Hacı, Hafız, Halife" gibi elkablardan anlaşılıyor. Çeşitli câmi', mescid ve türbelerde cüz okuyan bu kişiler için günlük 1 akçe verildiğine dair sicillerimizde birçok belge bulunmaktadır. Sicillerimizde adı geçen cüzhanlar ise şunlar: Hafız Hüseyin, Ebu Bekir, Osman Efendi, Abdullah Efendi, El-Hac Salih Dede, Mehmed Efendi, Hafız İbrahim, Hacı Hasan, Halil Efendi, Mehmed Halife, Osman Efendi, Bünyad Efendi, Ali Efendi ve Osman Efendi

142

B) AMASYA SANCAĞININ İKTİSADİ YAPISI

Karadeniz kıyıları ile Mezopotamya arasındaki ulaşımı sağlayan tarihi bir yol üzerinde olması nedeniyle önem arzeden Amasya, Anadolu'nun iç kesimlerini Samsun limanına bağlayan yolların geçtiği bir kavşak durumundadır. Ayrıca Amasya'nın güneyden kuzeye uzayan Tarsus-Kayseri-Zile-Samsun ticaret yolu üzerinde bulunması ticari önemini daha da artırmaktadır.¹⁴³ Azerbaycan-Bursa hattından gelen İran ipeklileri Amasya'daki ipek dokumacılığı ve ticaretinin yayılmasını sağlamıştır. Evliya Çelebi XVII. asırda Amasya'da 1600 dükkan ve işlek çarşıların bulunduğunu belirtmektedir. Amasya'da yapılan muhtelif cins dokumalardan başka dokunmuş pamuklu kumaşların da çeşitli illerden Amasya'ya getirilerek burada boyanıp cendereye çekildikten sonra satışa sunulduğu bilinmektedir.¹⁴⁴ El sanatları ve bakır işlemeciliği Küre'den getirilen bakırın Amasya'da kap kakac üretiminde kullanılmasıyla gelişmiştir.¹⁴⁵ Ziraatte meyvecilik

¹⁴² 8 N.Ş.S., S/ 10-B/ 1; 8 N.Ş.S., S/ 45-B/ 1; 8 N.Ş.S., S/ 53-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 53-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 53-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 64-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 75-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 76-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 86-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 88-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 93-B/ 1

¹⁴³ İ. H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, s.248

¹⁴⁴ H. Doğru, a.g.e., s.153

¹⁴⁵ H. Doğru, a.g.e., s.162

ve sulama suretiyle bahçecilik, hayvancılıkta ise şehir merkezi ile civar köylerde ipek böcekçiliği büyük yer tutmuştur. İpek böcekçiliğinin 1650 yılında da yaygın olduğu sicillerimizde geçen resm-i küvâre vergisinden anlaşılmaktadır. Şehrin kuruluş yerinin fiziki şartları sebebiyle Amasya büyük bir gelişme gösterememiştir.

a) Mukataa Gelirleri

Mukataa, Osmanlı devletinin ilk zamanlarından itibaren kullanılan mali bir ıstılahtır. Eski tahrir defterlerinde bunun yerine “maktû”, “maktu’a”, “kat” olundu” gibi tabirler kullanılmıştır. Vergi miktarını, bazen icar bedelini, kesmek ve kesişmek manasında olan “mukataa vazetmek” tabiri, bazen doğrudan doğruya “vergi tarh etmek” manasına gelmiştir¹⁴⁶

Osmanlı devletinde saray, bürokrasi ve ordu mensupları için vergilerin peşin olarak merkezi bir hazineye intikali ve oradan da adı geçen zümrelere maaş şeklinde ödenmesi gereği vardı. Bunun için Osmanlı devletinde tımar sisteminin dışında iltizam usulü kurulmuş ve geliştirilmiştir. İltizam işleri bir çeşit özel girişimin işi olup mültezimler tarafından yönetilirdi. Birbirine yakın bir yada birkaç vergi kaynağının birleşimini temsil ve ifade eden yıllık peşin bir gelir tutarı olarak değerlendirilen mukataalardan toplanan paralar devletin önemli bir gelirini teşkil ediyordu. Böylelikle devlet boyahane, kahvehane, sabunhane gibi gelir kaynaklarının parasını peşin olarak ödeyen mültezimlere görev vererek, vergi toplayacak memur atama ve ona maaş ödemek külfetinden kurtulacak, reâyâ da vergi verilebileceği bir koruyucu bulacaktı. Ama durum bu şekilde gelişmemiş ve ağır yükler mültezimlere vergi ödemek zorunda bırakılan reâyânın sırtına vurulmuştur.¹⁴⁷

Sicillerimizde Amasya sancağında Hasan Ağanın 1059 yılında,¹⁴⁸ Mustafa Ağanın 1121 yılında,¹⁴⁹ İbrahim Ağanın 1062 yılında¹⁵⁰ mukataa toplama görevini yerine getirdiğini görüyoruz. Ayrıca 1062 yılında Rûm hazinesine bağlı mukataaların

¹⁴⁶ T. Gökbilgin, “XVI. Asırda Mukataa ve İltizam İşlerinde Kadılık Müessesesinin Rolü”, IV. Türk Tarih Kongresi, (Kasım/1948) Ankara 1952, s.434

¹⁴⁷ Y. Özkaya, XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara 1985, s.92

¹⁴⁸ 8 N.Ş.S., S/ 32-B/ 2

¹⁴⁹ 8 N.Ş.S., S/ 42-B/ 2

¹⁵⁰ 9 N.Ş.S., S/ 96-B/ 1

toplanması için Hasan Begin görevlendirildiğini görüyoruz.¹⁵¹ Bunlardan başka 9 numaralı sicilde Tokat, Sivas¹⁵² ve Karahisâr-ı Şarkî¹⁵³ mukataaları hakkında da bilgi verilmektedir. Devlet vergi ve bütçe gelirlerinin tahsili için aşağıdaki yöntemleri kullanmıştır.

aa) İltizâm Usulü

İltizam devlet gelirlerinin, genellikle mukataaların, belli bir bedel karşılığında özel teşebbüs tarafından tahsil edilmesi ve işletilmesi demektir. Bu işi üstlenen müteahhitlere mültezim denir. Mültezimler devlet gelirlerinden birini, bedelini taksitli olarak vereceğine kefil göstererek kendi üzerine alır. Zamanla şer'i ve örfî tekâlifin çoğunluğu bu yolla tahsil olunur hale gelmiştir. Devlet gelirleri genellikle bir veya üç yıllık süreler için açık artırma ile iltizâma verilirdi. Ancak üç yıllık süre dolmadan devlet gelirlerinde olağan dışı bir artış gözlenirse daha yüksek miktar teklif verene devredilebilirdi. Mültezimler mutlaka yeteri kadar kefil göstermek zorundadır. Menzil atlarının 160 akçeye alınması ve 12 kıt'a tarlanın tasarrufu hakkında sicillerimizde iki kayıtta iltizam usulünün kullanıldığını görüyoruz.¹⁵⁴

b) Vergi Gelirleri

Devlet ve milletin korunması, varlığını devam ettirmesi ve ilerlemesinin sağlanması kısaca kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için bir kısım masraflar yapmak gerekmektedir. Bunu karşılamak Müslümanların dini görevleri (farz-ı kifaye) arasındadır. Her Müslümanın varlığı nisbetinde mükellef bulunduğu bu hale “garâmet-i maliye” veya “teklif” yada çoğulu olarak “tekâlif” adı verilmektedir.

H.z.Muhammed (S.A.V) devrinden H.1255 (M.1839) yılına yani Tanzimat'ın ilanına kadar, bütün Müslüman devletlerde ve dolayısıyla Türk devletlerinde esas kabul edilen vergi sistemi aynıdır ve temelde İslam hukukunun fıkıh kitaplarında ifadesini bulan malî hükümlerinden ibarettir. Yalnız, İslam hukukunun bu konuda

¹⁵¹ 9 N.Ş.S., S/ 96-B/ 3

¹⁵² 9 N.Ş.S., S/ 79-B/ 2

¹⁵³ 8 N.Ş.S., S/ 48-B/ 1

¹⁵⁴ 9 N.Ş.S., S/ 3-B/ 3 ; 9 N.Ş.S., S/ 30-B/ 4

Ulû'l-emre tanıdığı bazı yetkiler sebebiyle örf ve âdete dayanan vergiler hususunda bazı isim ve miktar farklılıkları söz konusudur.

Osmanlı Devletinin Tanzimat öncesinde mevcut olan vergileri iki kısımda incelenebilir.

1- Tekâlif-i Şer'iyye

2- Tekâlif-i Örfiye

ba) Tekâlif-i Şer'iyye

Tekâlif-i Şer'iyye, hükümleri fıkıh kitaplarında bütün ayrıntıları ile mevcut olan ve taksimatı şer'i hükümlere göre yapılan vergilerdir. Şer'i vergiler denilince aklımıza zekât, öşür, cizye, haraç, gümrük vergisi, ağnâm vergisi gelmektedir. Aşağıda sicillerimizde ismi geçen vergiler üzerinde ayrı ayrı duracağız.

baa) Öşür

Arapça “onda bir” demek olan öşür, ıstılah olarak hububattan alınan vergi yerinde kullanılmıştır. Osmanlı hukukçuları öşrü, harâc-ı mukaseme saymışlardır. Mukaseme “bölüşme” manasına gelmektedir. Reâyâ ektiği toprağın sahibi olmayıp bir nevi’ kiracısı durumundaydı. Toprağın gerçek sahibi olan devlet, reayanın ektiği topraktan icâr bedelini öşür ile almıştır. Devlet böylece mülkiyet hakkı olarak reayadan vergi almış oluyordu.¹⁵⁵

Öşrünün oranı devletin farklı bölgelerindeki gücüne, fetih öncesinde var olan vergilerin oranına ve toprağın verimine göre 1/10 ile 1/5 arasında değişmekteydi.¹⁵⁶ Öşür yalnızca hububata değil tüm toprak ürünlerine, bağlara ve bahçelere de uygulanırdı.¹⁵⁷ Sicillerimizde Gökhan adlı köy ahalisinin, köy sınırlarına girerek

¹⁵⁵ M. A. Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Ankara 1992, s. 137-139

¹⁵⁶ V. Eldem, *Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara 1994, s.175

¹⁵⁷ Ş. Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi,(1500-1914)*, İstanbul 1988,s.52

davarlarını otlatan davar sahiplerinden öşür ve resm-i otlak istemesi ile ilgili yalnızca bir belgede bu verginin adı zikredilmiştir.¹⁵⁸

bab) Cizye

Cizye, askerlik yapmadıkları için eli silah tutabilecek, vergi verebilecek güçteki gayri müslim erkeklerden alınan şer'i bir vergidir. Fakirler, yaşlılar, sakatlar, din adamları ve belli hizmetleri ifa eden gayr-i Müslimlerden alınmayan cizyenin miktarı bölgelere ve senelere göre değişirdi. Gayr-i Müslimlerin baş vergisi olan cizye, Osmanlı maliyesi için gayet önemli bir vergidir.¹⁵⁹

Cizyeye dair işlemler cizye muhasebesine kayıtlıydı. Bu kalemde cizye defterleri tutulurdu. Cizye tahsiline mahsus senetler yine bu kalemde hazırlanır, zamanı gelince mühürlenerek torbalar halinde cizye memur veya mültezimlerine verilirdi.¹⁶⁰ Sicillerimizde, Girid cizyesi ve Amasya gayr-i Müslimlerinin cizyelerinin toplanmasına dair iki ferman ve bir zaviyenin su yolunun yapımında çalışan iki zımminin bu hizmetlerinin karşılığında cizye defterine kaydedilerek vergilerinden düşülmesine dair toplam üç belge mevcuttur.¹⁶¹

bac) Harâç

Savaş yoluyla fethedildikten sonra gayr-i Müslim ahali elinde yahut gayr-i Müslim ahali ile sulh yapılarak İslam ülkesine ilhak edilen arazilere harâcî arazi denir. Harâç, gayri Müslim toprak sahiplerinden, topraklarından yararlanmayı sürdürmesi için toprak ve ürün üzerinden aynı olarak devlete ödenen vergiye denirdi.

Harâç, harâc-ı muvazzaf (arazi vergisi) ve harâc-ı mukassem (mahsul vergisi) olmak üzere iki şekilde incelenebilir. Arazi vergisine resm-i çift veya boyunduruk resmi de denilmiştir.¹⁶² Sicillerimizde Amasya harâçlarının toplanması için verilmiş

¹⁵⁸ 8 N.Ş.S., S/ 51-B/ 2

¹⁵⁹ S. Albayrak, *Budin Kanunnamesi ve Osmanlı Toprak Meselesi*, Ankara 1973, s. 83

¹⁶⁰ G. Bozkurt, *"Osmanlı Devleti ve Gayri Müslimler"*, *Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları II*, İstanbul 1985, s. 290

¹⁶¹ 8 N.Ş.S., S/ 1-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 62-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 95-B/ 2

¹⁶² B/C Nedkof., *"Osmanlı İmparatorluğunda Cizye"*, *Belleten*, VIII/32, (çev. Ş. Altundağ) Ankara 1944, s.618

bir temessük ve iki benzer belgede ise iki zımminin bir zaviyenin kapı ve su yolu yapımında çalıştıkları için haractan muaf tutulmaları ile alakalı toplam üç belge bulunmaktadır.¹⁶³

bad) Aded-i Ağnam Resmi

Aded-i ağnam, koyun, keçi gibi hayvanlardan alınan vergi ve bundan hasıl olan varidat olup kısaca hayvanlardan alınan resim manasındadır. “Ağnam” koyun demek olan “ganem”’in cem’idir. Yani “koyunlar” manasına gelmektedir. Fakat resmi meyanında koyundan başka keçi, domuz, ve develerden de alınır. Ağnam resmine bazı kanunnamelerde resm-i merai, bazılarında resm-i ganem ve bir kısmında da koyun resmi denmektedir.¹⁶⁴

Konar-göçerler hayat tarzları sebebiyle kimseye raiyet kaydedilmemiş olup mükellefiyetleri bennâk, mücerret ve kendi kendine yeten haneden ibarettir. Bunun haricinde konar- göçerlerden alınan koyun resmi, yerliden, yörükten, eşkinciden ve yüzdeciden olmak üzere birkaç çeşittir. Ağnam resminin hesaplanmasında kuzulu koyun kuzusuyla oğlaklı keçi oğlağıyla beraber sayılırdı.¹⁶⁵ Sicillerimizde ağnam resmi hakkında birçok belgede aded-i ağnam vb. vergilerin toplanması için görevlendirilmiş kişilerin adı geçmektedir.¹⁶⁶ Yine bazı ahalinin bulundukları yerden göç etmeleri ile gittikleri yerlerde aded-i ağnam vergisini ödemekte ihtilafa düştükleri belgelere de tesadüf etmekteyiz.

bae) Resm-i Çift

Araziden alınan bir vergidir. Buna çift akçesi de denmektedir. Kanunen iki öküzle işlenebilecek yer, çift kabul edilmiştir. Her yerde nispeti bir olmayıp bir kısım yerlerde çok, diğer bir kısım yerlerde de azdı. Her yerin defterlerinin arkalarındaki kanunnamelerde resm-i çift ne miktar yazılmış ise o miktar alınır. Asgari haddi 22,

¹⁶³ 8 N.Ş.S., S/ 43-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 95-B/ 1

¹⁶⁴ N. Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, AÜDTCFD V, Ankara 1947, s.485

¹⁶⁵ Y. Halaçoğlu, XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1991, s.23

¹⁶⁶ 8 N.Ş.S., S/ 48-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 64-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 68-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 68-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 89-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 90-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 91-B/ 1

azami haddi 57 akçe idi. Verginin tahsil zamanı ise 15. Asırda harmandan sonra 16. Asırdan itibaren ise genellikle Mart ayı olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁷ Devlet köylülerin elindeki toprakları muntazaman işletmesini istemekteydi. Toprağını ekmeyerek boş bırakan veya başka bir sipahinin toprağına giderek ziraat yapan köylü sipahisine çiftbozan resmi adı altında bir vergi vermek durumundaydı. Sicillerimizde bu vergi hakkında iki adet belge mevcuttur.¹⁶⁸ Çiftbozan resmi tanzimat'tan sonra kaldırılmıştır.¹⁶⁹ Rumeli'de gayr-ı Müslimlerden alınan çift akçesine ise ispenç denilmektedir. Sicillerimizdeki bazı belgelerde bir kısım ahalinin bulundukları yerden göç etmeleri sonucunda gittikleri yerlerde aded-i ağnam vergisini ödemeleri gerektiğiyle alakalı kayıtlar mevcuttur.¹⁷⁰

baf) Resm-i Bennâk

Tımar sahiplerinin reayadan aldıkları vergilerden birinin adıdır. Kazanç vergisi kabilinden bir vergidir. Ekinlü bennâk elinde olan arazisi yarım çiftlikten az olanlardan, Caba bennâk ise toprak sahibi olmayıp ticaretle meşgul bulunanlardan alınırdı. Bu vergi senede 12 akçe idi. Resm-i bennâk'e, resm-i ra'yyet de denir.¹⁷¹ Sicillerimizde yalnızca Sivas'a bağlı kazaların rüsumlarını toplamak için Hamza Ağanın görevlendirildiğine dair bir buyrukduda bennâk vergisine tesadüf ediyoruz.¹⁷² Bu vergi Tanzimat'tan sonra kaldırılmıştır.

bag) Resm-i Dönüm

Bir çiftlikten az yeri olup da yarım çift yere ziraat yapan reayadan, çift resminin yarısı alınırdı. Eğer sipahi çiftliğin fazla olduğundan şüphelenir ve yerin hakiki yüzölçümünü bilmek isterse ölçerek fazlası için muayyen bir vergi alırdı. Buna dönüm resmi adı verilirdi. Bir çiftlik en çok nim çift (yarım) olarak bölünebilirdi. Sicillerimizde yalnızca bir belgede Zeyre köyü ahalisinin resm-i dönüm vergisi

¹⁶⁷ Y. Halaçoğlu, "Osmanlı Cemiyeti", DGBİT XII, İstanbul 1993, s.383

¹⁶⁸ 8 N.Ş.S., S/ 45-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 48-B/ 1

¹⁶⁹ M. Z. Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III, İstanbul 1993, s.30

¹⁷⁰ 8 N.Ş.S., S/ 48-B/ 1

¹⁷¹ H. Cin, A. Akgündüz, Türk-İslam Hukuk Tarihi I, İstanbul 1990, s.363

¹⁷² 8 N.Ş.S., S/ 45-B/ 3

verirken, başka haksız vergilerin de kendilerinden toplanmasına itiraz etmeleri ile ilgili bir belge mevcuttur.¹⁷³

bb) Tekâlîf-i Örfiyye

“Tekalif-i Şer’iyye” vergisi dışında alınan vergi hakkında kullanılır bir tabirdir. Örfi vergiler ifadesinden kasıt, şeri’ata aykırı vergiler demek değildir. Ancak bu vergiler meşrû ve makul sınırlar içinde kalmalı, tekâlîf-i şakka yani şer’i cevaz bulunmayan ve tekalif kaidelerine uymayan vergiler tasnifine girmemelidir. İlk defa II. Bayezid zamanında “avarız” adı altında alınan örfi vergiler daha sonraki dönemlerde uzun süren savaşların giderini karşılamak ve devlet hazinesini rahatlatmak için daimi alınan vergiler sınıfına girmiştir. Bu tür vergiler fevkalade hallerde ve idarece lüzum görülen hallerde alınıyordu. Sayısı doksan yediye kadar çıkan bu vergilerin tahsilinde muhassıl, mütesellim, voyvoda, mültezim, subaşı ve kadılar görevlilerdi.

bba) Tekâlîf-i Divâniye

Başta savaş harcamaları olmak üzere devletin aniden beliren ve büyük masrafları gerektiren bazı kamu hizmetleri ifa edebilmek için vaz’ ettiği vergilere Tekâlîf-i Divâniye, Avârız-ı Divâniye veya sadece Avârız adı verilmiştir. Makul ve meşrû sınırlarda kaldığı sürece şer’an caizdir ve hatta varlıklı olanların bir manada malları ile cihada katılmaları demek olduğundan sevap ve manevî mükafatı olan bir iştir. Osmanlı Devleti “mallarınız ve canlarınız ile cihad ediniz” şeklindeki İslam’ın emirlerine istinaden bu çeşit vergileri uygulamıştır.

bbaa) Avârız

Olağanüstü hallerde ve bilhassa savaş sebebiyle tahsil olunan vergiye verilen addır.¹⁷⁴ Bu makamda “avârız-ı divâniyye” tabiri de kullanılmıştır.¹⁷⁵ Kelimenin ifade ettiği lügat manasından da anlaşılacağı üzere avârız, mûtat ve muayyen bir vergi

¹⁷³ 9 N.Ş.S., S/ 88-B/ 2

¹⁷⁴ A. Tabakoğlu, *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985, s. 156

¹⁷⁵ Mc G. Bruce, “*Osmanlı Avarız-Nüzûl Teşekkülü 1600-1830*”, *VIII.Türk Tarih Kongresi II*, (Ekim/1976), Ankara 1981, s.1327-29

değildir. En evvel ev başına 20 akçe alınırken sonraları 40 akçeye ve daha sonraları ise 300 akçeye çıkarılmıştır. IV. Murad zamanında avâız alınan hanelerin sayısı 120.000 idi.¹⁷⁶ Sicillerimizdeki belgelerden avâız hânelerinin vergi kayıtlarının mevkufat defterlerine kaydedildiğini, bu dönemde Girid seferindeki zahire ve diğer ihtiyaçlar için avâız hânelerinden 300 akçe toplandığını, Sivas, Amasya, Canik, Çorum, Divriği, Arabgir sancaklarının avâız vergilerini toplama işinin İbrahim adlı kişiye verildiği, Yahudyan mahallesi sakinlerinin kendilerinden divân-ı avâız vergisinin alınmamasını gerektiğini gösterir şeyhü'l- İslam'dan alınmış bir kıt'a fetvanın olduğunu, Avâız hanelerinden toplanan vergilerin haricindeki vergilerin alınmaması ve toplanırken fazla akçe istenip zulüm yapılmaması, Gelgiras kazası Turenk köyü ahalisi üzerine yüklenen 6,5 avâız hanesin kaldırıldığı ile ilgili belgeler mevcuttur.¹⁷⁷

bbab) Bedel-i Nüzûl

Nüzûl, Arapça'da "konacak, inecek yer; konuk için hazırlanan yiyecek" demektir. Nüzûl bedeli ise Osmanlı ordusunun sefere çıkarken konakladığı menzillerde, çoğunlukla un ve arpa şeklindeki belirli miktar zahirenin temini görevine denir.¹⁷⁸ Sicillerimizde Osmanlıdaki ihtiyaca binaen nüzûllerin toplanması sırasında zulüm ve teâdi yapılmaması, nüzûl harici paranın fukaradan toplanmaması, Amasya ve kazalarının nüzûl akçelerini toplanarak mevkufat defterlerine kaydedilmesi, mühürlü ve nişanlı olarak başkente gönderilmesi, 1059 senesi Sivas sancağı nüzûl akçelerinin toplanması işinin Ali Ağaya verildiğine dair yazılmış fermanlar ve buyrulduklar mevcuttur.¹⁷⁹

¹⁷⁶ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü* I, İstanbul 1993, s.112

¹⁷⁷ 8 N.Ş.S., S/ 44-B/ 3; 8 N.Ş.S., S/ 52-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 7-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 43-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 63-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 67-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 67-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 74-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 75-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 90-B/ 1

¹⁷⁸ A. Tabakoğlu, a.g.e., s.157

¹⁷⁹ 8 N.Ş.S., S/ 5-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 44-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 43-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 67-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 74-B/ 4

bbb) Rûsûm-ı Örfiye

Rûsûm-ı Örfiye devletin idare ve yargı organlarının ifa ettikleri icra ve yargı görevleri karşılığında ahaliden aldıkları vergilere denir. Rûsûm-ı örfiye beylerbeyi, sancakbeyi, subaşı ve sipahi arasında taksim edilirdi. Yargı görevi karşılığında alınan resimler ise genellikle kadınlara aittir.

bbba) Resm-i Bâd-ı Hevâ

Tımar usulü cari olduğu zamanlarda uhdesinde arazi bulunmayan ve ticaretle meşgul bulunan reayadan alınan vergilerden birinin adıdır. Buna caba akçesi de denilen bir para cezasıdır. Evlilerde senede 12, bekarlardan 6 akçe alınırdı. Tanzimat'tan sonra kaldırılmıştır.¹⁸⁰

Reayanın yetişkin bekar oğlanları mücerret olarak isimlendirilir ziraat edecek herhangi bir yere sahip olmadıkları taktirde mücerret resmi adı altında 6 akçe vergi verirlerdi. Mücerret kaydedilen kimselerin eğer evlenir veya bir iş sahibi olurlarsa bennâk adı altında vergi mükellefi olurlardı. Sicillerimizde Amasya kazası, Ulus köyünün bâd-ı hevâ, cürmü cinayet, resm-i arûs gibi vergilerinin toplanması görevinin Subaşı Mahmud Beye verildiği ile ilgili bir belgeye tesadüf ediyoruz.¹⁸¹

bbbb) Resm-i Arûs

Evlenen kadınların, erkeklerinden alınan vergi hakkında kullanılır bir tabirdir. “Arus” Arapça “gelin” demektir. Bu vergiyi diğerleri gibi tımar, zeamet ve has sahipleri alırlardı. Bu vergi adı sicillerimizde yalnızca iki belgede geçmektedir.¹⁸² Tanzimat'tan sonra tımar sisteminin kaldırılmasıyla beraber kaldırılmıştır. Konar-göçerlerden de bu vergi alınmaktadır.¹⁸³

¹⁸⁰ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü* III, İstanbul 1993, s.29

¹⁸¹ 9 N.Ş.S., S/ 66-B/ 2

¹⁸² 9 N.Ş.S., S/ 64-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 69-B/ 1

¹⁸³ Y. Halaçoğlu, *XIV-XVII yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1996, 113

bbbc) Resm-i Cürm-ü Cinayet

Bu vergi tımar topraklarında yaşayanlardan işledikleri suça karşılık alınan bâd-ı hevâ türünden bir vergidir. Osmanlı Devletinde tımar sistemi ile birlikte ortaya çıkan bu vergi serbest tımarlarda ve serbest olmayan tımarlarda uygulanmıştır. Serbest tımarlarda bu vergi tamamıyla sahibine bırakılırken serbest olmayan tımarlarda sancak subaşı ile tımar sahibine verilmiştir. Cürm-ü cinayet vergisi hakkında sicillerimizde dört belgeye tesadüf etmekteyiz.¹⁸⁴ 9 Numaralı Şer'iyye sicilimizde Amasya'ya ait kazaların cürm-ü cinayet, âdet-i ağnam, hukuk gibi vergilerinin toplanması için Yusuf Ağanın görevlendirildiğini görüyoruz.

bbbd) Resm-i Otlak

Koyun, keçi, sığır gibi hayvanların otlatıldıkları alan için verilen örfi bir vergidir. Bu vergi hakkında sicillerimizde iki belgeye rastlıyoruz.¹⁸⁵ Bunlardan birincisi bir sipahinin topraklarına başka bir sipahinin koyunlarının girmesi, ikincisi ise bir köyün sınırlarında başka köylün davalarının otlatılmasıdır. Bu iki belgenin ortak yanı ise zarara uğradıkları gerekçesiyle karşı taraftan iki belgede de otlak vergisinin istenmesidir.

bbbe) Resm-i Kuvâre

Petek vergisi demek olup Müslim ve gayr-ı Müslim reayanın birlikte ve eşit olarak ödediği bir vergidir.¹⁸⁶ Sicillerimizde yalnızca bir belgede bu vergi adı geçmektedir. Sicillerimizde Amasya kazası, Akpınar köyü haslarının bâd-ı hevâ resm-i arûs, resm-i kuvâre, müjdegâne gibi vergilerinin toplanması görevinin Mehmed Ağaya verildiği ile ilgili bir belgeye tesadüf ediyoruz.¹⁸⁷

¹⁸⁴ 9 N.Ş.S., S/ 64-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 66-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 69-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 91-B/ 1

¹⁸⁵ 8 N.Ş.S., S/ 44-B/ 1; 8 N.Ş.S., S/ 51-B/ 2

¹⁸⁶ Y. Ercan, "Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar", *Belleten*, LV/213, (Ağustos/1991), Ankara 1991, s. 388

¹⁸⁷ 9 N.Ş.S., S/ 64-B/ 1

bbbf) Müjdegâne

Müjdeye karşı verilen bahşıdır. Bu örfî vergi sicillerimizde yalnızca bir belgede geçmektedir.¹⁸⁸ Müjdegâne vergisi, resm-i küvâre vergisiyle aynı belgede birlikte zikredilmektedir.

bbbg) Resm-i Kismet

Muhallefattan kadının kendi adına binde 15 oranında kestiği vergidir. Sicillerde yalnızca bir belgede Helvacı Mehmed'in muhallefatında resm-i kismet miktarı 75 kuruş olarak verilmiştir.¹⁸⁹

C) AMASYA SANCAĞININ ASKERİ YAPISI

Sultan İbrahim döneminde başlayan Girid Seferi (1645), bu adanın uzaklığı, zamanında yardım gönderilememesi ve Venedik donanmasının nakliye gemilerine taarruzu yüzünden uzamıştır. Ayrıca henüz fethedilmeyen kalelerin Avrupa'dan devamlı takviye alması mücadeleyi olumsuz yönde etkilemiştir. IV. Mehmed, Fazıl Ahmed Paşayı Girid serdarı tayin edince 1666 yılında Girid seferine çıkmış ve 1669 yılında bu uzun savaş sona erdirmiştir.¹⁹⁰ 1645 yılından beri süre gelen bu savaş, 8 ve 9 numaralı şer'iyye sicillerimizdeki askeri yapı hakkında işlenen ana temayı oluşturmaktadır. Askerin toplanması, levazımın hazırlanması, asker firarilerinin durumu, bunların ve eşkıyaların halka yaptığı zulümler, sefere katılmayanların tımarlarının ellerinden alınıp başka sipahilere tevcihi, savaş nedeniyle toplanan vergiler gibi birçok belgedeki ferman ve buyrulduklar, dolaylı da olsa Girid Seferi ile alakalıdır. Dönemin en büyük askeri olayı olan bu sefer dolayısıyla sicillerde isimleri sıkça geçen askeri unvan ve görevlerini açıklayalım.

¹⁸⁸ 9 N.Ş.S., S/ 64-B/ 1

¹⁸⁹ 9 N.Ş.S., S/ 60-B/ 1

¹⁹⁰ M. İlgürel, "Girid Seferi" D.G.B/İ.T XI, s.60

a) Yasakçı

Yabancı devletlerin sefarethanelerinin muhafazası için görevli yeniçeri eratına yasakçı denilirdi. Tanzimat'tan sonra ise bunlara "kavas" denilmiştir.

İstanbul'daki kulluk, yani karakolların kale kapılarının açılıp kapanması hizmetleri yeniçerilere aitti. Bunlardan herhangi bir şehrin inzibatına bakanlara kulluk, kale kapısında muhafızlık edenlere de yasakçı denirdi. Koçibey'e göre: **"İstanbul'un her kapısında yeniçeri bekler, onlara yasakçı derler. Bir adam kavga etse ol yasakçı, kavga edeni tutup çorbacıya götürür, suçuna göre değnek çalup salıverirler. Yasakçılar üç ayda bir değişüb, yerine gayri yeniçeri gelür."** Ayrıca sefarethanelerin muhafazasında yasakçı denen bir miktar yeniçeri bulunurdu. Mesela Fransız Sefarethanesini yeniçerilerin 60. Bölüğüne mensup yasakçılar muhafaza ederlerdi.¹⁹¹

Sicillerimizde yasakçı yoldaşları ve atamaları hakkında birçok belge bulunmaktadır.¹⁹² Bir belgede geçtiği üzere Amasya'daki yasakçıların dergâh-ı âlinin 50. Ağa bölümü yeniçerilerinden seçildiğini görüyoruz

b) Mehter Takımı

Mehter Farsça bir kelimedir. "En büyük" manasına gelir. Aslı Mihter'dir. Padişaha ait mızıkacı takımının adıdır. Mehterin hizmet ve vazife haricinde yatıp kalktıkları yere "Mehteran-ı Hayme-i Hassa Kışlağı" denirdi. Vazife yaptıkları yere de "Mehterhane" denirdi. Takımın amirine "Mehterbaşı" denirdi. Önceleri yalnız sarayda bulunan mehter takımı sonraları her vezirin dairesinde bulunur bir hale geldi. Osmanlılarda ilk mehter Alâaddin Keykubad tarafından Osman Gazi'ye gönderilen mehterdir. Türk ordusunun korkunç kükreme sesi olan mehter, sicillerimizde Sivas, Amasya, Çorum ve Bozok'da bulunan mehter takımının yoklaması hakkında sadece bir belge bulunmaktadır.¹⁹³

¹⁹¹ Aydın Taneri, "Kültür Tarihimizin Kaynaklarından Şer'iyye Sicillerinin Değerlendirilmesi", *Milli Kültür* 65, (Haziran/1989), Ankara 1989, s.51

¹⁹² 8 N.Ş.S., S/ 4-B/ 1; 8 N.Ş.S., S/ 4-B/ 4; 8 N.Ş.S., S/ 4-B/ 5; 8 N.Ş.S., S/ 53-B/ 5; 9 N.Ş.S., S/ 55-B/ 1

¹⁹³ 8 N.Ş.S., S/ 10-B/ 3

c) Çakırcı

Çakırcı, Yeniçeri Ocağı teşkilatındaki bir sınıfın adıdır. Çakır, doğan cinsinden bir kuştur. Çakırcı ise avda doğanı elinde götürenler hakkında kullanılır bir tabirdir¹⁹⁴. Osmanlı Padişahları çok eski devirlerden beri avla uğraşmışlardır. Çakırcıların diğer avcı teşekkülleri gibi taşrada hizmet eden tımarlı, zeametli, vergi ve tekaliften muaf olanları da vardı.

Çakırcıbaşı ise padişahların maiyetlerinde şikar ağaları da denilen rikâp ağalarının başında gelenin unvanıdır. Sarayın “Erkan-ı Birun” denilen dış hizmetinde bulunan avcıbaşısıdır.¹⁹⁵ 9 Numaralı sicilimizden hassa çakırcıbaşılarının saraya çakır getirmemeleri sebebiyle, elinde tezkeresi olmayanların her birinden 150 akçe cürm bahası, adet-i ağnam, resm-i arûs gibi vergilerin bunlardan tahsili için Çakırcıbaşı Ahmed Ağanın görevlendirildiğini öğreniyoruz.¹⁹⁶

d) Levend

Levend, Türkçe bir kelime olup “boy lu, bos lu, kuvvetli ve yakışıklı insan” manasına gelmektedir.¹⁹⁷ Osmanlı tarihçileri levendleri, deniz ve kara levendleri olmak üzere iki bölüme ayırmıştır. Bunlardan deniz levendleri XVI. asırda serbest levend ve tımarlı levend olmak üzere iki takım olup serbest levendler Akdeniz’de korsanlık edip, muharebe zamanlarında Osmanlı donanmasına ilhak ile hizmet görürlerdi. Tımarlı levendler ise Osmanlı donanmasında vazifeleri olan kaptan-paşa eyaletindeki tımarları ile deniz hizmetlerine tahsis edilmiş sancaklardaki tımarlılardı.¹⁹⁸ XVII. asırdan itibaren Osmanlı bahriyesindeki levendlerden başka sarıca ve sekban gibi vezirlerin ve beylerbeylerinin hizmetlerinde görevli kara levendleri de vardı. Sekbanlar bazı zamanlar eşkıya kovalamaya ve yakalamaya da memur edilirdi.¹⁹⁹ Bunların paşaları azledilince bir yere kapılanıncaya kadar kol kol şekavet ederek geçinmişlerdir. Sicillerimizdeki belgelerden sekban, sarıca ve

¹⁹⁴ Z. Karamursal, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler*, Ankara 1988, s. 130

¹⁹⁵ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul 1993, s.322

¹⁹⁶ 9 N.Ş.S., S/ 69-B/ 1

¹⁹⁷ M. Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul 1965, s.3

¹⁹⁸ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi IV, Kısım 1*, Ankara 1995, s. 624

¹⁹⁹ Z. Karamursal, a.g.e, s. 187

levendlerin halka her türlü zulmü yaptığı, bunun önüne geçilmesi için çeşitli fermanların yayınlandığını öğreniyoruz.²⁰⁰ Sicillerde ayrıca levend, çorbacı²⁰¹, yamak ve lağımçıların²⁰² Girid Seferi münasebetiyle göreve çağırıldığını görüyoruz.²⁰³

e) Bostancı

Bostancı, Osmanlı sarayının dahil ve haricinde padişahlara ait bahçe ve bostanlarda, padişah ve saray hizmetinde bulunan kayıklarda ve diğer bir kısım işlerde hizmet eden, geniş teşkilatı olan bir ocaktır.²⁰⁴ Sicillerimizde bostancılar ve faaliyetleri hakkında bilgi veren herhangi bir belgeye rastlanmamakla beraber, eldeki tek belgede ise bostancı tâifesinden bir kişinin adam yaralaması ile alakalı olay anlatılmaktadır.²⁰⁵

D) AMASYA SANCAĞININ İÇTİMAİ YAPISI

Osmanlı toplumu başlıca iki kısımda incelenir. İlkinin hükümdarın otoritesini temsil eden yöneticiler oluşturur ki bunlara askeriler denirdi. Askeri sınıf olarak adlandırılan kısım içinde en genel ifade ile devlet memurları bulunuyordu. Her kademedeki yönetici ve askerler ile ilmiye mensupları, devlet dairelerinde çalışan kâtibler bu ilk kısmın içindedir. İkinci kısım olan reaya ise şehirliler, köylüler ve göçebe aşiretlerden oluşan vergi vermekle yükümlü, üretim yapan bütün tebaayı kapsıyordu. İkisi arasındaki en büyük fark ise birincilerin vergi vermeyip fiili üretimde bulunmamalarıdır.²⁰⁶ Halkın tümüne Müslim veya gayr-i Müslim ayrımı yapılmaksızın tebaa denilmekteydi. Osmanlıdaki sınıflaşma insanların tabi oldukları

²⁰⁰ 8 N.Ş.S., S/ 38-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 81-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 84-B/ 2 ; 9 N.Ş.S., S/ 85-B/ 1; 9 N.Ş.S., S/ 91-B/ 2

²⁰¹ Z. Karamursal, a.g.e, s. 131; Köy ve mahalle muhtarı veya kahyası, buna “aksakal” da denir.

²⁰² Ayrıntılı Bilgi için Bkn İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları II*, Ankara 1944, s.131

²⁰³ 8 N.Ş.S., S/ 6-B/ 2; 8 N.Ş.S., S/ 8-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 72-B/ 2

²⁰⁴ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara 1945, s. 465

²⁰⁵ 8 N.Ş.S., S/ 25-B/ 4

²⁰⁶ Y. Yücel., “XVI-XVII. Yüzyıl Edebi Metinlerinde Rastlanan Osmanlı Devlet Yapısı ve Toplum Düzenine Ait Bazı Görüş ve Bilgiler”, *Belleten*, LI/200,(Ağustos/1987), Ankara 1987, s.897

görevlerine bağlı olan bir durumdu. Yani Avrupa'daki gibi birbirinden farklı ve geçişin mümkün olmadığı bir sınıflaşmadan Osmanlı için bahsetmek mümkün değildir. Padişah berâtıyla bir kimse askeri sınıftan reâyâ sınıfına geçerken, reâyâ sınıfından bir kişi askeri sınıfa dahil olabiliyordu.

Tarihin sadece askeri ve siyasi olaylarla ilgili olmadığı bunun yanında sosyal ve iktisadi yönden de toplumların araştırılması ve bilinmesinin zaruri olduğu kabul edilmiş bir gerçektir. Bu bağlamda özellikle şehir tarihçiliği açısından Osmanlı sosyal yapısının anlaşılmasından şer'iyeye sicillerinin ne kadar öneme haiz ve birinci elden kaynak olduğu açıktır.

İncelenmiş olduğumuz sicillerde birçok hüccet kaydında toplumsal yaşantı içinde insanlar arasında bir farklılaşmanın olmadığını, özellikle Müslim ve gayr-i Müslim Osmanlı vatandaşlarının tam bir uyum içinde yaşadıklarını görmekteyiz. Devlet görevlileri olan kişilerde kendilerine bahşedilen yetkiler bakımından sınırsız bir selahiyete sahip olmayıp belirli bir düzen içinde hareket ediyorlardı.²⁰⁷

a) Amasya Sancağında Nüfus

Şehirlerin coğrafi konum bakımından önemli yollar üstünde olması, tarıma elverişli alanlar ihtiva etmesi, yerleşik nüfusun uğraş alanları gibi özellikler sosyal yapının temel dinamikleri arasındadır. Nitekim Amasya Sancağı önemli bir yol kavşağı üzerinde bulunması nedeniyle birçok ille bağlantısı bulunuyordu. Yine şehir içerisinde gelişmiş bir esnaf teşkilatı ve çarşı düzeninin olduğu bilinmektedir. Her ne kadar incelediğimiz sicillerde esnaf teşekküllerinin ismi geçmiyor ve bu hususları açıklığa kavuşturacak belgeler bulunmuyorsa da birçok farklı kaynak dokümanlıkla uğraşan esnaf sayısının Amasya'da çokça bulunduğundan bahsetmekdir. Ayrıca alacak vereceklerle ilgili hüccet kayıtlarında da ticaretle uğraşan kesimin küçümsenmeyecek derecede olduğu görülmektedir.²⁰⁸ Ticaretin bol olduğu şehirlerde iskan ve nüfusun çok olması gayet normaldir

²⁰⁷ S. Uluerler, a.g.e, s.275

²⁰⁸ S. Uluerler, a.g.e s.277

Amasya'da nüfusun bol olduğunun göstergesi olan ticarete rağmen zaman içerisinde ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik durum, isyanlar, eşkıyalık vb. nedenlerle diğer Osmanlı kentleri gibi Amasya'da da köyden şehire bir nüfus akını ve göç yaşanmasına sebep olmuştur.²⁰⁹ Bu hareketlilik köy-şehir dengesini bozduğu gibi bir çok toplumsal sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle eşkıyalık faaliyetlerinin artması, Girid seferi ve bu sefere katılmayan askerlerin halka zulüm yaparak zorla haksız vergi toplamaya kalkmaları üzerine devlet bazı sert tedbirler almak zorunda kalmış ve bu zorbalarla ilgili birçok buyruldu ve ferman yayınlanmıştır. Bu sosyal hareketliliğe rağmen XVII. yüzyılda Amasya'yı ziyaret eden Evliya Çelebi, Amasya'da 48 İslam ve 5 gayr-ı Müslim olmak üzere toplam 53 mahallesiyse, 5.000 ev ve 1060 dükkan, birçok cami, medrese, tekke, imaret, han ve hamamları ihtiva eden büyük bir şehir şeklinde tasvir etmiştir. Bu konuda amatör çalışmaları olan Orhan Yüksel'e göre ise 1650 yılındaki Amasya ilinin nüfusu 50.000'dir.²¹⁰ Bu miktar biraz mübalağalıdır. Zira yukarıda bahsedilen 5.000 hane ye göre nüfus yaklaşık 25.000 olmalıdır. Sicillerimizin yazıldığı tarihe yakın olan 1641 yılında Amasya'nın yakın bir sancak komşusu olan Tokat'da 3.850 hane olduğundan yola çıkarak buradaki nüfusun da 19.290 olduğu söylenebilir.²¹¹

Zımmî olarak adlandırılan gayr-ı Müslimler şehir yaşantısında özellikle ticari alanda varlık göstermişlerdir. Müslüman halk ile aralarındaki münasebetlerde hoşgörü ortamına dayalı ve anlayışlı bir yapı hakimdi. Dini inançları ve isimleri dışında yaşantı yönünden Türk ailelerinden bir farklı yönleri yoktu. Sicillerde geçen bazı gayr-i Müslim adları ise şunlardır. İskender, Azriye, Elnova, Desmina, Acez, Aldon, Bedros, Samadon, Maksud, Manas, Zülale, David, Meryem, Mireşhova, Arslan, Kaplan, Mikdan, Bayram, Toros, Ezerbe, Allahvirdi, Döndü, Yorgi, Hurşid, Andorya, Sulkin, Yanoş, Dofi vs.. Yine birçok hüccette geçen zımmîlerle ilgili davalardan dini ibadetlerini rahatlıkla yerine getirdiklerini anlıyoruz. Ayrıca kendi içlerindeki miras, alacak-verecek gibi davalar için kadıya giderek halletme yolundan çekinmemişlerdir.²¹²

²⁰⁹ 9 N.Ş.S., S/ 94-B/2

²¹⁰ O. Yüksel, "Amasya" Tarih Mecmuası I/3, İstanbul 1968, s.295

²¹¹ C. Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım, İzmir 1984, s.6

²¹² S. Uluerler, a.g.e, s.278- 79 Gayr-i Müslimlerin yaşadığı mahalleler için bkz. s. 78

Amasya'da meskun oymak ve aşiretlerden bazıları ise şunlardır: Budak, Parçikanlı, Gıgılı, İlbeği, İsmailân, Mahmadlar, Malakî, Mih, Millî, Turacılı, Yerebadili, Çapan, Zara,²¹³ Rişvan, Reyhanlı, Afşar²¹⁴

b) Aile

Güçlü bir devlet, sağlam bir aile yapısıyla çekirdeklenmektedir. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, devletin küçük bir modelidir.²¹⁵ Tarihte güçlü devletler kuran Türklerin bu başarısında, Türk aile yapısının rolü büyüktür. Gerek İslam öncesinde gerekse İslam sonrasında bu kuruma verilen önem, her devirde kendini göstermiştir. Özellikle İslam'ın aileye bakışı hem insanî hem de sosyal boyutludur. Bir topluluğun siyasi, sosyal, hukuki ve ahlaki yapısını görmek için aile yapısına bakmak yeterlidir.²¹⁶

Bu kutsal çatı hakkında sicillerdeki hüccet ve tereke gibi kayıtlardan hareketle Amasya'daki aile kurumuna bakacağız.

Evlenme sırasında erkek kadına mehir adıyla belirli miktar para veya mal öder yada ödeme borcu altına girer. Mehir evlenirken erkeğin kadına verdiği veya taahhüt ettiği para veya maldır.²¹⁷ Peşin ödenen mehre, mehr-i muaccel; muayyen bir vadeye bağlı mehre mehr-i müeccel denir.²¹⁸ Mehir bizzat evlenecek olan kadına verilir. Mehrin amacı kadına iktisadi bir güç kazandırma ve suistimalleri önlemektir. İslam'da aile esas itibarıyla tek kadınla evlilik üzerine kurulmuştur. Sicillerde çok eşlilik hakkında örneklere rastlanmamakla birlikte mehir hakkında birçok belgeye tesadüf ediyoruz. Bunlar evlilik esnasında veya kocanın ölümü sonrası mehri talep şeklinde belgelerde geçmektedir.

Aile içinde miras ile ilgili, mirasın kız-erkek ayrımı yapılmadan dağıtıldığı, mahkemelerce reşid olmayanlar ve kadınlar için yakınlarından vasîler tayin edildiği

²¹³ C. Türkay, *Amasya'daki Aşiretler Hakkında Bir Mülâhaza*, Ankara 1984, s. 24

²¹⁴ C Orhonlu, *Osmalı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*, Ankara 1979, s.115

²¹⁵ Rıfat Özdemir, *"Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı(1771-1810)"*, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, Ankara 1987, s. 81

²¹⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1988, s. 125

²¹⁷ H. Cin, A. Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, Konya 1995, s.83

²¹⁸ H. Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s.217-18

belgelerden anlaşılmaktadır. Kadının mahkemeye gelmeyen davalıya bir vekil tayin etme yetkisi vardır.²¹⁹ Ayrıca birçok belgede aile içinde yapılmış hibe ve temlikler yanında aralarında miras yüzünden çıkan davalarda da sulh yapıldığı görülmektedir.

Gayr-ı Müslim aileler de birçok belgede görüldüğü üzere Osmanlı mahkemelerine müracaat ile aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için başvurmuşlardır. Bu davalarda gerek kendi aralarında, gerekse Müslim tebaa arasındaki alım, satım, miras, vasilik gibi anlaşmazlıklarda kadılarına başvurarak Osmanlı adaletinden yararlanmışlardır. Bu haklarını kullanırlarken diğer alanlarda olduğu gibi hukuk alanında da Müslim tebaa ile aralarında herhangi bir kayırma veya eşitsizlik olmamıştır.

Zimmiler evlenme, boşanma, çeyiz, mehir, nafaka gibi aile hukukuna giren konularda ve bunlardan doğan ihtilaflarda kendi dini hukuklarına ve mahkemelerine tâbi idiler. Bağlı bulundukları dini kuruluşlar (kilise veya bahamhane) ve din adamları padişahıtan alınan berât sonucunda bu konularda dini kurallarını uygulamakta yetkili kılınmışlardı. Borçlar ve ticaret hukuku alanında gayri Müslimler kendi aralarında diledikleri şekilde sözleşme yapabilirlerdi. Ayrıca Müslümanlarla her türlü borç ilişkisine girebilen gayri Müslimler bu sözleşmelerden doğan anlaşmazlıkları kadı önüne götürürlerdi. Kendi aralarındaki sözleşmelere ilişkin davaların da kadı mahkemelerinde çözülmesini isteyebilirlerdi. Suç işleyen gayr-i Müslimlere İslam ceza hukuku uygulanırdı. Bu konuda gayr-i Müslimlerle Müslümanlar arasında bir ayırım yapılmaz hepsi aynı kurallara uyruk tutulurlardı. Ancak Osmanlı kanunnamelerinde kısas cezasının uygulanmadığı veya uygulanmadığı durumlarda gayri Müslimlerden alınan diyetin Müslümanlardan alınan miktarın yarısı olarak belirlenmesi dikkate değerdir.²²⁰

Sicillerde muhallefatlara da rastlanmaktadır. Muhallefat, ölen veya öldürülen kişilerin geride bıraktıkları her türlü mal, eşya, para, borç ve alacaklardır. Muhallefat kayıtları geride bırakılanlarla ilgili her türlü yazışmayı ihtiva etmektedir. Muhallefat

²¹⁹ A. Akgündüz, "İslam ve Osmanlı Hukukunda Gıyabta Yargılama Müessesesi", *Belleten* L/196, (Nisan/1986), Ankara 1986, s.189

²²⁰ G. Bozkurt, a.g.m., s. 290

defteri dendiğinde ise kişinin geride bıraktığı şeylerin sadece listesini anlamak gerekir.²²¹ Amasya sicillerinde de geçen terekeler sayesinde o dönemdeki kullanılan eşyalar, bunların fiyatları, kısaca şehrin ekonomik yapı hakkında fikir sahibi olabiliyoruz.

c) Amasya ve Çevresindeki Eşkîyalık Hareketleri

Eşkîyalık anlam itibarıyla, silahla yahut başka şekilde zor kullanarak yol kesip veya baskın yapıp mala ve cana tecavüz, kamu düzenini ve asayişini ihlal etmektir.²²²

Osmanlı Devletinde, soygun yapıp halkın malına ve canına kasteden etrafı harâca kesen, mevcut devlet düzenine baş kaldıran kimselere genelde şaki veya bunun çoğulu olarak eşkıya denmiştir. Osmanlı kaynaklarında ayrıca celalî, haramî, türedi, haydut, uğru kelimeleri de eşkıya karşılığı olarak kullanılmıştır. Osmanlı'da zamanla idari, sosyal, siyasi ve iktisadi bozulmalara bağlı olarak eşkıyalık hareketleri görülmüştür. Devletin bunlarla mücadele ederken oldukça zorlandığı gibi yayınladığı fermanlar ve görevlendirdiği müfettişlerle eşkıyaların yakalanıp gerekli cezalara (kıssas, sürgün, idam, kalebend, cezirebend, küreğe konma gibi) çarptırılması sağlanırdı.

Padişahın kudreti askersiz, asker parasız, para ve hazine reayasız olmaz. Reaya ise ancak adalet sayesinde vergi verebilir. Reaya bir çift öküzünü satın yeniçeri ve sipahi olmuş, isteğine kavuşmuştur. Böylece üretim azalmış, topraklar ayanların eline geçmeye başlamıştır. Mevcut reayanın ise vergi yükleri arttırılmıştır. Onlarda levend veya eşkıya olmuşlardır.²²³

Sicil içerisinde sarıca, sekban ve levendat namıyla türeyen eşkıyanın, halkın geçtiği yollara inip birçok insanı katlettiği ve halkın elindeki mal ve erzaklarını yağma ettiği, Amasya mahkemesinden gönderilen naibin bir elini kestikleri, hatta köyleri basıp zulümler ve türlü türlü yağma ve haksızlıkların yapıldığı kayıtlıdır.²²⁴

²²¹ Y. Cezar, "Bir Ayanın Muhallefatı", *Belleten* XLI/161, (Ocak/1977), Ankara 1977, s.41

²²² A. Bardakoğlu, "Eşkîya", *DİA* XI, İstanbul 1995, s.463

²²³ A. Özcan, "Osmanlı Siyasetnamelerinde Reaya Hukuku", *Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları II*, İstanbul 1985 s.95

²²⁴ 9 N.Ş.S., S/ 91-B/2; 9 N.Ş.S., S/ 85-B/1

Bazı asker taifesinden kişilerinde haksız yere halktan vergi toplayarak halkı bunalımlara sokmuş İstanbul'a ulaşan şikayetlerden dolayı da bu hareketlerin bastırılması ve cezalandırılması, halkın huzurunun sağlanarak fitnenin yok edilmesi doğrultusunda birçok ferman yayınlanmıştır.²²⁵

d) İctimai Dayanışma Müesseseleri

Vakıf kelimesinin sözlük anlamı, hapsetmek ve alıkoymak demektir. Hukuki manası ise mülkiyet hakkının kamu yararına yani Allah'ın kullarına tahsisi şeklindedir.²²⁶

Vakfın ifa ettiği fonksiyon sadece ferdi bir hayırseverlik duygusundan oluşan bir yardımlaşma değildir. Ayrıca günümüzde devletin ifa etmekte yükümlü olduğu birçok kamu hizmetleri Osmanlılarda özellikle vakıf yoluyla olmuştur. Vakıf, İslamiyet'teki Allah ve insan sevgisine sınımsız bağlı bir müessesedir.²²⁷ İlk defa vakıf kuran padişah Orhan Gazi'dir²²⁸

Vakıf yapan malını vakf etmeseydi, servetini daimi surette âmme hizmetine tahsis eylemeseydi, bu serveti ya zevki sefa için harcayacak veya şuna buna sadaka yahut hibe yoluyla verecek ve bu surette servetini ancak bir iki kişi muayyen bir devir faydalanılacaktı. Vakıfları lüzumlu kılan ruhi sebeplerde vardır. İnsan öldükten sonra arkasından insanların kendisini iyilikle yad etmesini, hayırla anmasını istemesi de bunda etkilidir.²²⁹

Bugünkü geniş devlet mefhumuna göre âmme hizmetleri mahiyetinde olan birçok içtimai vazifeler vaktiyle vakıf müessesesi tarafından ifa olunuyordu. Yollar köprüler sulama işleri gibi faydalı işler hastaneler ve fakirlere yardım gibi içtimai muâvenet işleri medreseler ve kütüphaneler okutanların ve okuyanların maişetini temin gibi kültür işleri doğrudan doğruya vakıflarla idare edilmekteydi.²³⁰

²²⁵ 9 N.Ş.S., S/ 81-B/1; 9 N.Ş.S., S/ 74-B/4

²²⁶ A. Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988, s.29

²²⁷ H. Cin, A. Akgündüz, *Türk-İslam Hukuk Tarihi II*, İstanbul 1990, s.35

²²⁸ A. H. Berki, "*Vakıf Kuran İlk Padişah*", *Vakıflar Dergisi* 5, Ankara 1962, s.127

²²⁹ Ş. Berki, "*Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik*", *Vakıflar Dergisi* 5, Ankara 1962, s.20

²³⁰ M. F. Köprülü, *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1983, s.313

Vakfiyelerin bir yangında yanması veya herhangi bir sebeple zayı olmasında mahkeme sicillerinden veya varsa vakıflar kütüğünden bir sureti istihsal olunur.²³¹

Sicillerdeki vakfiyeler hakkındaki belgelerin sayısı oldukça azdır.²³² Fakat vakıflarda görevli cüzhan, müteveli ve vaizlerin maaşları, atamaları ile ilgili belgelerin çokluğu vakıfların Amasya'da zenginliğine delalettir. Ayrıca ismi sicillerde zikredilen camii, medrese, köprü gibi yapıların vakıf yoluyla imar edildiği unutulmamalıdır. Sicillerimizde bazı su yolu yapımı giderleri için vakfedilmiş malın gelirlerinin kullanıldığı yine bu yapım esnasında çalışan zimmîlerin haraçtan muaf tutulduklarını görüyoruz.²³³

e) Esnaf

Osmanlı İmparatorluğunun ilk devirlerinde İslamî esnaf birlikleri, idareci ve askeri sınıfın egemenliğine karşı halkı temsil ediyorlardı. Bir sanat dalında çalışanların örgütlenmesi şu şekilde idi: Sanat dalının başında bir şeyh, kethüda ve yiğitbaşı bulunuyor, onların altında ustalar yer alıyor ve onları şakirdler izliyordu. Pazar ekonomisinin koşullarının çok sınırlı olduğu o dönemde, sanat dalında çalışanların sayısı belirlenmişti ve şakirdlerin ustalığa geçişi, usta sayısının artırılması yada eksiltilmesi bazı kurallara bağlanmıştı. Ayrıca üretim ve pazarlama biçim ve yöntemleri de gelenekten kaynaklanan kanunlarla düzenlenmekteydi.

Önce örgütün daha genelde şehrin yöneticisi olarak görülen esnaf örgütü görevlileri, doğrudan meslek mensupları tarafından seçiliyordu. Biçim yönünden kadı siciline kaydettirilip, merkezden berât alınarak atama işlemi gerçekleşmiş olmasına rağmen uygulamada şeyh, kethüda ve yiğitbaşların, sanat dalında çalışanlar tarafından seçilip görevlendirildiği çok açık olarak anlaşıyor.²³⁴

²³¹ A. H. Berki, "Vakıfların Hukuk ve Tarih bakımından Kıymeti ", Vakıflar Dergisi, 6, İstanbul 1965, s.7

²³² 9 N.Ş.S., S/ 2-B/ 4

²³³ 9 N.Ş.S., S/ 11-B/ 2; 9 N.Ş.S., S/ 11-B/ 3; 9 N.Ş.S., S/ 95-B/ 2

²³⁴ Ö. Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumları", VIII. Türk Tarih Kongresi II, (Ekim/1976), Ankara 1981, s. 1273

Şehirlerde mali ve idari işlerle vazifeli memurlardan birisi de şehir kethüdasıdır. Şehir kethüdaı halk ile hükümet arasında vasıtalık görevi görürdü. Kethüda halkın seçimi ile göreve gelirdi.²³⁵ Şehire gelen ulak, mübaşir ve bunun gibi resmi görevlilere hizmet etmek bir şehirden bir şehire giden vali, mutasarrıf, müteselli gibi üst düzey görevlilerinin masraflarını karşılamak, konaklama yerlerini temin etmek, askeri birliklerin sevkıyatı sırasında iâşesini temin etmek gibi birçok görevleri vardır. Yine mali alandaki görevi mahallelerdeki halkın mali durumunun ne olduğunu, ne kadar vergi vereceği hususundaki işlere de bakardı. Mahkemelerde mali nitelikli davalarda şühüdül-hal olarak da bulunmaktaydı.²³⁶ Şer'iyeye sicillerimizde esnaf hakkında bilgilerin fazla olmamasına rağmen az da olsa çeşitli iş kolları²³⁷ hakkında kayıtlar bulunmakta olup özellikle şehir kethüdası hakkındaki kayıtlara çokça rastlanmaktadır.²³⁸

f) Ayan ve Eşraf

Arapça ve Farsça metinlerde, herhangi bir şehir, bir zümre veya bir devrin ileri gelenleri belli başlıları ve büyükleri manasındadır.²³⁹

Ayanların Osmanlı şehir yönetim ve toplumdaki rollerini belgelerin ışığı altında şöyle sıralamak mümkündür:

- a) Ayandan biri şehir kethüdası olarak tayin edilmektedir. Şehir kethüdasının şehri ilgilendiren her hususta ve devletle ilişkilerde reayanın temsilcisi durumunda bulunduğu görülmektedir. Her mahallenin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak ve bu arada vergi ödenmek üzere ihdas edilmiş görünen mahalle avarız akçesi vakıflarının ve diğer evkafın tevliyet ve nezareti genellikle ayandan kimseler tarafından yürütölmekteydi.²⁴⁰

²³⁵ M. Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü* III, İstanbul 1993, s.317

²³⁶ İ. Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır*, Ankara 1995, s.209-210 ; R. Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Ankara 1986, s.157-159

²³⁷ 9 N.Ş.S., S/ 30-B/ 2

²³⁸ 8 N.Ş.S., S/ 16-B/ 4; 9 N.Ş.S., S/ 3-B/3; 9 N.Ş.S., S/ 4-B/2; 9 N.Ş.S., S/ 11-B/4; 9 N.Ş.S., S/ 65-B/1; 9 N.Ş.S., S/ 68-B/1; 9 N.Ş.S., S/ 85-B/2

²³⁹ M. F. Köprölü, *"Ayan"*, İA II, İstanbul 1970, s.40

²⁴⁰ 9 N.Ş.S., S/ 99-B/ 2

- b) Şehre gelen yiyecek maddelerinin ve çeşitli ürünlerin Pazar fiyatının saptanmasında satıcı ve alıcının zarar görmemesi için eşraf ayandan kimseler de kadının ve muhtesibin yanında bulunmaktadır.²⁴¹
- c) Reayanın dirlik ve vakıf sahipleri tarafından zarara uğratılmasının önlenmesi için mahsulün toplanabileceğine a‘yan-ı vilayetin tanıklık etmesi gerekiyordu.
- d) Şehrin korunması, adaletin tesisi, şehirdeki her çeşit yöneticiden kanunlara ve şer‘e aykırı tutumda bulunanlar olursa azledilmesinin sağlanması yada daha dirayetli kimselerin görevlendirilmesi gibi şehir sakinlerinin padişahın istekleri genellikle eşraf ve ayan tarafından arzda bulunmak suretiyle gerçekleşirdi.²⁴²

XVI. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren köylere dayanarak arazi ve servet kazanarak çiftlikler edinen ayan ve eşraf zümresi, çevrelerine adam toplayıp güçleniyor hatta birbirleriyle savaşıyorlardı.²⁴³ XVIII. Yüzyılda ise köyleri malikane olarak yönetmeye başlamışlardı.²⁴⁴

g) Amasya’daki Dini Yapılar

İçtimai yapının temel unsurlarından biri olan şehir hayatında, sosyal tesislerin mevcudiyeti ve bu mevcudiyetin fazlalığı şehirleşme adına çok önem arz etmektedir. Başta dini yapılar olmak üzere câmi’, mescid, türbe, tekke imaretler, medreseler, han, hastane, çarşı, fırın, su yolları gibi unsurlar şehrin teşekkülünde önemli birimlerdir. Bu unsurlardan olan câmi’, medrese ve türbe adları, sicil içerisinde ismi geçmesine bakılmaksızın aşağıdaki listelenmiştir.

²⁴¹ M. Nuri Paşa, a.g.e, s.283

²⁴² Y. Yücel., “Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyon”, *Belleten*, XXXVIII/152, (Ekim/1974), Ankara 1974, s.687

²⁴³ M. Nuri Paşa, a.g.e, s.209

²⁴⁴ Y. Özkaya, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Ayanlıkları Ele Geçirmeleri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu”, *Belleten*, XLII/168, (Ekim/1978), Ankara 1978, s.668

**Amasya’da XVI. Asrın İlk Yarısına
Kadar Yapılan Câmî’ler:**

1- Azeriler (Şirvanlı) Câmî’

2- Bâyezid Paşa Câmî’²⁴⁵

3- Burmalı Minare

4- Çilehane Câmî’

5- Fethiye Câmî’

6- Gökmedrese Câmî’

7- Gümüşlü Câmî’

8- Hamza Dede Câmî’

9- Hatuniye Câmî’

10- Hızır Paşa Câmî’

11- II. Bayezid Câmî’²⁴⁶

12- Kilâre Süleyman Ağa Câmî’

13- Mehmed Paşa Câmî’

14- Pir Mehmed Çelebi(Pazar) Câmî’

15- Saraçhane Câmî’

16- Sofular Câmî’

17- Şamlılar Câmî’²⁴⁷

18- Yörgüç Paşa Câmî’²⁴⁸

Amasya’daki Medreseler

1- Abdullah Paşa Medresesi

2- Alaca Yahya Medresesi

3- Ata Bey Medresesi

4- Bekir Paşa Medresesi

5- Benderli Medresesi

6- Burma Minare Medresesi

7- Büyük Ağa Medresesi

8- Çöplüce Medresesi

9- Dağrakiye Medresesi

10- Darülhadis Medresesi

11- Fâtımiye Medresesi

12- Fevziye Medresesi

²⁴⁵ Orhan Yüksel’in Osmanlı Şehzadelerinin Vilayeti Amasya adlı Tarih Mecmuası dergisindeki makalesinde Bayezid Paşa Camii külliyesindeki kütüphanede 20.000 ciltlik çok değerli yazmaların olduğunu söylüyor. ; 8 N. Ş. S., S/ 27-B/2; 9 N. Ş. S., S/ 97-B/3

²⁴⁶ İ. Şahin-F. Emecen, “Amasya” DİA III, İstanbul 1991, s.3

²⁴⁷ Y. Karadeniz, H. 1182 Tarihli Şer’iyye Siciline Göre Amasya’nın İdarî, İctimai, Siyasî ve İktisadî Yapısı (Basılmama Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1996, s.28 ; P. Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, İstanbul 1985, s. 19

²⁴⁸ 8 N. Ş. S., S/ 10-B/1

13- Hacı Hamza Efendi Medresesi

14- Halifet Medresesi

15- Hayriye Medresesi

16- Hızır Paşa Medresesi

17- Hüsâmiye Medresesi

18- Kadı Medresesi²⁴⁹

19- Kapancı-zade Medresesi

20- Kâşifiye Medresesi

21- Küçük Ağa Medresesi²⁵⁰

22- Mehmed Beg Medresesi

23- Mehmed Paşa Medresesi²⁵¹

24- Mes'ûdiye Medresesi

25- Narlı Bağçe Medresesi

26- Osmaniye Medresesi

27- Rahmâniye Medresesi

28- Sarachane Medresesi

29- Sofular Medresesi

30- Sultan Bâyezid Medresesi

31- Sungurlu Medresesi

32- Tayyar Paşa Medresesi

33- Tekke Medresesi

34- Torumtay Medresesi²⁵²

35- Yakup Paşa Medresesi

36- Yörgüç Paşa Medresesi²⁵³

Amasya'daki Türbeler

1- Abdurrahman Baba Türbesi

2- Abdurrahman Musluhî Türbesi

3- Acem Ali Türbesi

4- Akbilek Türbesi

5- Alagöz Baba Türbesi

6- Ali Çelebi Türbesi²⁵⁴

7- Anbarlı Evliya Türbesi

8- Arif Efendi Türbesi

9- Ayşe Gazi Türbesi

10- Bektaş Baba Türbesi

²⁴⁹ 9 N. Ş. S./, S/ 3-B/2

²⁵⁰ 8 N. Ş. S./, S/ 9-B/1; 8 N. Ş. S./, S/ 9-B/2

²⁵¹ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* III, (sad. Z. Danışman), İstanbul 1970, s.186

²⁵² 9 N. Ş. S., S/ 64-B/3; 9 N.Ş.S., S/ 95-B/3; 9 N.Ş.S., S/ 97-B/1

²⁵³ A. H. Hüsameddin, a.g.e, s.222

²⁵⁴ 8 N.Ş.S., S/ 46-B/1

11- Cümudar Türbesi	30- İğneci-zade Türbesi
12- Çelebioğlu Türbesi	31- İltekin Türbesi
13- Dersi Tamam Türbesi	32- İnekler Türbesi
14- Ebu İshak Çelebi Türbesi	33- İsâ Efendi Türbesi
15- Efrûmiye Bânu Türbesi	34- İskender Memi Çelebi Türbesi
16- Eğerli Evliya Türbesi	35- Kadem Paşa Türbesi
17- Ehl-i Hatun Türbesi ²⁵⁵	36- Kadılar Türbesi
18- Emir İmam Türbesi	37- Kemal Paşa Türbesi
19- Fahreddin Cevherî Türbesi	38- Kubâ Evliyası Türbesi
20- Gülçiçek Hatun Türbesi	39- Kurt Boğan Türbesi
21- Gümüşlü-zade Türbesi	40- Kutup Türbesi
22- Habib-i Karamani Türbesi	41- Malatyalı Sufî Türbesi
23- Hacı Hamza Bey Türbesi	42- Mansur Baba Türbesi
24- Hacı Hamza Efendi Türbesi	43- Mehmed Paşa Türbesi
25- Halifet Gazi Türbesi	44- Melik Gazi Türbesi
26- Halkalı Dede Türbesi	45- Memi Dede Türbesi
27- Hoca Sultan Türbesi	46- Mevlevi Hane Türbesi
28- Hüseyin Dede Türbesi	47- Muslihuddin Türbesi
29- İbik Baba Türbesi	48- Mustafa Dede Türbesi
	49- Nasuh Baba Türbesi

²⁵⁵ 9 N.Ş.S., S/ 86-B/2

50- Oruç Bey Türbesi	69- Şirvani Türbesi
51- Osman Bey Türbesi	70- Taceddin Türbesi
52- Pervaneler Türbesi	71- Taşköprülü Türbesi
53- Pir Abdurrahman Çelebi Türbesi	72- Tekirdağlı Baba Türbesi
54- Pir İlyas Türbesi ²⁵⁶	73- Tımarhane Evliyası Türbesi
55- Pir Mehmed Çelebi Türbesi	74- Torumtay Türbesi
56- Pir Sinan Türbesi	75- Üçler Türbesi
57- Recep Çelebi Türbesi	76- Yakub-ı Halveti Türbesi
58- Saçlı Efendi Türbesi	77- Yediler Türbesi
59- Safa Paşa Hatun Türbesi	78- Yörgüç Paşa Türbesi ²⁵⁷
60- Selamet Hatun Türbesi	
61- Sinan Efendi Türbesi	
62- Sultan Mesut Türbesi	
63- Şadgeldi Paşa Türbesi	
64- Şehitler Türbesi	
65- Şehzade Türbesi	
66- Şehzadegan Türbesi	
67- Şeyh Hüsameddin Türbesi	
68- Şeyh Zekeriya Türbesi	

²⁵⁶ 9 N.Ş.S., S/ 66-B/3; 9 N.Ş.S., S/ 86-B/3

²⁵⁷ Abdizade, a.g.e., s.145

BİBLİYOGRAFYA

- ABDİ-ZÂDE HÜSEYİN HÜSAMEDDİN., **Amasya Tarihi I**, (sad. A.Yılmaz-M. Akkuş), Ankara 1986
- AKGÜNDÜZ,A.,*“Kanunnameler ve Osmanlı Hukuk Nizamı”*, **Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları II**, İstanbul 1985
- AKGÜNDÜZ,A.,*“İslam ve Osmanlı Hukukunda Gıyapta Yargılama Müessesesi”*, **Belleten L/196, (Nisan/1986)**, Ankara 1986
- AKGÜNDÜZ,A., *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988
- AKGÜNDÜZ, A.-ÖZTÜRK, S., *Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul 1999
- ALBAYRAK, S., *Budin Kanunnamesi ve Osmanlı Toprak Meselesi*, Ankara 1973
- ALP, D., *Amasya Yöresinin Jeolojisi*, İstanbul 1972
- ALTUNDAĞ, Ş., *“Osmanlılarda Kadıların Salahiyet ve Vazifeleri Hakkında”*, **VI. Türk Tarih Kongresi, (Ekim/1961)**, Ankara 1967
- ANSOY,S.Ş., *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Ankara 1958
- AŞIKPAŞAZADE, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, (neş. A.N.Atsız), Ankara 1985
- BARDAKOĞLU, A., *“Eşkîya”*, **DİA XI**, İstanbul 1995
- BAYKARA,T., *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Ankara 1988
- BERKİ, A.H., *“Vakıf Kuran İlk Padişah”*, **Vakıflar Dergisi 5**, Ankara 1962
- BERKİ, A.H., *“Vakıfların Hukuk ve Tarih bakımından Kıymeti”*, **Vakıflar Dergisi 6**, İstanbul 1965

- BERKİ, A.H., Açıklamalı Mecelle, İstanbul 1978
- BERKİ, Ş., “ *Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik*”, **Vakıflar Dergisi 5**, Ankara 1962
- BOZKURT, G., “*Osmanlı Devleti ve Gayri Müslimler*”, **Türkler’de İnsani Değerler ve İnsan Hakları II**, İstanbul 1985
- BRUCE, M.G., “*Osmanlı Avarız-Nüzul Teşekkülü 1600-1830*”, **VIII. Türk Tarih Kongresi II**, (Ekim/1976), Ankara 1981
- CEZAR, M., Osmanlı Tarihinde Levendler, İstanbul 1965
- CEZAR, M., Mufasssal Osmanlı Tarihi, İstanbul 1960
- CEZAR, Y., “*Bir Ayanın Muhallefatı*”, **Belleten XLI/161**, (Ocak/1977), Ankara 1977
- CİN, H., İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, Konya 1988
- CİN, H., -AKGÜNDÜZ, A., Türk-İslam Hukuk Tarihi I, İstanbul 1990
- CİN, H., -AKGÜNDÜZ, A., Türk Hukuk Tarihi, Konya 1995
- ÇAĞATAY, N., “*Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler*”, **AÜDTCFD V/5**, Ankara 1947 Y. Özkaya, “*XVIII. Yüzyılda Mütessellimlik Müessesesi*”, **AÜDTCFD XXVIII/S. 3**
- ÇAĞATAY, N., “*İslam Hukukunun Ana Hatları ve Osmanlıların Bunun Bazı Kurallarını Değişik Uygulamaları*”, **Belleten LI/200**, (Ağustos/1987), Ankara 1987
- DARKOT, B., Coğrafya Dersleri, İstanbul 1940
- DERİN, F.Ç., “*Osmanlı Devletinin Siyasi Tarihi*”, **TDEK I**, Ankara 1992
- DOĞRU, H., XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü, Eskişehir 1995

- ERCAN, Y. , “Gayrimüslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar”, **Belleten**, LV/213, (Ağustos/1991), Ankara 1991
- ERGENÇ, Ö., “Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumları”, **VIII. Türk Tarih Kongresi II**, (Ekim/1976), Ankara 1981
- EVLIYA ÇELEBİ., Evliya Çelebi Seyahatnamesi III, (Sad. Z. Danışman), İstanbul 1970
- GÖKBİLGİN, T., Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi, İstanbul 1992
- GÖKBİLGİN, T., “XV-XVI . Yüzyıllarda Eyalet-i Rum”, **VI. Türk Tarih Kongresi**, (Ekim/1961), Ankara 1967
- GÖKBİLGİN, T., “XVI. Asırda Mukataa ve İltizam İşlerinde Kadılık Müessesesinin Rolü”, **IV. Türk Tarih Kongresi**, (Kasım/1948), Ankara 1952
- HALAÇOĞLU, A. , “Şer’iyye Sicillerinin Önemi ve 381 Numaralı Harput Şer’iyye Sicilinin Tanıtımı”, **FÜSBD I/1**, Elazığ 1987
- HALAÇOĞLU, Y., “Osmanlı Cemiyeti”, **DGBİT XII**, İstanbul 1993
- HALAÇOĞLU, Y., “Osmanlı İmparatorluğunda Taşra Teşkilatı”, **DGBİT XII**, İstanbul 1993
- HALAÇOĞLU, Y., XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara 1996
- HALAÇOĞLU, Y., XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara 1991
- HELMUTH VON MOLTKE, Moltke’nin Türkiye Mektupları, (çev.H. Örs), İstanbul 1969
- HOCA SADETTİN EFENDİ., Tacü’t Tevarih, (sad. İ. Parmaksızoğlu), Ankara 1979

İLGÜREL, M., “IV. Mehmed” **D.G.B.İ.T XI**, İstanbul 1993

İLGÜREL, M., “XVII. Yüzyıl Balıkesir Şer’iyye Sicillerine Göre Subaşılık Müessesesi”, **VIII. Türk Tarih Kongresi II**, (Ekim/1976) Ankara 1981

İLGÜREL, M., “Girid Seferi”, **DGBİT XI**, İstanbul 1993

İNALCIK, H., “Mahkeme”, **İ.A VII**, İstanbul 1972

KAFESOĞLU, İ., Türk Milli Kültürü, İstanbul 1988

KAFESOĞLU, İ., Selçuklu Tarihi, İstanbul 1992

KARADENİZ, Y., H. 1182 Tarihli Şer’iyye Siciline Göre Amasya’nın İdarî, İçtimâî, Siyasî ve İktisadî Yapısı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1996

KARAMURSAL, Z. ,Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tetkikler, Ankara 1988

KOCA, S., Dandanakan’dan Malazgirt’e, Giresun 1997

KOŞU, R.E.,Osmanlı Padişahları, İstanbul 1980

KÖPRÜLÜ, M.F., İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi, İstanbul 1983

KÖPRÜLÜ, M.F., “Ayan”, **İ.A II**, İstanbul 1970

KÖYMEN M.A.,Alp Arslan ve Zamanı, İstanbul 1972

KÖYMEN M.A., Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I, Ankara 1989

KUNT, M., Sancaktan Eyalete, İstanbul 1978

MANTRAN, R., Osmanlı Tarihi I, (çev. S. Tanilli), İstanbul 1995

MARDİN, Ebu’l Ala., “Kadı”, **İ.A VI**, İstanbul 1972

MEHMED NEŞRÎ, Kitab-ı Cihan-Nümâ I, (haz. F.N. Unat-M.A. Köymen) Ankara 1949

MEMİŞ, E., Tarihi Coğrafyaya Giriş, Konya 1990

MUSTAFA NURİ PAŞA., Netayicü'l-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi III-IV, (sad. N. Çağatay), Ankara 1979

NAÎMÂ MUSTAFA EFENDÎ., Naîmâ Tarihi IV, (çev. Z. Danışman), İstanbul 1968

NEDKOF, B.C., "Osmanlı İmparatorluğunda Cizye", **Belleten**, VII/32, (çev. Ş. Altundağ) Ankara 1944

OĞUZ, S., Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti, Ankara 1986

ORTAYLI, İ., "18. Yüzyılda İlmîyye Sınıfının Toplumsal Durumu Üzerine Bazı Notlar", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 1979-1980 Özel Sayısı, Ankara 1981

ÖZCAN, A., "Osmanlı Siyasetnamelerinde Reaya Hukuku", **Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları II**, İstanbul 1985

ÖZDEMİR, R., "Tokat'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı", **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu**, Ankara 1987

ÖZDEMİR, R., XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, Ankara 1986

ÖZKAN, R., "Tarihten Bu Güne Ceza" ,**Türk Kültürü XXXIX/455**, (Mart/2001), Ankara 2001

ÖZKAYA, Y., "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Ayanlıkları Ele Geçirmeleri ve Büyük Hanedanlıkların Kuruluşu", **Belleten**, XLII/168, (Ekim/1978), Ankara 1978

ÖZKAYA, Y., VIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara 1985

- ÖZTÜRK, M., "*Harput Şer'iyye Sicilleri*", **Tarih İçinde Harput**, Elazığ 1992
- ÖZTÜRK, Y., *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Ankara 2000
- PAKALIN, M.Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-III*, İstanbul 1993
- PAMUK, Ş., *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914)*, İstanbul 1988
- RAMSAY, W.M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (çev. M. Pektaş), İstanbul 1960
- SERTOĞLU, M., *Osmanlı Tarih Lügati*, İstanbul 1986
- SEVİM, A.-YÜCEL, Y., *Türkiye Tarihi III*, Ankara 1991
- STRABON., *Antik Anadolu Coğrafyası –Geographika-*, İstanbul 1983
- SÜMER, F.-SEVİM A., *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*, İstanbul 1971
- ŞAHİN, İ.- EMECEN, F., "*Amasya*", **DİA III**, İstanbul 1991
- TANERİ, A., "*Kültür Tarihimizin Kaynaklarından Şer'iyye Sicillerinin Değerlendirilmesi*", **Milli Kültür 65**, (Haziran/1989), Ankara 1989
- TANSEL, S., *Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Ankara 1953
- TURAN, O., *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1993
- TUĞLACI, P., *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul 1985
- TÜRKAY, C., *Amasya'daki Aşiretler Hakkında Bir Mülahaza*, Ankara 1984
- ULUERLER, S., *71 Numaralı Amasya Şer'iye Sicili (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Elazığ 1999
- UZUNÇARŞILI, İ.H., *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara 1945
- UZUNÇARŞILI, İ.H., *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1965
- UZUNÇARŞILI, İ.H., *Kapıkulu Ocakları I*, Ankara 1988

UZUNÇARŞILI, İ.H., Osmanlı Tarihi II, Ankara 1975

UZUNÇARŞILI, İ.H., Osmanlı Tarihi III, Kısım 1, Ankara 1983

UZUNÇARŞILI, İ.H., Osmanlı Tarihi IV, Kısım 1, Ankara 1995

UZUNÇARŞILI, İ.H., “*Ayan Maddesi*”, İA II, İstanbul 1970

UZUNÇARŞILI, İ.H., Anadolu Beylikleri, Ankara 1988

ÜÇEL, G.,-AYBET., “16. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Hukuk Müessesesinin Önemi”, X. Türk Tarih Kongresi 5, (Eylül/1986), Ankara 1994

ÜNAL, M. A., Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Ankara 1992

YILMAZÇELİK, İ., XIX. Yüzyılın İlk Yarisında Diyarbakır, Ankara 1995

YİNANÇ M.H., “*Amasya*”, İA I, İstanbul 1940

YİNANÇ M.H., Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, İstanbul 1944

YÜCEL, Y., “XVI-XVII Yüzyılda Osmanlı İdari Yapısında Taşra Ümerasının Yerine Dair Düşünceler”, Belleten XLI/163, (Temmuz/1977), Ankara 1977

YÜCEL, Y., “Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyon”, Belleten XXXVIII/152, (Ekim/1974), Ankara 1974

YÜCEL, Y., “XVI-XVII. Yüzyıl Edebi Metinlerinde Rastlanan Osmanlı Devlet Yapısı ve Toplum Düzenine Ait Bazı Görüş ve Bilgiler”, Belleten LI/200, (Ağustos/1987), Ankara 1987

YÜCEL, Y., “Fatih’in Trabzon’u Fethi Öncesinde Osmanlı-Trabzon-Akkoyunlu İlişkileri”, Belleten XLIX/194, (Ağustos/1985), Ankara 1985

SONUÇ

Osmanlı şehzadelerinin karargahı olan Amasya, Anadolu'nun en önemli kültür merkezlerinden birisidir. Sultan II. Murad ve Sultan I. Selim'in doğum yeri olmakla maruf şehir, birçok değerli devlet adamı ve ilim adamı yetiştirmiştir. I. Bayezid, II. Murat, oğlu Şehzade Ahmed, II. Mehmed, II. Bayezid ve oğlu Şehzade Ahmed burada valilik yapmışlardır.

Şehzadeler şehri denilen Amasya, Osmanlı devletine Yıldırım Bayezid tarafından katılmıştır. Amasya'nın Rum eyaletinin merkezi olma durumu 1389 yılından 1518 yılına kadar devam etmiş, bu tarihte eyalet merkezi Sivas'a nakledilmiştir. Sivas'a bağlı bir liva olan Amasya'nın Sivas ile irtibatı 1538 yılında kesilerek ayrı bir vilayet haline getirilmiş ve Çorum, Canik, Şarki Karahisar sancakları Amasya'ya bağlanmıştır. Çok eski dönemlerden beri önemli ve güvenli ticaret yollarının üzerinde bulunması, Amasya'nın önemli bir merkez olmasını sağlamıştır. Fakat Hürrem Sultan, hükümdar olmasını istemediği Amasya valisi Şehzade Mustafa'yı boğdurtunca, Amasya'yı vilayet yapan sebep ortadan kalkmış ve yeniden Sivas'a bağlanmıştır.

Devletlerin temel unsurlarından olan hukuk, toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünüdür. Halkın refahı ancak adil bir yönetimle sağlanabilir. İşte bu yüzdendir ki adalet, her devletin en ücra köşesine kadar götürülmelidir. Osmanlı devleti, kuruluşundan beri şer'i ve örfi hukuka dayalı bir hukuk sistemi izlemiştir. Halka adaletin götürülmesi için her nahiye, kazaya, şehir ve eyalet merkezine birer kadı tayin edilmiştir. Kadı, adalet sisteminin başı olmasına rağmen kendisi birçok alanda birçok yetkiyle donatılmıştır. Merkezin emirlerini yerine getiren, her türlü yazışmayı yapan, idari, hukuki, iktisadi ve sosyal alanda birçok sorumlulukları olan kadıların iyi bir öğrenimden geçtikleri muhakkaktır. Kadılar, ayrıca sanatkar ve esnafın kontrolü, narh uygulaması, şehir altyapılarının tesisi gibi belediyeçilik hizmetlerini görmüş, vakıf yöneticilerinin denetimini yapmışlardır.

Kadılar, geniş vazifelerinden dolayı kendilerine gelen hüküm ve fermanları, bunlara verilen cevapları ve gördükleri çeşitli davalara dair vermiş oldukları hükümleri kayıt için sicil denilen defter tutmuşlardır. Bu defterlerde; menzillerin tanzimi, sefer kaçaklarının tedibi, ordunun iaşesini ve mühimmatın takviyesi, bölge asayişinin temini; hibe, temlik, vasi tayini, alacak-verecek, kavga; evlenme, boşanma, mehir; tayin, atama, azl; tereke ve vakfiyelerle ilgili hüccet, ilam, berat, ferman gibi birçok kayıt mevcuttur. Bu sicillerin tetkiki, o vilayetin idari, askeri, iktisadi ve belediyeçilik yönünden çok önemli bilgiler kazandıracaktır. Sicillerde geçen belgelerden yola çıkarak yazıldığı dönemde Osmanlı devletinin ekonomik, sosyal, idari ve askeri alanlardaki yapısı hakkında fikir sahibi oluyoruz.

Sicillerdeki mahkemelerde tutulan kayıtlar, hangi kadı zamanında tutulmuş ise sicilin sayfası üstüne onun tayin tarihinden bitimine kadar yazılırdı. Merkezle yapılan her türlü yazışmanın kaydedildiği şer'iyye sicillerinin, kadılar tarafından tutulması kanun gereğidir. Kadılar, üzerinde ikiye katlayarak gezdirdikleri sicil defterini mahkeme esnasında çıkartıp iki nüsha halinde yazdırıyordu. Bu nüshanın birisi ise merkeze gönderiliyordu. Tüm siciller, Osmanlı devleti tarafından özenle merkezde saklanmış ve günümüz tarihçilerinin araştırmalarında kaynak olması amacıyla hala Milli Kütüphanede muhafaza edilmektedir.

Şer'iyye sicillerinin tetkiki bize Osmanlı Devleti'nin şahıs hukuku, aile hukuku, borçlar, eşya ve ticaret hukuku ile devletler hususi hukukuyla alakalı özel hukukun bütün dallarında; kamu hukukundan usul hukukunun tamamı, ceza hukukunun % 80'i, mali hukukun çoğunluğu, devletler umumi, idare ve anayasa hukukunun ise genel esaslarında şer' i hükümlerin esas alındığını göstermektedir. Bu saydığımız kısım, hukuk nizamının yaklaşık %85'ini teşkil eder. Osmanlı devleti, şer'i hukuk yanında örfi hukuku da uygulamış; fakat dayanak noktası olan şer'i hukukun dışına çıkmamıştır. Fıkıh kitapları, şer'iyye sicil kayıtlarını, şer'iyye sicil kayıtları da fıkıh kitaplarını teyid eder mahiyettedir.

Böylece gerek Amasya'nın gerekse Osmanlı devletinin 17. yüzyılın ortalarındaki siyasi, ekonomik, hukuki, sosyal, askeri yapısı 8 ve 9 Numaralı Amasya Şer'iyye Sicillerinde toplam 155 sayfadaki 457 belgenin okunmasıyla incelenmiştir.

İNDEKS

A

Acem Ali · 114
 Ahi Sadeddin · 123
 Ahmed Gazi · 4
 Akdağ · 25, 82, 86, 87, 111, 113
 Alaaddin Keyhüsrev · 4
 Alaca Mescid · 123
 Alaybeyi · 82, 129, 131
 Alparslan · 4
 Amas · 1
 Âmas · 1
 Amasa · 1
 Amasaa · 1
 Amasis · 1
 Amasya kadısı · 22
 Amasyus · 1
 Amazis · 1
 Amazus · 1
 Amesia · 1
 Amis · 1
 Amise · 1
 Amizus · 1
 Ankara · 6
 Arapgir · 7, 8, 79, 148
 Arguma · 46, 48, 49, 82, 85, 86, 88, 94
 avânız · 48
 Azerbaycan · 140

B

Bağdâdü'r-Rûm · 2
 başkâtib · 14
 Bâyezid Paşa Câmi' · 84
 Bâyezid Paşa Mahallesi · 114
 Beristan · 123
 beylerbeyi · 149
 Bizans · 3
 Bostancı · 154
 Bozahâne · 114
 Bozok · 152
 Bursa · 140

C

Câmi-i Enderûn · 115
 Canik · 6, 8, 48, 79, 148
 cebeci · 85, 133
 Celalî İsyanları · 9
 cüzhan · 79, 91, 140

Ç

Çakırcı · 153
 Çakırcıbaşı · 81
 Çayır · 123
 Çelebi Mehmed · 1, 6
 Çeribaşı · 115, 129
 Çıkrık · 115
 Çırakçı · 115
 çorbacı · 154
 Çorum · 2, 6, 7, 8, 48, 79, 148, 152

D

Darende · 8
 Dârü'l-İzz · 2
 Dârü'n-Nasr · 2
 Dârüsselâm · 115
 Dere Mahallesi · 116
 Devehâne · 116
 Devlet Hatun evkafı · 65
 Dîvân-ı Hümâyûn · 13
 Dîvân-ı Rûm · 24, 93
 Divriği · 79, 148
 Dursun Fakih · 12

E

Ebu Said Bahadır · 4
 Elmasiye · 1
 Emasiye · 1
 Emasye · 1
 Eretna · 4
 Ermeniyye-i Kübrâ · 2
 Erzurum · 5, 44
 Eski Kethüdâ · 116
 Eşcerlu · 123
 evkaf · 45
 Ezine Bâzârı · 45, 54, 111

F

Fahreddin · 123
 Fatih Sultan Mehmed · 6
 Fazıl Ahmed Paşa · 151
 Fethiye · 116
 fetih-hân · 14
 Fîrûz Ağa evkafı · 47

G

Geldikalan · 58, 80, 86, 96, 111, 113
 Gelgiras · 148
 Girid · 10, 25, 80, 81, 82, 83, 86, 88, 134, 144,
 148, 151, 154
 Girid Seferi · 11
 Gök Medrese · 116
 Gümüşlü-zâde · 116

H

Hacı Hamza · 117
 Hacı İlyas · 117
 Hakala · 6, 111, 114
 Hârab · 92
 hatîb · 139
 Hekim Çelebi · 117
 Helenistik · 3
 Helkis · 117
 Hısnü'l Mir'ât · 2
 Hızır Paşa · 6, 117
 Hititler · 1
 Hoca Süleyman · 118
 Hürrem Sultan · 8

I

I. Ahmed · 9
 I. Bayezid · 1
 II. Bayezid · 6
 II. Murad · 1
 II. Mehmed · 1
 IV. Mehmed · 10, 151
 IV. Murad · 9

İ

imam · 139
 İris · 2
 İslâm Mahallesi · 118

K

kaadı · 12
 kaazî · 12
 kadı · 12, 129, 132, 136, 138, 147, 149
 Kadı Burhaneddin · 5
 kadı zabıt · 41
 Kadıköbrüsü · 123
 kadılık · 12
 Kamerüddin · 118
 Kapucubaşı · 42, 93, 130
 Kapucular Kethüdâsı · 79

Karahisar · 8
 Karahisâr-ı Şarkî · 142
 Karatay · 118
 Kasrû's-Selâtîn · 2
 kâtib · 15, 139
 Kayabaşı · 123
 Kayseri · 140
 Kazancı · 118
 Kazasker · 13
 Kedağra · 82
 Keklik Mustafa Ağa · 7
 kethüda · 14, 134, 161
 kethüdâ yeri · 41, 135
 Kılıç Aslan · 4
 Kılıçcı · 118
 Kocacık · 119
 Köbrübaşı · 119
 kral mezarları · 2
 Kubâ · 119
 Kubbetü'l-Ulemâ · 2
 Kurşunlu · 119
 Kurşunlu Câmi'i · 25
 Küçük Ağa · 26
 Küpçeğiz · 119
 Küre · 140

L

Ladik · 5
 lağımçı · 24, 154
 levend · 42, 153

M

Malatya · 5
 Mecitözü · 5
 Medînetü'l-Hükemâ · 2
 Mehmed Paşa · 7, 119
 Mehter Takımı · 152
 Merzifon · 47, 48
 Mevlânâ Mehmed · 50
 Mevlânâ Muhammed · 50
 Meydan-ı Ulvî · 123
 muhtesib · 16, 47
 muhızır · 14, 15
 muhızırbaşı · 14, 15
 mukayyit · 14
 mutasarrıf · 50, 128
 mutasarrıflar · 129
 mutasarrıflık · 91
 mübaşir · 64, 162
 müderris · 12
 müezzin · 139
 mültezim · 142, 147
 müstahdem · 14

mütesellim · 41, 130, 147
mütevelli · 139

N

nahiye · 23
Naib · 15

O

Ordu · 44

Ö

Öz Nahiyesi · 113

P

Pervâne Bey · 120
Pir İlyas · 80
Pirinçci · 120
Pontus · 3

R

Receb · 120
Roma · 3
Romanos Diogenes · 4
Rum Eyaleti · 8
Rûmiyye-i Suğra · 2
Rüstem Bey · 8

S

Sadeddin · 120
Sadrazam Ali Paşa · 7
Sadrazam Koca Mustafa Paşa · 7
Samsun · 2, 140
sancakbeyi · 128, 130, 138, 149
Sarachâne · 120
Saray · 121
sarica · 159
saruca · 89
sekban · 89, 153, 159
Simre · 4
Sinan Paşa · 8
Sivas · 4, 6, 8, 42, 45, 47, 48, 79, 81, 137, 142, 148, 152
Sôfiler · 121
Strabon · 3
subaşı · 54, 95, 129, 147, 149
subaşılık · 83

Sûlkişioğlu Çeşmesi vakfı · 67
Sultan Mesud · 4

Ş

Şah Kulu · 7
Şahinşah · 4
Şarki Karahisar · 6
Şehir kethüdâsı · 30, 80, 134
Şehreküstü · 122
Şehzade Ahmed · 7
Şehzade Ahmet · 7
Şehzade Alaeddin · 6
Şehzade Murad · 6
Şemseddin Şadgeldi · 6
şeyh · 161
şeyhü'l- İslam · 12, 87, 148

T

Taceddin Doğanşah · 4
Tarsus · 140
Taşabad · 92
Timur · 5, 6
Tokat · 2, 6, 18, 47, 92, 142
top arabacısı · 133
topçu · 85, 133
Toruntay medresesi · 79
Turhal · 92
Türbetü'l-Evliyâ · 2

U

Uzun Hasan · 6

Ü

Üçler · 122

V

Vakfiye · 139, 161
vakıf · 17
Vakıf · 160
Van · 44
Varayh Zümmun Halife · 7
Venedik · 151

Y

Yahudyan · 123, 148
Yakut Paşa · 5

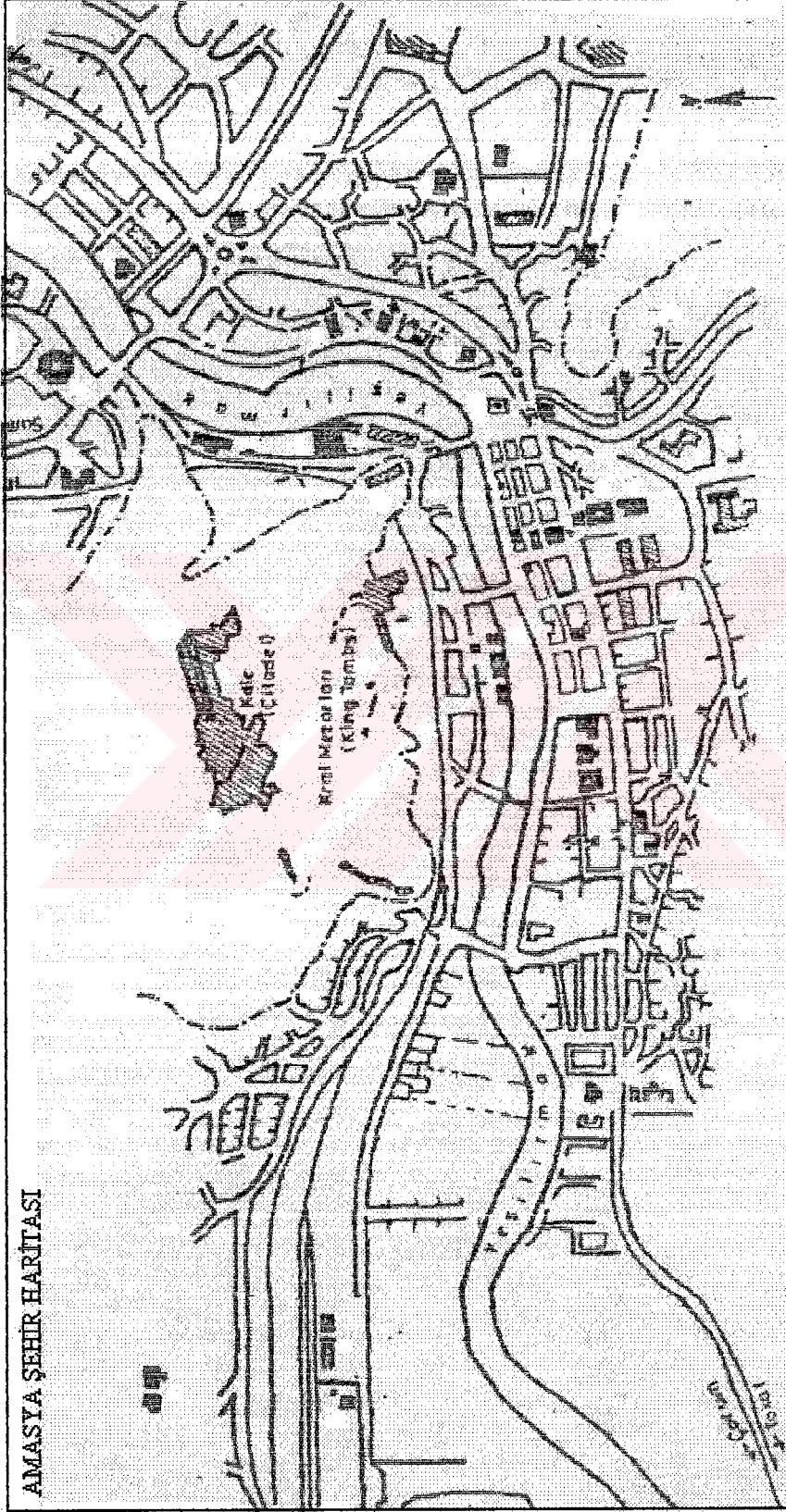
Yakutiye İmaretı · 77
yamak · 154
Yasakçı · 24, 76, 152
yasakçılık · 82, 95
Yeniçeri serdarı · 56, 133, 134
Yenişehir · 7
Yeşilırmaktır · 2
Yıldırım Bayezid · 5
Yozgat · 7
Yörgüç Paşa · 26, 50

Yüzevler · 4

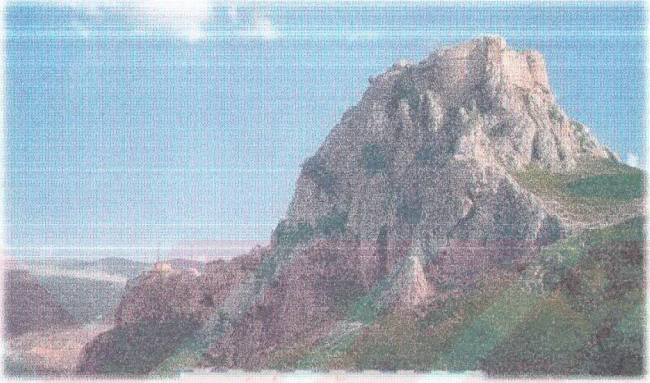
Z

Zile · 92, 140
Ziyâre · 123
Ziyneddin Tuli Bey · 4

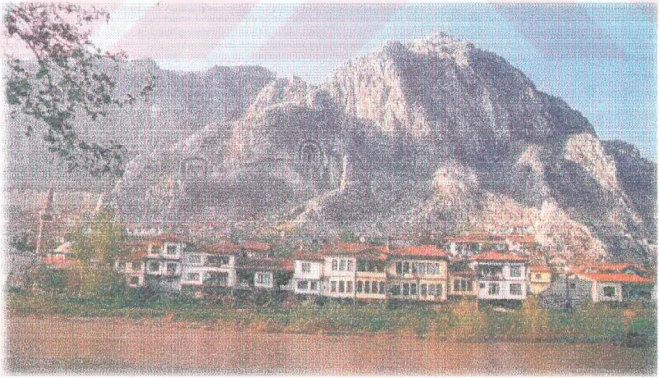

RESİMLER

Resim 1- AMASYA KALESİ

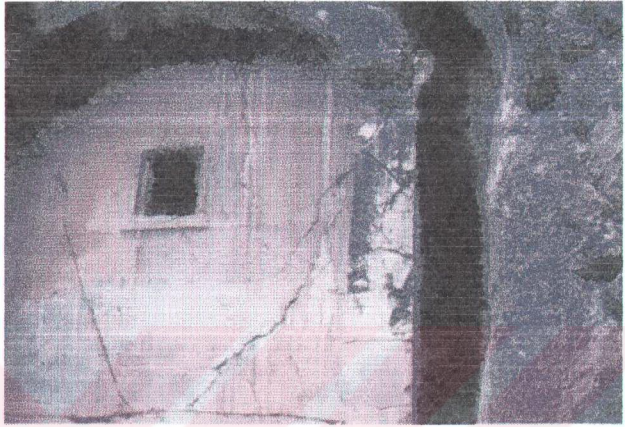
Resim 2- KRAL MEZARLARI

Resim 3- AHŞAP EV

Resim 4- YALI BOYU

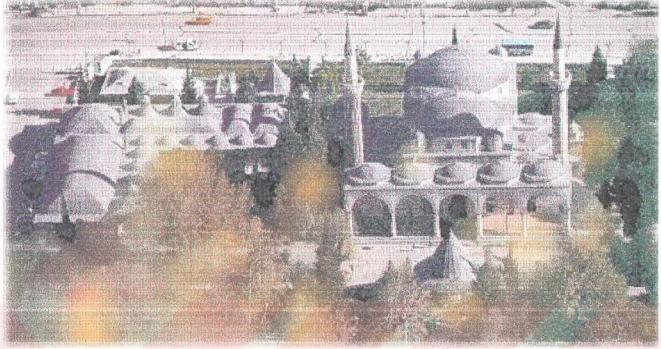

Resim 5- KRAL MEZARI

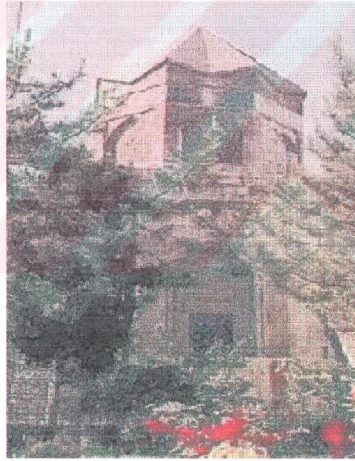

Resim 6- BİMARHANE KAPISI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Resim 7- SULTAN BAYEZİD KÜLLÜYESİ

Resim 8- GÖKMEDRESE

Yukarıdaki resimler ve daha geniş bilgi için bkz.

<http://www.amasya-bld.gov.tr/>

<http://www.amasyam.8k.com/>

<http://www.zaman.com.tr/ssayfa/karadeniz/amasya.html>

<http://www.kultur.gov.tr/iller/amasya.html>

<http://www.turktravel.com/index.html>

http://www.turkeytravellers.org/ay_ph98.html

